

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΑΣΙΑΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

*“Γεωπολιτική Ανάλυση, Γεωστρατηγική Σύνθεση
και Σπουδές Άμυνας και Διεθνούς Ασφάλειας”*

Τίτλος: «Η κουρδική κρατογένεση ως γεωπολιτικός παράγων αλλαγής της υπάρχουσας κατάστασης (status quo) στο γεωγραφικό σύμπλοκο της Μέσης Ανατολής»

Επόπτες: Καθηγητής Ιωάννης Θ. Μάζης, κύριος επιβλέπων

Δρ Ελένη Μίχα, Δρ Μιχαήλ Σαρλής

Ονοματεπώνυμο: Δρ Χρήστος Χρηστάκης

Αθήνα, 2021

Όνοματεπώνυμο: Χρήστος Χρηστάκης
Αριθμός μητρώου: 201710327
Γνωστικό αντικείμενο: Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία
Επόπτες: Καθηγητής Ιωάννης Θ. Μάζης, κύριος επιβλέπων, Δρ. Ελένη Μίχα
Δρ.Μιχάλης Σαρλής
Τίτλος: Η κουρδική κρατογένεση ως γεωπολιτικός παράγων αλλαγής της υπάρχουσας κατάστασης (status quo) στο γεωγραφικό σύμπλοκο της Μέσης Ανατολής
Αριθμός λέξεων: 18853
Ημερομηνία κατάθεσης: 18 Απριλίου 2021

Δήλωση: Με την υποβολή της παρούσας και τη συμπλήρωση του ανωτέρω πίνακα, βεβαιώ ότι έχω αναγνώσει και κατανοήσει τις πολιτικές και τους κανονισμούς του Πανεπιστημίου Αθηνών και του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΠΜΣ) σχετικά με την αξιολόγηση των εργασιών και τα ακαδημαϊκά παραπτώματα.

Ημερομηνία Υπογραφή
18.04.2021

Ευχαριστίες

Η συγκεκριμένη εργασία αποτελεί την αποκρυστάλλωση των θεωρητικών γνώσεων που αποκόμισα κατά τη διάρκεια της σχεδόν διετούς συστηματικής ενασχόλησής μου στον επιστημονικό τομέα της Γεωπολιτικής. Για την εκπόνηση του ερευνητικού αυτού εγχειρήματος θέλω να ευχαριστήσω τον κ.επιβλέποντα και πρόεδρο του τμήματος κ. Μάζη, ο οποίος προσπάθησε με κάθε τρόπο, σε όλους τους σπουδαστές μαζί και στον καθένα ξεχωριστά, να διδάξει και να κατευθύνει με τέτοιο τρόπο ώστε να αποδείξει ότι δεν υπάρχει τίποτα τετελεσμένο και πάντα υπάρχει μια διαφορετική οπτική γωνία. Επίσης, θερμές ευχαριστίες στους δύο ακόμη επιβλέποντες, την Κα Μίχα και τον Κο Σαρλή για τις συμβουλές τους για την ολοκλήρωση της παρούσης. Τέλος, σε όλους τους διδάσκοντές μου για τις επικοινωνητικές διαλέξεις αλλά και την Κα Κουλούρη, υπεύθυνη της γραμματείας του τμήματος για τη συνεχή υποστήριξη που μου προσέφερε.

Περισσότερο όμως θέλω να ευχαριστήσω, τη σύζυγό μου Βιβή και τα 4 παιδιά μας για την αμέριστη συμπαράσταση, υπομονή και κατανόηση που επέδειξαν. Εξάλλου δεν ήταν η πρώτη φορά.

Πίνακας περιεχομένων

Λίστα Ακρωνυμίων	4
1.Εισαγωγή.....	5
2. Η ταυτότητα του Κουρδικού λαού.....	5-8
2 ^Α . Κουρδική γλώσσα και αλφάβητο.....	8
2 ^Β . Θρησκεία.....	9
2 ^Γ . Κοινωνία.....	9
3. Ιστορική αναδρομή προσπαθειών δημιουργίας ανεξάρτητου Κουρδικού κράτους.....	10
3 ^Α . Οι Κούρδοι μέχρι την εμφάνιση των Οθωμανών.....	10
3 ^Β . Από την εμφάνιση των Οθωμανών μέχρι τη συνθήκη του Μούδρου...10-12	
3 ^Γ .Από τη συνθήκη Μούδρου μέχρι τη συνθήκη της Λωζάνης.....	12-13
3 ^Δ . Οι Κούρδοι μετά τη συνθήκη της Λωζάνης.....	13-15
4. Νομικά ζητήματα περί Κουρδικής κρατογένεσης-σύνδεση με αυτή.....	15
4 ^Α . Επίδραση των θεμελιωδών αρχών του Διεθνούς Δικαίου.....	15
4 ^{Α(1)} . Αρχή της εδαφικής ακεραιότητας.....	15-20
4 ^{Α(2)} .Αρχή της αυτοδιάθεσης.....	20-24
4 ^{Α(3)} . Αρχή της μη επέμβασης.....	25-26
4 ^Β . Απόσχιση και αναγνώριση.....	26-29
5. Η ιδιότυπη περίπτωση της κουρδικής κρατογένεσης.....	29-34
6. Προοπτικές κουρδικής κρατογένεσης από διαφορετικές οπτικές.....	34-35
6 ^Α . Αυξημένη αυτονομία όλων των Κούρδων, χωρίς δημιουργία κρατικής οντότητας.....	35
6 ^Β . Διατήρηση status quo (αυτονομία μόνο των Κούρδων στο Ιράκ στα πλαίσια ενός ομόσπονδου κράτους.....	36
6 ^Γ .Δημιουργία ανεξάρτητου κουρδικού κράτους στο Ιράκ με διατήρηση του status quo στις άλλες χώρες.....	36
6 ^Δ . Δημιουργία ανεξάρτητου κουρδικού κράτους στο Ιράκ με τμήματα από τις υπόλοιπες χώρες.....	37-38
7. Μεθοδολογία	38-39
7 ^Α . Περιγραφή της εφαρμοσθείσας μεθοδολογίας	39
7 ^Β .Ανάλυση του θέματος με βάση την ορολογία της ΣΓΑ	40-43
7 ^Γ . Περιγραφή της έρευνας	43
7 ^Δ . Ερευνητικοί περιορισμοί	44
8. Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση	44-61
9. Γεωστρατηγική Σύνοψη	61-63
10.Γεωπολιτικό Υπόδειγμα τάσεων ανακατανομής ισχύος	63-68
11.Επίλογος-Συμπεράσματα.....	68-69
Βιβλιογραφία.....	70-73
Παράρτημα Χαρτών	74-79

Λίστα ακρωνυμίων

ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής	
TKDP	Turkiye Kurdistan Demokrat Partisi	Δημοκρατικό Κόμμα του Τουρκικού Κουρδιστάν
DDKO	Devrimci Dogu Kultur Ocaklari	Μορφωτικοί Επαναστατικοί Πυρήνες της Ανατολίας
PKK	Partiya Karkeren Kurdistanê	Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν
TIP	Turkiye İsci Partisi	Τουρκικό Εργατικό Κόμμα
KRI	Kurdistan Region of Iraq	Κουρδική περιοχή του Ιράκ
KDP	Kurdistan Democratic Party	Δημοκρατικό κόμμα του Κουρδιστάν
KRG	Kurdistan Regional Government	Περιφερειακή κυβέρνηση του Κουρδιστάν
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών	
ΣΓΑ	Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση	
ΓΠ	Γεωπολιτικός Παράγων	

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην παρούσα εργασία θα πραγματοποιηθεί μια προσπάθεια εξασφάλισης ασφαλών συμπερασμάτων σε περίπτωση μιας κουρδικής κρατογένεσης η οποία θα αποτελέσει με βεβαιότητα ένα γεωπολιτικό παράγοντα που θα αλλάξει την υπάρχουσα κατάσταση (status quo) στο γεωγραφικό σύμπλοκο της Μέσης Ανατολής. Για την ομαλή εισαγωγή στην εξέταση του αντικειμένου, αρχικά θα αναφερθούν κάποια γενικά στοιχεία για τους Κούρδους καθώς και την ιστορία αυτών. Ακολούθως θα εισάγουμε στοιχεία νομικού περιεχομένου και ζητήματα που σχετίζονται με μια πιθανή κουρδική κρατογένεση δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση σε αυτή. Επίσης θα εξετάσουμε εν συντομία την πολιτική που εφαρμόζουν συγκεκριμένα κράτη-δρώντες επί αυτού του δισεπίλυτου προβλήματος-ζητήματος.

Έχοντας όλα τα παραπάνω δεδομένα, θα περιγράψουμε τη μεθοδολογία με την οποία θα προσπαθήσουμε να εξάγουμε τα ασφαλή συμπεράσματα. Πρόκειται για τη Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση (ΣΓΑ) όπου αφού περιγράψουμε και αναλύσουμε το θέμα με βάση την ορολογία της, θα προβούμε σε μία περιγραφή της έρευνας θέτοντας κάποιους ερευνητικούς περιορισμούς. Ακολούθως, θα εφαρμόσουμε τη ΣΓΑ εξάγοντας το γεωπολιτικό υπόδειγμα τάσεων ανακατανομής ισχύος και θα αναφερθούμε στη γεωστρατηγική σύνθεση που προκύπτει.

2. Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΚΟΥΡΔΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

Οι Κούρδοι, θεωρούνται αυτόχθονες της μείζονος περιοχής της Μικράς Ασίας και της Μεσοποταμίας. Θεωρούνται απόγονοι των Μήδων. Υπάρχουν ιστορικοί που υποστηρίζουν ότι οι Κούρδοι είναι απόγονοι ακόμα αρχαιότερων φυλών. Σύμφωνα με την επικρατούσα άποψη, τη δεύτερη χιλιετία προ Χριστού, οι Μήδοι εγκαθίδρυσαν μια αυτοκρατορία που περιλάμβανε μεταξύ άλλων τη γεωγραφική περιοχή του Κουρδιστάν. Σύμφωνα με μια θεωρία η λέξη Κούρδος προέρχεται από τη λέξη Κουτού, η οποία σημαίνει «πολεμιστής». Σύμφωνα με την

επικρατέστερη άποψη, η ονομασία «Κούρδος» προέρχεται από τη νεοπερσική λέξη Κιουρτ που σημαίνει «ήρωας».¹

Σε κάθε περίπτωση, η πρώτη απόλυτα αξιόπιστη ιστορική αναφορά για τον αρχαίο αυτό λαό, απαντάται στην «Κάθοδο των Μυρίων» του Ξενοφώντα. Εκεί οι «Καρδούχοι» περιγράφονται ως ικανοί πολεμιστές, γενναίοι και περήφανοι και διεξάγουν εξαιρετικό ανταρτοπόλεμο. Όπως προαναφέρθηκε, οι Κούρδοι θεωρούνται αυτόχθονες κάτοικοι της Μικράς Ασίας και της Μεσοποταμίας, οι οποίοι δεν έχουν ιδιαίτερα σημαντική παρουσία κατά την περσική, ελληνιστική ή ρωμαϊκή εποχή και αναπτύσσονται περισσότερο μετά την πρωτοβυζαντινή περίοδο.²

Κατοικούν κυρίως στην περιοχή η οποία ορίζεται από το όρος Αραράτ, τα δυτικά οροπέδια του Ιράν, την κοιλάδα της Μεσοποταμίας και τα όρη του Ταύρου, ενώ περιλαμβάνει τμήματα της Τουρκίας, της Συρίας, του Ιράκ και του Ιράν.³ Στην εν λόγω περιοχή, οι Κούρδοι αποτελούν τη συντριπτική πλειοψηφία, αγγίζοντας το 90% του πληθυσμού. Σχετικά μικρός αριθμός Κούρδων ζει στη «διασπορά».⁴ Σύνορα γεωγραφικά καθορισμένα δεν κατόρθωσαν να αναπτύξουν, εξαιτίας όλων των γεωπολιτικών συνθηκών που καθόρισαν σε μεγάλο βαθμό και τη μοίρα τον κουρδικού λαού. Η οργανωμένη αντίσταση πήρε αρκετές μορφές, μέσω των οποίων οι Κούρδοι, διεκδίκησαν και συνεχίζουν να διεκδικούν την πολιτισμική και πολιτική αυτονομία τους. Τα όνειρα των Κούρδων για αυτονομία δεν έχουν ευοδωθεί ως σήμερα.

Ο προσδιορισμός του κουρδικού πληθυσμού είναι ιδιαίτερα δυσχερές, με δεδομένη την ανάμιξη των πληθυσμών, ιδιαίτερος στην Τουρκία. Το σύνολο του κουρδικού πληθυσμού σύμφωνα με στοιχεία του 2008, στη Μέση Ανατολή και στην Κεντρική Ασία (Αρμενία, Γεωργία, Αζερμπαϊτζάν, Τουρκμενιστάν, Κιργισία και

---

¹ Burkay Kemal, «Οι Κούρδοι και το Κουρδιστάν», Αθήνα, Παπαζήσης, 1999, σελ.69

² McDowall David, «A Modern History of the Kurds», Bloomsbury Academic, 1997,σελ.3.

³ Παράρτημα Χαρτών

⁴ Katzman Kenneth, «The Kurds in Post-Saddam Iraq», CRS Report for Congress, σελ. 1, <https://fas.org/sgp/crs/mideast/RS22079.pdf>

Καζακστάν), ανέρχεται σε 35.100.000 κατοίκους και καλύπτει επιφάνεια περίπου 500.000 km².

Στα τουρκικά εδάφη υπάρχουν 19.000.000 Κούρδοι επί εκτάσεως 210.000 km² (ποσοστό 26,9% του συνολικού πληθυσμού), στη Συρία 1.600.000 κάτοικοι επί εκτάσεως 15.000 km² (ποσοστό 8,1% του συνολικού πληθυσμού), ενώ στο Ιράν 8.400.000 κάτοικοι επί εκτάσεως 195.000 km² (ποσοστό 11,8% του συνολικού πληθυσμού). Το κουρδικό δε στοιχείο στα εδάφη του Ιράκ, διαθέτει ένα ποσοστό της τάξεως του 24,78%, δηλαδή 5.600.000 άτομα επί του συνολικού ιρακινού πληθυσμού, σε έκταση 83.000 km². Επίσης σε χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης υπάρχουν διάσπαρτοι περίπου 500.000 Κούρδοι.⁵

Το Κουρδικό ζήτημα στη μορφή της αναζήτησης μιας πατρίδας, έχει τις ρίζες του στην κατάρρευση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, με τη δημιουργία του κοσμικού κράτους της Τουρκίας και την παράλληλη προσπάθεια «ομογενοποίησης» της χώρας από τον Κεμάλ Ατατούρκ, που σήμαινε τη βίαια καταστολή κάθε διαφορετικότητας. Ταυτόχρονα, οι Κούρδοι υπέστησαν αφόρητη καταπίεση και στις υπόλοιπες χώρες όπου ζούσαν και οι οποίες δεν είχαν ιδιαίτερες δημοκρατικές ευαισθησίες (Ιράν – Συρία – Ιράκ – πρώην Σοβιετική Ένωση).⁶

Διαχρονικά, τα κράτη που φιλοξενούσαν στα εδάφη τους Κούρδους, τους αντιμετώπιζαν ως δυνητικό εχθρό και παρά τις πάσης φύσεως διαφορές τους, συνεργάστηκαν για να εμποδίσουν τη δημιουργία κουρδικού κράτους. Επιπρόσθετα, ορισμένες από τις κυριότερες αιτίες της αδυναμίας για ουσιαστική αυτοδιάθεση των Κούρδων, ήταν η έλλειψη συντονισμού, οι έριδες, οι εσωτερικοί ανταγωνισμοί και η ματαιοδοξία των ηγετών τους.

Η δημιουργία κουρδικού κράτους τελούσε πάντοτε υπό αναβολή, γιατί έτσι επέβαλλαν τα εκάστοτε γεωστρατηγικά συμφέροντα της Δύσης. Το Κουρδικό ζήτημα αλλάζει μορφή σήμερα, και αποκτά πολιτικό έρεισμα κρατικής νομιμοποίησης, αφού ο έλεγχος του Βορείου Ιράκ είναι στα χέρια των Κούρδων, με τη συναίνεση του διεθνούς παράγοντα. Το πρόβλημα των Κούρδων, που

---

5 Μάζης Ιωάννης, «*Η Γεωπολιτική της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία*», Αθήνα: Λιβάνη, 2008, σελ.24.

6 Smith Dan, «*The State of War and Peace Atlas*, Penguin», London,1997, σελ. 40

σήμερα στο σύνολο τους συγκροτούν το μεγαλύτερο στον κόσμο έθνος, χωρίς πατρίδα, εισέρχεται στην πιο καθοριστική φάση, της ιστορικής διαδρομής του. Η αλλαγή της πολιτικής των ΗΠΑ στους Κούρδους κατά την εισβολή των Τούρκων στη Συρία και οι εξελίξεις στο Ιράκ, δίνουν μια νέα δυναμική στο θέμα.

2^Α. ΚΟΥΡΔΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΑΛΦΑΒΗΤΟ

Η κουρδική γλώσσα περιγράφεται με διαφορετικά αλφάβητα, ανάλογα με την περιοχή όπου κατοικούν οι Κούρδοι. Έτσι υπάρχει η παγκόσμια πρωτοτυπία, να χρησιμοποιεί λατινικούς χαρακτήρες στη Συρία και την Τουρκία με αλφάβητο 31 γραμμάτων, ένα διαφοροποιημένο αραβικό αλφάβητο 35 γραμμάτων στο Ιράν και το Ιράκ και το κυριλλικό αλφάβητο, στις χώρες τις πρώην Σοβιετικής Ένωσης.⁷ Ο αυτοπροσδιορισμός κάποιων πληθυσμών ως Κούρδων δε σημαίνει ότι έχουν απόλυτη γλωσσική, θρησκευτική ή πολιτισμική ομοιογένεια. Η πλειοψηφία ακολουθεί το σουνιτικό Ισλάμ, ενώ γλωσσικά υφίστανται τέσσερις διάλεκτοι. Όπως και οι περισσότεροι ορεσίβιοι λαοί της περιοχής, οι Κούρδοι δίνουν μεγάλη σημασία στις φυλές τους, η δομή και η ιεραρχία των οποίων διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην καθημερινότητά τους και υπήρξε βασικότατος παράγοντας στη δραματική ιστορική εξέλιξη του Κουρδικού ζητήματος.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το λατινικό αλφάβητο χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τους Κούρδους στη Τουρκία το 1921. Οι κεμαλιστές προσπάθησαν να τους αποτρέψουν από την χρήση του λατινικού αλφαβήτου, γιατί φοβήθηκαν ότι η χρήση του αλφαβήτου από τους Κούρδους θα ενίσχυε την εθνική τους συνείδηση, πράγμα που εγκυμονούσε τεράστιους κινδύνους για την Τουρκία.

---

7 Huston Smith, «*The World's Religions*», Harperone, 1991, σελ. 258.

2^β. ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Μια άλλη παράμετρος ομοιογένειας του κουρδικού λαού, είναι η θρησκεία. Οι Κούρδοι είναι μουσουλμάνοι και μάλιστα το 75 – 80% είναι σουνίτες. Η δεύτερη σε μέγεθος θρησκευτική ομάδα (10 – 15%) είναι οι μουσουλμάνοι σίίτες και η τρίτη οι Αλεβίτες. Ενώ οι Αλεβίτες έχουν μεγαλύτερη συγγένεια με τους σίίτες παρά με τους σουνίτες, διαφέρουν από αυτούς, διότι δεν αποδέχονται ότι ο Χαλίφης πρέπει να προέρχεται από τους συγγενείς του προφήτη Μωάμεθ. Έτερες θρησκευτικές ομάδες όπως οι Γιεζίδες, οι Χριστιανοί ή οι Εβραίοι, αποτελούν σχετικά μικρές μειονότητες. Η ύπαρξή τους όμως, υποδηλώνει μια μεγαλύτερη ανεκτικότητα των Κούρδων μουσουλμάνων έναντι των αλλοθρήσκων, σε σχέση με ομόδοξούς τους σε άλλα κράτη και περιοχές.⁸

2^γ. ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Τελευταίο χαρακτηριστικό των Κούρδων είναι η φυλετική δομή της κοινωνίας, με αποτέλεσμα την οικογενειοκρατία. Οι κουρδικές φυλές αριθμούν περίπου 300 μεγάλες οικογένειες (σύμφωνα με άλλη άποψη, από 500 έως 3.000 οικογένειες). Ο εσωτερικός διαχωρισμός του κουρδικού λαού σε φυλές, σε συνδυασμό με τη φεουδαρχική κοινωνική και διοικητική δομή, η έλλειψη ενιαίας και επίσημης γλώσσας και οι μεταξύ τους έριδες και συγκρούσεις, δεν τους επέτρεψαν να αποκτήσουν λαϊκή συνεκτική συνοχή και ομοιογένεια, να αναπτυχθούν πολιτιστικά και κοινωνικά ως ενιαίο σύνολο και κυρίως να αποκτήσουν κοινή φυλετική και εθνική συνείδηση. Συνέπεια αυτού ήταν πολλές φορές Κούρδοι φεουδάρχες και φύλαρχοι να συντάσσονται με τον κατακτητή, τον οποίο και βοηθούσαν στη διατήρηση της κυριαρχίας του επί των άλλων υπόδουλων λαών, ακόμα και επί των ομόφυλων αντιπάλων τους.⁹ Χαρακτηριστικό παράδειγμα της ισχύος των φυλών μέχρι τις μέρες μας, είναι η φυλή του Μπαρζάν, με ηγέτη την οικογένεια Μπαρζανί που κυριαρχεί στο κουρδικό Ιράκ, όπου πλέον εκφράζεται με πολιτική εξουσία.

---

⁸ Burkay Kemal, *ό.π.*, σελ 70

⁹ Balance Edgar O', «*The Kurdish Struggle*», Maine MacMillan, 1996, σελ. 55

3. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΩΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΥ ΚΟΥΡΔΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

3^A. ΟΙ ΚΟΥΡΔΟΙ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΩΝ ΟΘΩΜΑΝΩΝ

Στην Ανατολή, οι Κούρδοι παρέμειναν πρακτικά αυτόνομοι μέχρι την ήττα της κουρδικής δυναστείας των Καγιοσιδών το 380 μ.Χ. και την υποταγή στην περσική αυτοκρατορία των Σασσανιδών. Κάποια κουρδικά πριγκιπάτα διατήρησαν την αυτονομία τους και μεταξύ του 639 και 644 μ.Χ. πολέμησαν στο πλευρό των Περσών, εναντίον του Ισλάμ, που αναδύθηκε και παρέσυρε όλους τους λαούς της Ανατολής, συμπεριλαμβανομένων των Κούρδων. Οι Κούρδοι εξισλαμίστηκαν με δυσκολία. Μετά το βίαιο εξισλαμισμό τους, οι Κούρδοι επίτροποι των βουνών (Κοτιάρ) άλλοτε συμμαχούσαν με την κεντρική εξουσία και κατέπνιγαν εξεγέρσεις, άλλοτε εξεγείρονταν και είναι χαρακτηριστικό ότι το 866 μ.Χ. κατέλαβαν τη Μοσούλη, ενώ άνευ υπερβολής, πολεμούσαν αδιάκοπα μέχρι τα μέσα του 10^{ου} αιώνα.¹⁰ Όμως, δεν πολεμούσαν για λόγους «εθνικούς» αφού δεν υπήρχε «κουρδική εθνική συνείδηση». Ο όρος Κουρδιστάν, χρησιμοποιήθηκε με εθνολογική και γεωγραφική σημασία, για πρώτη φορά από τους Σελτζούκους Τούρκους το 12ο αιώνα μ.Χ. Από το 1231 μ.Χ. που έγινε η πρώτη μογγολική επιδρομή στο Κουρδιστάν, μέχρι την ολοσχερή καταστροφή των κουρδικών περιοχών από τον Ταμερλάνο το 1401 μ.Χ., οι Κούρδοι προσπαθούσαν απλά να επιβιώσουν. Τη λύση στο πρόβλημα των Κούρδων έδωσε η συμμαχία τους με μια νέα ανερχόμενη δύναμη, την Οθωμανική Αυτοκρατορία.¹¹

3^B. ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΩΝ ΟΘΩΜΑΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΟΥΔΡΟΥ

Στην αρχή του 16^{ου} αιώνα οι Κούρδοι βρέθηκαν ανάμεσα στις δυο αναδυόμενες υπερδυνάμεις της εποχής: τους Οθωμανούς Τούρκους (1299 - 1922 μ.Χ.) και τους Σαφαβίδες Πέρσες (1502 – 1736 μ.Χ.). Η επιλογή παράταξης ήταν ιδιαίτερα εύκολη, αφού η πλειοψηφία των Κούρδων ήταν όπως και οι Τούρκοι, Σουνίτες, ενώ οι Πέρσες ήταν Σίιτες και επιπλέον οι Πέρσες

---

¹⁰ Entessar Nader, «*Kurdish Ethnonationalism*», Westview Press, 1992 σελ.89

¹¹ Burkay Kemal, *ό.π.*,σελ 72

τοποθετούσαν δικούς τους τοποτηρητές, τη στιγμή που οι Οθωμανοί βασιζονταν στους ντόπιους άρχοντες.

Υπογράφηκε έτσι το περίφημο Κουρδο–Οθωμανικό Σύμφωνο, που αναγνώριζε 16 ανεξάρτητα κουρδικά «μπουκουμάτ» (πριγκιπάτα) και περίπου 50 κουρδικά «σαντζάκια» (φέουδα). Τα πριγκιπάτα βρίσκονταν κυρίως στο νότιο Κουρδιστάν και οι τοπικοί άρχοντες είχαν πλήρη αυτονομία, αφού εξέδιδαν δικά τους νομίσματα και μνημονεύονταν στην προσευχή της Παρασκευής, αντί του Σουλτάνου – Χαλίφη.

Η διαμάχη μεταξύ Τούρκων και Περσών συνεχίστηκε μέχρι το 1639 μ.Χ., που υπεγράφη η Συνθήκη του Ζουχάμπ, για διαμελισμό του Κουρδιστάν. Έκτοτε, ένα τμήμα των Κούρδων ζει υπό περσική, ήτοι ιρανική, κυριαρχία. Βέβαια, στην αρχή για θρησκευτικούς και αργότερα για εθνικούς λόγους, οι Κούρδοι του Ιράν αγωνίζονταν συνεχώς επί μισή χιλιετηρίδα εναντίον του Ισπαχάν¹² και της Τεχεράνης, σε αντίθεση με τους Κούρδους της Τουρκίας που γνώρισαν από τα μέσα του 16^{ου} μέχρι τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, τον «Χρυσό τους Αιώνα».¹³

Η απαρχή της δημιουργίας εθνικής κουρδικής συνείδησης θεωρείται ότι ξεκινά με τη συγγραφή της πρώτης κουρδικής ιστορίας, της «Σαραφνάμα», το 1597 μ.Χ. Ακολουθεί το αριστούργημα της κουρδικής λογοτεχνίας, το έπος του Αχμέντ Χάνι με τίτλο “Mem-u-zin”, που γράφτηκε το 1695 μ.Χ., το οποίο καταγράφει το δράμα του κουρδικού λαού που συντρίβεται ανάμεσα σε δυο αυτοκρατορίες και το όραμα της δημιουργίας κουρδικού κράτους. Η πρώτη προσπάθεια δημιουργίας ενός τέτοιου κράτους, έλαβε χώρα το 1750 μ.Χ., όταν ο Κούρδος πρίγκιπας Κερίμ Χαν Ζεντ έγινε «Σάχης» και μετέφερε την πρωτεύουσα στη Σιράζ. Οι Κούρδοι είχαν την εξουσία μέχρι το 1794 μ.Χ. αλλά ανατράπηκαν και μάλιστα με τη βοήθεια κάποιων κουρδικών φυλών. ¹⁴Για τους Κούρδους, ο 19^{ος} αιώνας, ήταν ο αιώνας της κυριαρχίας της εθνικής συνείδησης στο μεγαλύτερο μέρος του κόσμου. Είχε πάντα το χαρακτηριστικό του συνεχούς αγώνα για

---

¹² Παλιά πρωτεύουσα του Ιράν.

¹³ McDowall,ό.π, σελ. 21- 37.

¹⁴ Entessar Nader, ό.π., σελ. 3.

αυτοδιάθεση, που όμως προσέκρουε στην αδυναμία ενοποίησης και σύμπνοιας του κουρδικού λαού.

3Γ. ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΟΥΔΡΟΥ ΜΕΧΡΙ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΩΖΑΝΗΣ

Η Συνθήκη του Μούδρου στις 30 Οκτωβρίου 1918, αποτελούσε μια συνθήκη παράδοσης με εξαιρετικά δυσμενείς όρους¹⁵, της οθωμανικής αυτοκρατορίας, στις συμμαχικές δυνάμεις. Η περίοδος από το 1918 έως το 1921 ήταν η περίοδος της ιστορικής ευκαιρίας για ίδρυση κουρδικού κράτους. Ενώ η Συνθήκη έγινε αποδεκτή από τον Σουλτάνο, ο Τούρκος στρατηγός Μουσταφά Κεμάλ αντέδρασε, καθώς αρνήθηκε την εφαρμογή των όρων και βασισμένος σε μια δυναμική διαμόρφωσης νεοτουρκικής εθνικής συνείδησης, ξεκίνησε ένοπλο αγώνα για ανατροπή των ανωτέρω όρων.

Αν η Συνθήκη του Μούδρου ήταν ταπεινωτική, η Συνθήκη των Σεβρών στις 10 Αυγούστου 1920 αποτελούσε την ταφόπλακα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και περιόριζε τους Τούρκους στην κεντρική και βόρεια Ανατολία, ενώ είναι γνωστές οι προβλέψεις της για την Ελλάδα. Για τους Κούρδους, η συνθήκη των Σεβρών προέβλεπε την ίδρυση ανεξαρτήτου κράτους, σύμφωνα με τα άρθρα 62 έως και 64. Παρότι η Συνθήκη των Σεβρών απέδιδε στους Κούρδους μόνο το ένα τρίτο των εδαφών του Κουρδιστάν και μάλιστα υπό όρους, παραμένει η μοναδική συνθήκη η οποία αναγνώριζε επίσημα το Κουρδικό ζήτημα και επιζητούσε τη λύση του, με βάση την αρχή της «αυτοδιάθεσης των λαών».

Αξίζει να σημειωθεί ότι πριν τη Συνθήκη των Σεβρών, πραγματοποιήθηκε το πρώτο συνέδριο της «Οργάνωσης για την Ανόρθωση του Κουρδιστάν», που θεωρήθηκε ως άτυπη εθνοσυνέλευση. Εκεί ξέσπασε σημαντική διαμάχη σχετικά με το ζήτημα του μέλλοντος του Κουρδιστάν, ως ενός πλήρως ανεξάρτητου κράτους ή ως οντότητας εντεταγμένης σε μια ομοσπονδία Τουρκο-κουρδική, στην οποία θα υπήρχε απόλυτη αυτονομία. Ο πρόεδρος της οργάνωσης, σείχης

---

¹⁵ Με τα άρθρα 16 και 24 της συγκεκριμένης ανακωχής, η Οθωμανική Αυτοκρατορία έχανε την Αραβία, την Αρμενία, την Κιλικία, τη Μεσοποταμία και τη Συρία, ενώ υποχρεωνόταν να αποπλιστεί.

Αμπντούλ Καντήρ, σε ένα πύρινο λόγο του τόνισε πως «το να εγκαταλείψουμε τους Τούρκους σε αυτή τη δύσκολη στιγμή και να τους ρίξουμε τη χαριστική βολή θα ήταν ανάξιο της τιμής μας ως Κούρδων». Πολλοί Κούρδοι διαφώνησαν και έτσι διασπάστηκε η εθνική ενότητα και δε βρέθηκε μια ηγετική μορφή για να ενώσει τους νομάδες Κούρδους.¹⁶

3^Α. ΟΙ ΚΟΥΡΔΟΙ ΜΕΤΑ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΩΖΑΝΗΣ

Η επικράτηση του Μουσταφά Κεμάλ στον ελληνο-τουρκικό πόλεμο του 1919 – 1922 οδήγησε στην ανατροπή της Συνθήκης των Σεβρών και στην υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάνης, στις 24 Ιουλίου 1923. Μαζί με την ελληνική «Μεγάλη Ιδέα» εξαφανίστηκε και το Κουρδιστάν, πριν καν ιδρυθεί. Ακόμα χειρότερα, η εν λόγω συνθήκη δεν αναγνωρίζει την ύπαρξη κουρδικής μειονότητας, σε αντίθεση με την ελληνική, εβραϊκή και αρμενική μειονότητα.

Με τη Συνθήκη της Λωζάνης, το υπό οθωμανική κυριαρχία τμήμα του Κουρδιστάν, διαμοιράστηκε μεταξύ της Τουρκίας, του Ιράκ, του Ιράν και της Συρίας, χωρίς να γίνει καμία μνεία περί του κουρδικού λαού, έθνους και κράτους. Έτσι το Κουρδιστάν αντί για ενιαίο και ανεξάρτητο κράτος, βρέθηκε διαμελισμένο μεταξύ τεσσάρων κρατών και ο κουρδικός λαός χωρίς πατρίδα και μάλιστα υπό την κυριαρχία απολυταρχικών καθεστώτων, με αλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα και επιδιώξεις, ελεγχόμενα από τις μεγάλες δυνάμεις. Μέσα σε αυτό το περιβάλλον, ο πολυδιασπασμένος ακόμα σε φυλετικές ομάδες κουρδικός λαός, με τις πολλές εσωτερικές έριδες και διαμάχες, προσπάθησε να δείξει σε όλο τον κόσμο, ότι συνέχιζε να υπάρχει. Ήταν αναπόφευκτο όμως τα (σε διαφορετικά κράτη) τμήματα του λαού, να ακολουθούν διαφορετική πορεία και εν πολλοίς να έχουν διαφορετική, αλλά πάντα κακή μοίρα: αυτή της καταπίεσης και των διωγμών.

Το σημαντικότερο γεγονός μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, αποτελεί η δημιουργία του κράτους της Κουρδικής Δημοκρατίας στο Μαχαμπάντ, στις 22

---

¹⁶ Poulton Hugh, «*Ημίψηλο, Γκρίζος Λύκος και Ημισέληνος*», Αθήνα, Οδυσσέας, 2000, σελ.33

Ιανουαρίου του 1946, από τον Γκαζί Μουχάμεντ. Για πρώτη φορά οι Κούρδοι στη μακράιωνη ιστορία τους, ένωσαν την ελευθερία. Ο Γκαζί Μουχάμεντ με το «Δημοκρατικό Κόμμα του Ιρανικού Κουρδιστάν», προέβησαν στην ανακήρυξη του κράτους. Εκλέχτηκε ένα υπουργικό συμβούλιο που αποτελούνταν από 13 υπουργούς, ενώ τα καθήκοντα πρωθυπουργού ανέλαβε ο Μπαμπά Σεχ και ο ίδιος ο Γκαζί Μουχάμεντ έγινε Πρόεδρος της Δημοκρατίας.¹⁷

Αν και το κράτος περιελάμβανε μόνο ένα τμήμα του Κουρδιστάν (το 1/3 του συνολικού εδάφους του τμήματος του ιρανικού Κουρδιστάν), ήταν μεγάλη ελπίδα για όλα τα υπόλοιπα κομμάτια του Κουρδιστάν. Μάλιστα, αν το κράτος αυτό είχε διάρκεια, είναι σχεδόν σίγουρο ότι θα απελευθερώνονταν και τα υπόλοιπα. Η πορεία της κουρδικής κυβέρνησης σταμάτησε στις 10 Μαΐου του 1946, όταν οι σοβιετικοί στρατιώτες αποχώρησαν.

Παράλληλα στην Τουρκία, στις πρώτες ελεύθερες εκλογές του 1950, με την εγκαθίδρυση ενός πολυκομματικού κοινοβουλευτισμού, η καταπίεση του κουρδικού λαού μειώθηκε σημαντικά. Οι Κούρδοι άρχισαν να ενεργοποιούνται πολιτικά, κυρίως μέσα από τις αριστερές ομάδες και να προωθούν τα εθνικά τους δίκαια. Ταυτόχρονα, έγινε προσπάθεια δημιουργίας καθαρά Κουρδικών πολιτικών ομάδων μέσα στα πανεπιστήμια, με αποτέλεσμα το 1965, παράλληλα με το Κουρδικό Δημοκρατικό Κόμμα του Ιράκ, να ιδρυθεί και το Δημοκρατικό Κόμμα του Τουρκικού Κουρδιστάν (TKDP). Το 1969, οργανώθηκαν οι Μορφωτικοί Επαναστατικοί Πυρήνες της Ανατολίας (DDKO), από τους οποίους προήλθαν αρκετές επαναστατικές ομάδες. Μεταξύ αυτών και το Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν (PKK). Το 1970, το Τουρκικό Εργατικό Κόμμα (TIP), με την ενθάρρυνση των Κούρδων μελών του, έθεσε δυναμικά το εθνικό Κουρδικό πρόβλημα της Τουρκίας. Το κουρδικό κίνημα λοιπόν, κατά τη δεκαετία 1960-1970 περνάει από την παλιά γενιά, που βίωσε μέσα στον οθωμανικό κόσμο, στη νέα επαναστατική γενιά, με το γενικό όραμα ενός Εθνικού Κουρδικού Κράτους. Μέσα σε αυτή τη μετεξέλιξη, η αναγωγή κυρίως του PKK σε επαναστατικό οργανισμό

---

¹⁷ Chaliand Gerard, «Οι Κούρδοι», Αθήνα, Θετίλη, 1978,σελ.25

του κουρδικού κινήματος, σηματοδοτεί τη μεγάλη καμπή του εθνικιστικού κινήματος των Κούρδων.¹⁸

4. ΝΟΜΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΕΡΙ ΚΟΥΡΔΙΚΗΣ ΚΡΑΤΟΓΕΝΕΣΗΣ-ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΑΥΤΗ

Την περίοδο προ του 1945, οι υπό απόσχιση περιοχές τελούσαν υπό καθεστώς εντολής ή κηδεμονίας ή ήταν μη- αυτοκυβερνούμενες ή, τέλος, είχαν τεθεί υπό τον έλεγχο ενός ανεξάρτητου κράτους από κάποιον διεθνή οργανισμό, όπως στην περίπτωση της Ερυθραίας. Αργότερα ωστόσο, η δημιουργία νέων κρατών γινόταν μέσω μονομερών ανακηρύξεων ανεξαρτησίας από ήδη ανεξάρτητα κράτη. Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις ανεξαρτητοποίησης των δημοκρατιών της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας και της Σοβιετικής Ένωσης, οι οποίες ευοδώθηκαν, δεν έλειψαν όμως και περιπτώσεις των οποίων οι προσπάθειες μονομερούς απόσχισης δεν τελεσφόρησαν όπως αυτές της Τσετσενίας, του νοτίου Σουδάν, της νότιας Οσσετίας, της Αμπχαζίας κ.α.

4^A. ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

Το κουρδικό ζήτημα αποτελεί ίσως το πιο δύσκολο ζήτημα από πλευράς επίλυσής του με νομικές προεκτάσεις. Η μονομερής απόσχιση υπό το πνεύμα των θεμελιωδών αρχών του διεθνούς δικαίου, ήτοι της αρχής της εδαφικής ακεραιότητας, της αρχής της αυτοδιάθεσης και της αρχής της μη επέμβασης κρίνεται προβληματική. Παρόμοια κρίνεται και ο ρόλος που μπορεί να διαδραματίσει η αναγνώριση του αποτελέσματος της αποσχιστικής διαδικασίας στην ίδια τη δημιουργία κράτους, του επονομαζόμενου Κουρδιστάν.

4^{A(1)}. ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΕΔΑΦΙΚΗΣ ΑΚΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ

Το διεθνές δίκαιο προβλέπει θεσμούς που θωρακίζουν το βασικό του υποκείμενο που είναι η κρατική οντότητα. Στους κόλπους της διεθνούς κοινότητας όλα τα κράτη αποτελούν μονάδες νομικά ισότιμες καθόσον κανένα δεν εξουσιάζει ούτε εξουσιάζεται από άλλο. Η αρχή της εδαφικής ακεραιότητας είναι κομβικής

---

¹⁸ Chaliand,ό.π., σελ.28

σημασίας για τις διεθνείς σχέσεις διότι συνιστά εγγύηση ακριβώς αυτής της ισοτιμίας. Επιπρόσθετα, αποτελεί εγγύηση κατά κάθε διαμελισμού της κρατικής επικράτειας εξασφαλίζοντας πέρα από την κυριαρχική ισοτιμία και το απρόσβλητο του εδάφους.¹⁹

Η παραπάνω αρχή θεμελιώνεται στο κείμενο του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών σε δύο σημεία. Πιο συγκεκριμένα εντοπίζεται στο άρθρο 2 παρ. 1 και 4 όπου προβλέπεται χαρακτηριστικά ότι «ο οργανισμός βασίζεται επί της αρχής της κυρίαρχης ισότητας όλων των μελών του» και ότι «όλα τα μέλη θα απέχουν στις διεθνείς τους σχέσεις από την απειλή ή χρήση βίας κατά της εδαφικής ακεραιότητας... οποιουδήποτε κράτους...».²⁰

Πυρήνας της αρχής της εδαφικής ακεραιότητας είναι η απαγόρευση παραβίασης ή αλλοίωσης των συνόρων ενός κράτους από τρίτα κράτη, απαγόρευση η οποία γεννά αμοιβαία υποχρέωση σεβασμού από το σύνολο των μελών της διεθνούς κοινότητας. Ο χαρακτήρας των σχετικών παραβιάσεων, συνεπώς, είναι εξωτερικός. Η προβληματική που προκύπτει από τα παραπάνω είναι κατά πόσο σχετίζεται η αρχή της εδαφικής ακεραιότητας, όπως περιγράφηκε, με τη διαδικασία της απόσχισης, η οποία προκύπτει εκ των έσω και στην οποία κατατάσσεται το κουρδικό ζήτημα. Με μία πρώτη προσέγγιση φαίνεται ότι οι δύο έννοιες δεν συμβαδίζουν και αυτό γιατί η αρχή της εδαφικής ακεραιότητας προστατεύει το κράτος από εξωτερικές παραβιάσεις των συνόρων του ενώ η απόσχιση γεννάται στο εσωτερικό του κράτους και στοχεύει στην αλλοίωση της εδαφικής επικράτειάς του.

Η διεθνής πρακτική δεν αντιμετωπίζει με ομοιομορφία το συγκεκριμένο ζήτημα. Υπήρξαν περιπτώσεις μονομερών ανακηρύξεων ανεξαρτησίας στις οποίες δεν έγινε καμία αναφορά στην προσβολή ή μη της εδαφικής ακεραιότητας του κυρίαρχου κράτους. Ενδεικτικά αναφέρονται οι μονομερείς ανακηρύξεις ανεξαρτησίας της Σλοβενίας και της Κροατίας από την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία καθώς επίσης και η απόσχιση της Ερυθραίας από την Αιθιοπία. Στην τελευταία περίπτωση δε η διεθνής κοινότητα όχι απλώς δεν αναφέρθηκε σε

---

¹⁹ Εμμ. Ρούκουνα, «Διεθνές Δίκαιο», Τεύχος Πρώτο, Αθήνα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2015, σελ 206.

²⁰ UN : Chapter 1-Purposes and principles <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml>

προσβολή της εδαφικής ακεραιότητας της Αιθιοπίας αλλά συνέδραμε στη διεξαγωγή δημοψηφίσματος στην υπό απόσχιση περιοχή.

Σε αντίθεση με όσα προαναφέρθηκαν, τα Ηνωμένα Έθνη αντιμετώπισαν εντελώς διαφορετικά τις περιπτώσεις της Βοσνίας Ερζεγοβίνης, του Κοσσόβου, της Αμπχαζίας κ.α., με ρητή αναφορά στην υποχρέωση σεβασμού της αρχής της εδαφικής ακεραιότητας των κυρίαρχων κρατών. Πιο συγκεκριμένα, στην περίπτωση της Αμπχαζίας το Συμβούλιο Ασφαλείας με ψήφισμά του κάλεσε τα μέρη «να εντείνουν τις προσπάθειές τους προκειμένου να επιτευχθεί μία σύντομη και περιεκτική πολιτική διευθέτηση της διαφοράς, συμπεριλαμβανομένου του πολιτικού καθεστώτος της Αμπχαζίας, με πλήρη σεβασμό της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας της δημοκρατίας της Γεωργίας».²¹

Παρεμφερείς αναφορές έγιναν και στην περίπτωση του Κοσσόβου με σειρά ψηφισμάτων πέραν του 1244/1999, το οποίο έχει ήδη αναφερθεί παραπάνω²². Ωστόσο κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί και η γνωμοδότηση του ΔΔΧ για την ανεξαρτησία του Κοσσόβου, η οποία δεν αποτέλεσε παραβίαση του Διεθνούς Δικαίου με την αιτιολογία ότι καμία διάταξή του δεν απαγορεύει τις διακηρύξεις ανεξαρτησίας.²³ Τέλος, στην κρίση της Βοσνίας Ερζεγοβίνης το 1992 το Συμβούλιο Ασφαλείας με το ψήφισμα 787/1992 επιβεβαίωσε την κλήση του απέναντι σε όλα τα εμπλεκόμενα μέρη να σεβαστούν την εδαφική ακεραιότητα της Βοσνίας Ερζεγοβίνης και δήλωσε κατηγορηματικά ότι οποιαδήποτε κοινότητα διακηρύξει μονομερώς την ανεξαρτησία της δεν θα γίνει αποδεκτή.²⁴

Ως προς την πρώτη δέσμη περιπτώσεων, και ειδικότερα ως προς την ανεξαρτησία της Σλοβενίας και της Κροατίας επισημαίνεται πως δεν επρόκειτο για απόσχισή τους από τη Γιουγκοσλαβική δημοκρατία. Η δημιουργία των παραπάνω κρατών ήταν αποτέλεσμα της διάλυσης της Γιουγκοσλαβικής ομοσπονδίας. Σε περίπτωση διάλυσης κρατών γίνεται δεκτό πως δεν εφαρμόζεται η αρχή της

---

²¹ Ψήφισμα 971/1995, <http://www.un.org/Docs/scres/1995/scres95.htm>

²² Ψήφισμα 1160/1998, 1199/1998, 1203/1998,
<http://www.un.org/peace/kosovo/98sc1160.htm>
<http://www.un.org/peace/kosovo/98sc1199.htm>
<http://www.un.org/peace/kosovo/98sc1203.htm>

²³ Caplan R., “*The ICJ’s Advisory Opinion on Kosovo*” διαθέσιμο στο <https://www.usip.org/sites/default/files/PB55%20The%20ICJs%20Advisory%20Opinion%20on%20Kosovo.pdf>

²⁴ Ψήφισμα 787/1992, <http://www.un.org/documents/sc/res/1992/scres92.htm>

εδαφικής ακεραιότητας ακριβώς γιατί δεν υπάρχει πλέον φορέας του αντίστοιχου δικαιώματος εφόσον το αρχικό κυρίαρχο κράτος έχει πάψει να υπάρχει. Σε αυτό το σημείο κρίνεται σκόπιμο όπως αναφερθούν και οι γνωμοδοτήσεις της Επιτροπής Badinter²⁵ για την πρώην Γιουγκοσλαβία όπου:

α. Σε ότι αφορά στο νομικό καθεστώς, θεωρεί ότι η Γιουγκοσλαβία περνάει μια διαδικασία διάλυσης. Συνεπώς, οι ίδιες οι δημοκρατίες θα πρέπει να επιλύσουν τα προβλήματα διαδοχής (σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο) με ιδιαίτερη προσοχή για τα ανθρώπινα και μειονοτικά δικαιώματα. Οι ίδιες οι δημοκρατίες θα πρέπει, επίσης, να επεξεργασθούν, εάν το επιθυμούν, μια νέα μορφή συνεργασίας, προικισμένης με δημοκρατικούς θεσμούς της δικής τους επιλογής.

β. Σε ότι αφορά στο νομικό καθεστώς των συνόρων, στην περίπτωση που δεν υπάρχει αντίθετη συμφωνία, τα πρώην εσωτερικά όρια αποκτούν το χαρακτήρα συνόρων που προστατεύονται από το διεθνές δίκαιο. Αυτό το συμπέρασμα εξάγεται από την αρχή του σεβασμού του εδαφικού status quo, και ιδιαίτερα από την αρχή uti possidetis, η οποία, αν και αρχικά αναγνωριζόταν μόνο στη διευθέτηση των προβλημάτων της αποαποικιοποίησης στην Αμερική και στην Αφρική, συνιστά σήμερα μιαν αρχή γενικής εφαρμογής, όπως έχει πιστοποιηθεί από το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης (στην υπόθεση της Συνοριακής Διαφοράς Burkina Faso- Mali το 1986).

γ. Σε ότι αφορά στο νόμιμο δικαίωμα της αυτοδιάθεσης (που θα αναφερθεί λεπτομερώς παρακάτω) του Σερβικού λαού στην Κροατία και Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η Επιτροπή, αναγνωρίζοντας ότι σε αυτό το στάδιο της εξέλιξης του διεθνούς δικαίου δεν υπάρχει ακριβής οροθέτηση του δικαιώματος, προχώρησε σε μια διάκριση. Η διάκριση αυτή είναι ανάμεσα στα ομοσπονδιακά κρατίδια τα οποία έχουν το δικαίωμα να ανακηρυχθούν ανεξάρτητα κράτη και τις πληθυσμιακές ομάδες οι οποίες συνιστούν εθνικές, θρησκευτικές ή γλωσσικές μειονότητες μέσα στα ομοσπονδιακά κρατίδια. Αυτές οι ομάδες δεν έχουν αυτοτελές δικαίωμα ανεξαρτησίας, εκτός αν υπάρχει συναίνεση (για την απόσχισή τους) από την ενδιαφερόμενη ομοσπονδιακή οντότητα. Από την άλλη μεριά, όμως οι ομάδες

---

²⁵ Ροζάκης Χ, Η αυτοδιάθεση των λαών και η αναγνώριση των κρατών: Αναμοχλεύοντας δύο παραδοσιακούς όρους του διεθνούς δικαίου στην ευρωπαϊκή κρίση, <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/hpsa/article/viewFile/15313/13764>

αυτές διατηρούν το δικαίωμα της αναγνώρισης της ταυτότητάς τους, δικαίωμα που τους δίδεται από το διεθνές δίκαιο. Έκφραση του δικαίου αποτελούν τα σχετικά άρθρα των δύο Συμφώνων του ΟΗΕ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, που αναφέρονται στην αυτοδιάθεση. Οι σέρβικοι πληθυσμοί στην Κροατία και στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη μπορούν, κατά συνέπεια, εάν επιθυμούν, να υποστηρίξουν το δικαίωμα της εθνικότητάς τους στο κράτος στο οποίο ανήκουν.

Η περίπτωση της Ερυθραίας από την άλλη ήταν ιδιαίτερη καθώς τελούσε σε καθεστώς αυτονομίας, εκχωρημένο από τα Ηνωμένα Έθνη, το οποίο η Αιθιοπία δεν σεβάστηκε. Η διευθέτηση ωστόσο της διαφοράς στα σύνορα μεταξύ των δύο κρατών, ακολουθήθηκε από τη διαδικασία της αποκατάστασης της ειρήνης ύστερα από την επίτευξη της συμφωνίας κατάπαυσης των εχθροπραξιών τον Ιούλιο του 2000, τη διαδικασία εξαναγκασμού των δύο μερών στη συνοριακή διαφορά Αιθιοπίας- Ερυθραίας και τη διαδικασία της διαιτητικής επίλυσης στη Χάγη για μια τελεσίδικη διευθέτηση της διαφοράς στη βάση του διεθνούς δικαίου. Σύμφωνα με αυτή,²⁶ η Ερυθραία παρέβη το Διεθνές Δίκαιο και πυροδότησε τον πόλεμο.

Τα ανωτέρω καταδεικνύουν πως, καταρχήν τουλάχιστον, οι αποσχιστικές ενέργειες δεν θεωρείται ότι συνιστούν προσβολή της εδαφικής ακεραιότητας του κυρίαρχου κράτους, ασχέτως του αν οδηγούν σε αλλοίωση των συνόρων του τελευταίου και σε μείωση της εδαφικής του επικράτειας. Ωστόσο, ακολούθως αναλόγως των δεδομένων μπορεί αυτό να ανατραπεί από το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.

Συμπερασματικά, από τα παραπάνω προκύπτει η επέκταση του πεδίου εφαρμογής της αρχής της εδαφικής ακεραιότητας, ώστε να καλύπτονται από αυτήν και προσβολές προερχόμενες από το εσωτερικό του κυρίαρχου κράτους. Επεκτείνοντας τη σκέψη αυτή θα μπορούσε κανείς να δεχτεί ότι η διεθνής κοινότητα αντιμετωπίζει θετικά τη δημιουργία νέων κρατών μόνο όταν αυτή διέρχεται ειρηνικές μεθόδους. Μονομερής απόσχιση χωρίς τη συναίνεση της μητρόπολης δεν μπορεί να γίνει δεκτή διεθνώς, τουλάχιστον με τα μέχρι πρότινος δεδομένα.

---

²⁶ "Eritrea broke law in border war" <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/4548754.stm>

Εκτιμάται ότι η μόνη περίπτωση κουρδικής κρατογένεσης με βάση την αρχή της εδαφικής ακεραιότητας, θα μπορούσε να υπάρξει εφόσον διαλυόταν το Ιράκ (που είναι και η πιθανότερη περίπτωση εφόσον αυξηθεί η Αμερικανική επιρροή) ή η Συρία (αν και με τη στήριξη της Ρωσίας δεν διαφαίνεται κάτι στον ορίζοντα) που την τρέχουσα χρονική περίοδο μαστίζεται από κρίση.

4^{A(2)}. ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΔΙΑΘΕΣΗΣ

Στο κείμενο του Χάρτη γίνεται ρητή μνεία στην υποχρέωση σεβασμού της αρχής της αυτοδιάθεσης σε δύο σημεία.²⁷ Ο Χάρτης δεν δίνει ορισμό της αυτοδιάθεσης, ωστόσο γίνεται δεκτό ότι διακρίνεται σε εσωτερική και εξωτερική. Η μορφή εσωτερικής αυτοδιάθεσης αφορά το δικαίωμα όλων των ανθρώπων να προσδιορίζουν το πολιτικό και κοινωνικό καθεστώς εντός του οποίου διαβιούν, να επιδιώκουν την οικονομική τους ανάπτυξη και να επιλύουν κάθε ζήτημα που άπτεται της εσωτερικής τους δικαιοδοσίας.²⁸ Από την άλλη πλευρά, η εξωτερική αυτοδιάθεση εμπεριέχει το δικαίωμα ενός λαού να διαμορφώνει το πολιτικό, πολιτισμικό και οικονομικό πλαίσιο στο οποίο ζει και εξελίσσεται χωρίς την παρέμβαση τρίτων κρατών. Η άσκησή της εκδηλώνεται μέσα από τις διαδικασίες διάλυσης ενός κράτους, ένωσής του με άλλο και ενδεχομένως μέσα από την αποσχιστική διαδικασία. Ειδικά ως προς τον τελευταίο τρόπο άσκησης, επισημαίνεται πως δε γίνεται αποδεκτός αδιαμφισβήτητα. Η μόνη περίπτωση που γίνεται καθολικά αποδεκτή αφορά την απόσχιση κοινότητας με την προηγούμενη συναίνεση του κυρίαρχου κράτους ή την απόσχιση κατ' ενάσκηση σχετικού συνταγματικού δικαιώματος. Αβεβαιότητα υπάρχει επίσης και ως προς τους φορείς του δικαιώματος σε αυτοδιάθεση.

Το πρώτο νομικό κείμενο που προέβλεπε το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση ήταν η Διακήρυξη Ανεξαρτησίας των αποικιακών Χωρών και Λαών.²⁹ Η διακήρυξη αυτή στόχευε στη ρύθμιση της διαδικασίας αποαποικιοποίησης και

---

²⁷ Άρθρο 1 παρ.2 <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml>
και άρθρο 55 <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter9.shtml>

²⁸ Bridgette Martin, «*Secession and statehood: the International Legal Status of Kosovo*», University of Otago, 2008, σελ. 17.

²⁹ Ψήφισμα 1514/14.12.1960 της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών
<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/resolution/Gen/Nr0/152/88/img/Nr015288.pdf?>

πρόβλεπε ρητά ότι όλοι οι λαοί έχουν το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση. Η ίδια αναφορά γίνεται και στη Διακήρυξη του ΟΗΕ για τις φιλικές σχέσεις μεταξύ των Κρατών του 1970, η οποία αποτέλεσε όργανο εξειδίκευσης των θεμελιωδών αρχών που καταγράφονται στο Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.³⁰

Με δεδομένο ότι υπάρχουν περίπου 8.000 αναγνωρισμένοι πολιτισμοί και γλώσσες ανά τον κόσμο αλλά μόνο 192 επίσημα αναγνωρισμένα κράτη, συνάγεται ότι το δικαίωμα αυτοδιάθεσης και συνακόλουθα το δικαίωμα δημιουργίας κυρίαρχων και ανεξάρτητων κρατών έχει περιορισμένους αποδέκτες. Κανένα από τα προεκτεθέντα νομικά κείμενα δεν προσδιορίζει σαφώς την έννοια του λαού, στο κείμενο, όμως, του Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα γίνεται ρητή αναφορά στην προστασία των μειονοτήτων, αναφορά που καταδεικνύει με σαφήνεια τη διάκριση ανάμεσα στις έννοιες «μειονότητα» και «λαός».³¹

Επιπλέον, ειδική μνεία θα πρέπει να γίνει αναφορικά με μία τρίτη κατηγορία ανθρώπινων κοινοτήτων, τους αυτόχθονες. Τόσο αυτοί όσο και οι μειονότητες δεν θεωρούνται στα πλαίσια του διεθνούς δικαίου, φορείς του δικαιώματος στην αυτοδιάθεση και κατ'επέκταση στην απόσχιση. Παρατηρείται ότι η συγκεκριμενοποίηση της έννοιας του «λαού» ήταν ιδιαίτερα ευχερής κατά τη διάρκεια της αποικιοκρατίας καθόσον τότε όλοι οι λαοί που τελούσαν υπό αποικιακό καθεστώς θεωρούνταν ενότητες αναπόσπαστα συνδεδεμένες με το έδαφος επί του οποίου οι αποικιακές δυνάμεις διατηρούσαν την εξουσία τους. Κατ'επέκταση η απόδοση του σχετικού δικαιώματος ανεξαρτητοποίησης και δημιουργίας νέου κυρίαρχου κράτους απαλλαγμένου από τον αποικιακό ζυγό δεν παρουσίαζε ιδιαίτερες δυσχέρειες και γινόταν εύκολα αποδεκτή.³²

Η διεθνής πρακτική δείχνει ότι η διεθνής νομική έννοια προσανατολίζεται στην ύπαρξη ενός μόνο λαού ανά κράτος³³. Αξίζει να σημειωθεί και η αντίθετη άποψη, όπως εκφράστηκε στην υπόθεση Κεμπέκ από το ανώτατο Καναδικό Δικαστήριο, κατά την οποία ως λαός θα μπορούσε να οριστεί και ένα τμήμα του πληθυσμού ενός υπάρχοντος κράτους. Δεν μπορεί επίσης, να αγνοηθεί το

---

³⁰ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/Resolution/Gen/Nr0/348/90/img/Nr034890.pdf?>

³¹ <http://www.hrweb.org/legal/cpr.html>

³² Tomuschat Christian, «*Secession and Self-Determination*», στο Marcelo G. Cohen(ed.), «*Secession: International Law Perspectives*», Cambridge University Press, 2006, σελ. 25.

³³ Cohen, ό.π., σελ. 9.

γεγονός της ύπαρξης κρατών τα οποία αυτοπροσδιορίζονται ως πολυφυλετικά, με την έννοια ότι απαρτίζονται από περισσότερες ομάδες- όχι μειονότητες ή αυτόχθονες- που φέρουν το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης και συνεπώς μπορούν να αποσπαστούν δημιουργώντας νέα ανεξάρτητα κράτη.

Η αναγνώριση, ωστόσο, του δικαιώματος αυτοδιάθεσης και στις μειονότητες καταργεί την ίδια την πρόβλεψη περί διεθνούς προστασίας τους. Κατ'επέκταση δεν υπάρχει νόημα να γίνεται λόγος για εθνικές μειονότητες εντός ενός κράτους αν αυτές μπορούν να χαρακτηριστούν ως λαός. Πέραν αυτού εύλογα παρατηρείται ότι εάν μια τέτοια περί λαού αντίληψη κυριαρχούσε, θα οδηγούσε αυτόματα σε κατακερματισμό των περισσότερων κρατών εφόσον η εικόνα ενός εθνικά ομοιογενούς κράτους απαλλαγμένου από φυλετικές, πολιτισμικές, γλωσσικές ή θρησκευτικές υποκοινότητες δεν είναι ρεαλιστική και δεν έχει καμία σχέση με την εικόνα των κρατών ανά τον κόσμο.

Το ζήτημα είναι εάν το σύγχρονο διεθνές δίκαιο επικυρώνει το δικαίωμα απόσχισης για λαούς ήδη υπάρχοντων κρατών και εάν το κάνει, κατά πόσο αυτό το δικαίωμα είναι απόλυτο ή υπάγεται σε περιορισμούς. Ειδικά ως προς την πρώτη προβληματική της ύπαρξης ή μη δικαιώματος απόσχισης, η θεωρία κινείται προς δύο αντίθετες κατευθύνσεις. Από τη μία πλευρά βρίσκονται οι απόλυτες θεωρίες που κάνουν λόγο για ύπαρξη δικαιώματος απόσχισης χωρίς περιορισμούς. Πρόκειται, πιο συγκεκριμένα για τις θεωρία εθνικής αυτοδιάθεσης και τη θεωρία της επιλογής. Από την άλλη πλευρά, βρίσκεται η μετριοπαθής θεωρία σύμφωνα με την οποία εάν το δικαίωμα απόσχισης γίνει αποδεκτό αυτό θα πρέπει να συνοδεύεται από μία σειρά προϋποθέσεων που θα το εντάσσει σε συγκεκριμένο πλαίσιο.

Ξεκινώντας από την πρώτη δέσμη θεωριών και ειδικότερα από τη θεωρία εθνικής αυτοδιάθεσης, παρατηρούνται τα ακόλουθα: οι υποστηρικτές της τονίζουν ότι οι μειονότητες ενός κράτους μπορούν να αποσχιστούν και να δημιουργήσουν νέο ανεξάρτητο κράτος εξασκώντας έτσι το δικαίωμα που φέρουν στην αυτοδιάθεση. Εδώ το κέντρο βάρους εντοπίζεται στην έννοια της εθνικότητας η

οποία θεωρείται κρίσιμη για τον ατομικό αυτοπροσδιορισμό και την ανθρώπινη εξέλιξη.³⁴

Βέβαια μία τέτοια δυνατότητα θα σήμαινε κατακερματισμό των πολυεθνικών κρατών σε τόσα κράτη όσα και οι μειονότητες, ανά πάσα στιγμή. Κατά δε τη θεωρία της επιλογής, οποιαδήποτε ομάδα που αποτελεί πλειοψηφία μέσα σε συγκεκριμένη περιοχή ενός κυρίαρχου κράτους, είτε εμπίπτει στην έννοια του λαού είτε όχι, μπορεί να αποσπαστεί από αυτό δημιουργώντας ένα νέο. Επιπλέον δεν χρειάζεται να αποδείξει συγκεκριμένο σύνδεσμο με το έδαφος στο οποίο θα εδραιωθεί το νέο κράτος ούτε ότι υφίσταται διακρίσεις κάθε είδους από το προηγούμενο κράτος.³⁵

Η αντίθετη θεωρία από την άλλη πλευρά αναγνωρίζει το δικαίωμα απόσχισης ενός λαού μόνο εάν έχει υποστεί σοβαρές διακρίσεις από το μητροπολιτικό κράτος. Όντας μετριοπαθέστερη εντάσσει το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση σε συγκεκριμένο πλαίσιο, υπάγοντάς το σε περιορισμούς. Ανεξαρτήτως των παραπάνω τοποθετήσεων, καθίσταται σαφές ότι το διεθνές δίκαιο δεν τάσσεται υπέρ ενός απόλυτου δικαιώματος στην αυτοδιάθεση ακριβώς λόγω της ύπαρξης της αρχής της εδαφικής ακεραιότητας, όπως ανωτέρω αναλύθηκε. Εάν αναγνωριζόταν απόλυτο δικαίωμα απόσχισης η παραπάνω αρχή θα στερούνταν ουσιαστικού περιεχομένου, αφού οι όποιες μειονότητες θα δικαιούνταν, ασκώντας το δικαίωμά τους σε αυτοδιάθεση, να αποσπαστούν, κατακερματίζοντας το μητροπολιτικό κράτος. Στο μέτρο που το απόλυτο δικαίωμα σε απόσχιση δεν γίνεται αποδεκτό, ο προβληματισμός που ανακύπτει σχετίζεται με την ύπαρξη ή μη σχετικού δικαιώματος σε μονομερή απόσχιση.

Διαβάζοντας τη Διακήρυξη για τις φιλικές σχέσεις μεταξύ των κρατών και ειδικότερα την παράγραφο 7 στην ανάλυση της αρχής της αυτοδιάθεσης,³⁶ θα μπορούσε κανείς να αντιληφθεί μία λανθάνουσα αναγνώριση του δικαιώματος

---

³⁴ Moore Margaret (ed.), «*National Self-Determination and Secession*», Oxford University Press, 2003, σελ. 7

³⁵ Moore, *ό.π.*, σελ. 5

³⁶ «Τίποτε από όσα προβλέπονται στις προαναφερόμενες παραγράφους δεν θα πρέπει να εκληφθεί ότι επιτρέπει ή ευνοεί οποιαδήποτε ενέργεια που θα μπορούσε να κατακερματίσει ή να φθείρει, ολικά ή μερικά, την εδαφική ακεραιότητα ή την πολιτική ενότητα των κυρίαρχων και ανεξάρτητων κρατών που συμπεριφέρονται με σεβασμό στην αρχή των ίσων δικαιωμάτων και της αυτοδιάθεσης των λαών όπως περιγράφηκε παραπάνω και ακολούθως υπό τον έλεγχο κυβερνήσεως που αντιπροσωπεύει όλους τους ανθρώπους που ανήκουν σε μία περιοχή χωρίς διάκριση ως προς τη φυλή, το θρήσκευμα ή το χρώμα».

μονομερούς απόσχισης στο πλαίσιο της νομιμότητας της πρακτικής εντός του κυρίαρχου κράτους.

Στην ουσία αυτό σημαίνει ότι η προσπάθεια μονομερούς απόσχισης θα μπορούσε να δικαιολογηθεί εάν η κυβέρνηση του μητροπολιτικού κράτους δρούσε κατά παράβαση των αρχών της ισότητας και της (εσωτερικής) αυτοδιάθεσης, προβαίνοντας σε βάρος ενός λαού σε ανεπίτρεπτες διακρίσεις λόγω φυλής, χρώματος ή θρησκευτικών αντιλήψεων. Με τον τρόπο αυτό, δημιουργείται συνεκτικός κρίκος ανάμεσα στην εσωτερική και την εξωτερική μορφή αυτοδιάθεσης καθόσον η σοβαρή και επίμονη παραβίαση της πρώτης επιφέρει την υλοποίηση της δεύτερης μέσω της μονομερούς απόσχισης. Βεβαίως εάν απουσιάζουν οι ειδικές προϋποθέσεις παραβίασης των αρχών που αναφέρονται στην παράγραφο 7, δικαίωμα στην μονομερή απόσχιση δεν υφίσταται και η αρχή της εδαφικής ακεραιότητας κυριαρχεί.

Υπενθυμίζεται ότι σε κανένα διεθνές νομικό κείμενο δεν κατοχυρώνεται δικαίωμα μονομερούς απόσχισης. Τα ανωτέρω προκύπτουν κατόπιν ερμηνείας του κειμένου της Διακήρυξης, εντάσσονται στο αντίστοιχο θεωρητικό ρεύμα και αναμφισβήτητα υπάρχει και ο αντίλογος βάσει του οποίου η αρχή της αυτοδιάθεσης περιορίζεται από την αρχή της εδαφικής ακεραιότητας.

Περίπτωση κουρδικής κρατογένεσης με αυτοδιάθεση εκτιμάται ότι δεν είναι εφικτή την τρέχουσα χρονική περίοδο καθόσον πέραν των συγκρούσεων που διεξάγονται στην περιοχή ενεργείας τους, οι Κούρδοι δεν διακατέχονται από την ύπαρξη μίας «ισχυρής φωνής», η οποία θα απαιτήσει το ανθρώπινο αυτό δικαίωμα. Η κατάσταση φυσικά περιπλέκεται καθώς δεν είναι μόνο ένα το κυρίαρχο κράτος αλλά τέσσερα από τα οποία δύναται να υπάρξει η διεκδίκηση.

4^{A(3)}. ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΜΗ ΕΠΕΜΒΑΣΗΣ

Η αρχή της μη επέμβασης θεμελιώνεται στο άρθρο 2 παρ. 7 του Καταστατικού Χάρτη.³⁷ Σε συνδυασμό με το φαινόμενο της απόσχισης το περιεχόμενό της τροποποιείται έτσι ώστε να απαγορεύει σε τρίτα κράτη και διεθνείς οργανισμούς να παρέχουν στήριξη σε αποσχιστικές ενέργειες εις βάρος του κυρίαρχου κράτους. Σύμφωνα δε με τη Διακήρυξη για τις φιλικές σχέσεις μεταξύ των κρατών, η επέμβαση περιλαμβάνει πέραν της ένοπλης μορφής και οποιαδήποτε άλλη επέμβαση ή επιχειρούμενη απειλή κατά της προσωπικότητας του κράτους ή κατά των πολιτικών, οικονομικών και πολιτισμικών στοιχείων του.

Όπως προκύπτει από το ρυθμιστικό πλαίσιο του άρθρου 2 παρ. 7 εδ. β, η απαγόρευση επέμβασης είναι περιορισμένη όταν οι αποδέκτες της είναι διεθνή όργανα. Ειδικότερα και στο μέτρο που συντρέχει περίπτωση απειλής ή διατάραξης της ειρήνης ή επιθετικής πράξης, η αρχή μη επεμβάσεως όσον αφορά στους διεθνείς οργανισμούς δεν διεκδικεί εφαρμογή. Στα πλαίσια του Χάρτη, οι αποσχιστικές ενέργειες εντάσσονται γενικά στις εσωτερικές διαμάχες που μπορούν να εξελιχθούν σε απειλή για τη δημόσια τάξη και ασφάλεια, χωρίς να ανήκουν σε κάποια ιδιαίτερη κατηγορία.³⁸ Συνεπώς και εάν συντρέχει μονομερής απόσχισή που εξελίσσεται σε εσωτερική σύρραξη τότε το ζήτημα διαφεύγει της εσωτερικής δικαιοδοσίας και τα διεθνή όργανα δικαιούνται να επέμβουν παραμερίζοντας την αρχή της κυριαρχίας. Η υποχρέωση μη επέμβασης όσον αφορά στα τρίτα κράτη σχετίζεται με την αρχή της κυριαρχίας και την ισοτιμία όλων των κρατών στην διεθνή δικαιοταξία.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση κατά την οποία την επέμβαση ζητά το ίδιο το κράτος όταν αντιμετωπίζει αποσχιστικά προβλήματα. Ακριβώς επειδή στόχος της αιτούμενης επέμβασης είναι η διαφύλαξη της εδαφικής ακεραιότητας του κυρίαρχου κράτους, η επέμβαση αυτή δεν θεωρείται παράνομη.³⁹ Ωστόσο, στην πράξη οι περιπτώσεις επέμβασης τρίτων κρατών σε καταστάσεις απόσχισης

---

³⁷ «καμία διάταξη από τις διαλαμβανόμενες στον παρόντα Χάρτη δε θα παρέχει το δικαίωμα στα Ηνωμένα Έθνη να επεμβαίνουν σε ζητήματα που ανήκουν ουσιαστικά στην εσωτερική διαδικασία οποιουδήποτε κράτους ή θα υποχρεώνει τα Νέα να υποβάλλουν παρόμοια ζητήματα προς διακανονισμό κατά τον παρόντα Χάρτη. Η αρχή αυτή εντούτοις δεν θα παρεμποδίζει την εφαρμογή εξαναγκαστικών μέτρων κατά το κεφάλαιο 7»

³⁸ Nolte George, «Secession and external intervention», στο Marcelo G. Cohen(ed.), σελ.66.

³⁹ Cohen, *ό.π.*,σελ.83

υπήρξαν περιορισμένες. Χαρακτηριστικά αναφέρονται στη μετά το 1990 εποχή, οι περιπτώσεις αποσχιστικών διενέξεων της Αμπχαζίας και της Βοσνίας Ερζεγοβίνης. Στην μεν πρώτη περίπτωση φημολογήθηκε ότι ρωσικά στρατεύματα στήριξαν τις προσπάθειες απόσχισης της Αμπχαζίας σε βάρος του κυρίαρχου κράτους της Γεωργίας. Η Ρωσία, όμως, δεν επιβεβαίωσε ποτέ επίσημα αυτή τη θέση. Στη δεύτερη περίπτωση η πλευρά των Σέρβων ενισχύθηκε από τα ομοσπονδιακά στρατεύματα της Γιουγκοσλαβίας, ενίσχυση η οποία καταδικάστηκε διεθνώς ως παράνομη από το Συμβούλιο Ασφαλείας. Τέλος, χαρακτηριστική περίπτωση επέμβασης σε βάρος της κυβέρνησης του κυρίαρχου κράτους ήταν αυτή των νατοϊκών δυνάμεων στο Κόσσοβο, η οποία ωστόσο δεν θεωρήθηκε ενθάρρυνση ή ενίσχυση αποσχιστικών προσπαθειών των Κοσσοβάρων αλλά επιχείρηση αποσόβησης ανθρωπιστικής κρίσης.

Συμπερασματικά μπορούμε να αναφέρουμε ότι, μια τέτοια περίπτωση για κουρδική κρατογένεση είναι μάλλον απίθανη, καθώς εκτιμάται ότι κανένα κράτος της περιοχής δεν πρόκειται να αιτηθεί επέμβαση από τρίτο κράτος (Ιράκ από Η.Π.Α- Συρία από Ρωσία- Τουρκία/Ιράν έχουν τη δυνατότητα να σταματήσουν αποσχιστικές τάσεις την τρέχουσα χρονική περίοδο) καθώς θα πρέπει να θεωρείται δεδομένη η απώλεια εδαφών του. Η περίπτωση δε, να υπάρξει την τρέχουσα χρονική περίοδο ανάφλεξη στην περιοχή με σκοπό μία κουρδική κρατογένεση είναι μάλλον άκαιρη καθώς όλες οι χώρες (πλην του Ιράν) εμπλέκονται σε κάποιας μορφής συγκρούσεων. Επίσης ο αμερικανικός παράγοντας δείχνει αρκετά εξασθενημένος στην περιοχή.

4^B. ΑΠΟΣΧΙΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Η αποσχιστική διαδικασία συνδέεται αδιάρρηκτα με το θεσμό της αναγνώρισης στο διεθνές δίκαιο. Μετά το πέρας της αποαποικιοποίησης τα σύνορα μεταξύ των κρατών αποκρυσταλλώθηκαν και οποιαδήποτε προσπάθεια επαναχάραξης τους δύσκολα θα μπορούσε να αποφύγει το σκόπελο της αρχής της εδαφικής ακεραιότητας, όπως αναπτύχθηκε παραπάνω. Πλέον η δημιουργία ενός νέου κράτους που προκύπτει από την αλλοίωση της εδαφικής επικράτειας ενός ήδη υπάρχοντος, χωρίς τη συναίνεση του τελευταίου, εγείρει σημαντικά ερωτήματα ως προς την παραβίαση ή μη αρχών του διεθνούς δικαίου.

Στο σημείο αυτό ο θεσμός της αναγνώρισης διαδραματίζει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο και κρίνεται μείζονος σημασίας. Η αποδοχή της κρατικής ιδιότητας είναι συνάρτηση ποικίλων παραγόντων. Στα παραδοσιακά κριτήρια του μόνιμου πληθυσμού, της προσδιορισμένης εδαφικής επικράτειας, της δυνατότητας άσκησης αποτελεσματικού ελέγχου εκ μέρους της κυβέρνησης, της ανεξαρτησίας από οποιαδήποτε άλλη εξουσία και της δυνατότητας σύναψης διεθνών σχέσεων προστέθηκαν ως επιπλέον προϋποθέσεις οι απαιτήσεις για σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των μειονοτήτων και της αρχής της αυτοδιάθεσης.

Από τους κόλπους της διεθνούς κοινότητας απουσιάζει ένα όργανο το οποίο θα ελέγχει τη συνδρομή ή μη των παραπάνω στην εκάστοτε περίπτωση κρατογένεσης. Ακολούθως, εναπόκειται στα κράτη κατ' ενάσκηση της σχετικής διακριτικής ευχέρειάς τους να αναγνωρίσουν ή όχι μία νέα οντότητα, εξετάζοντας αν συντρέχουν οι παραπάνω προϋποθέσεις. Αυτή η αναγνώριση δύναται να γίνει είτε ατομικά από κάθε κράτος αυτοτελώς είτε συλλογικά από οργανωμένα σύνολα κρατών όπως τα Ηνωμένα Έθνη ή η Ευρωπαϊκή Ένωση,⁴⁰ άμεσα με ρητή πράξη αναγνώρισης ή έμμεσα από μόνο το γεγονός της αποδοχής της νέας οντότητας στους κόλπους τους.

Σε γενικές γραμμές και σε ότι αφορά την κρατογένεση μέσω απόσχισης, η αυθόρμητη μονομερής αναγνώριση της νέας οντότητας είναι περιορισμένη λόγω του γεγονότος ότι η ύπαρξη δικαιώματος σε μονομερή απόσχιση είναι αμφιλεγόμενη. Συνήθως η πράξη αναγνώρισης εκ μέρους των ήδη υπαρχόντων κρατών εκδηλώνεται κατόπιν σχετικής υποδείξεως από τα Ηνωμένα Έθνη ή περιφερειακούς διεθνείς οργανισμούς.⁴¹ Η συλλογική μορφή αναγνώρισης υλοποιείται μέσω της ένταξης μίας κοινότητας στους κόλπους των Ηνωμένων Εθνών. Από τη στιγμή που μία κοινότητα γίνει αποδεκτή ως μέλος του Ο.Η.Ε, η κρατική της υπόσταση θεωρείται πλέον δεδομένη.⁴²

---

⁴⁰ Hillgruber Christian, «*The admission of new states to the international community*», *European Journal of International Law* 9, 1998, σελ. 491.

⁴¹ Dugard John and Raic David, «*The role of recognition in the law and practice of secession*» σελ. 137, <https://doi.org/10.1017/CBO9780511494215.006>

⁴² Cohen, *ό.π.*, σελ. 137.

Αυτό συμβαίνει διότι δυνάμει των άρθρων 3 και 4 του Χάρτη, μέλη του Ο.Η.Ε μπορούν να γίνουν μόνο κράτη. Ωστόσο, επισημαίνεται ότι η εισδοχή ενός κράτους στον διεθνή αυτό οργανισμό δεν είναι υποχρεωτική ούτε αποδίδει κατ' ανάγκη κρατική ιδιότητα στην υποψήφια οντότητα. Υπήρχαν περιπτώσεις κρατών, με πρόσφατο παράδειγμα αυτό της Ελβετίας, οι οποίες επέζησαν εκτός του Ο.Η.Ε χωρίς να αμφισβητηθεί η κρατική τους υπόσταση.

Στην περίπτωση αποσχιστικών ενεργειών ο ρόλος της αναγνώρισης κρίνεται καταλυτικός. Με δεδομένο ότι η απόσχιση δεν απαγορεύεται ούτε επιτρέπεται ρητά από το διεθνές δίκαιο, ανακύπτουν προβλήματα ως προς το νόμιμο ή μη της αναγνώρισης μίας κοινότητας που αποσχίστηκε μονομερώς από το κυρίαρχο κράτος. Στο σημείο αυτό η πρακτική των κρατών θα μπορούσε να καταστεί διαφωτιστική ως προς τον τρόπο που αντιμετωπίστηκαν οι μονομερείς αποσχίσεις μετά την περίοδο αποαποικιοποίησης.

Μετά το 1960 λίγες ήταν οι μονομερείς αποσχίσεις που κατέληξαν στη δημιουργία νέων κυρίαρχων κρατών, τα οποία αναγνωρίστηκαν από τη διεθνή κοινότητα. Χαρακτηριστικά αναφέρεται η περίπτωση του Μπαγκλαντές (1971). Υπό το φως της θεωρίας της υπό όρους απόσχισης, το Μπαγκλαντές αποτελούσε νόμιμη μορφή μονομερούς απόσχισης. Η κατάφορη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η απαγόρευση άσκησης του δικαιώματος εσωτερικής αυτοδιάθεσης και το γεγονός ότι όλες οι προσπάθειες για αποτελεσματική άσκησή του απέτυχαν, αποτέλεσαν παράγοντες που οδήγησαν στην αναγνώρισή του ως ανεξάρτητου κράτους. Επισημαίνεται ότι η αναγνώριση από ορισμένα κράτη δόθηκε και πριν την αποχώρηση των ινδικών στρατευμάτων από την περιοχή (1972), ήτοι πριν αποκτήσει η κυβέρνηση του Μπαγκλαντές πλήρη έλεγχο επί της εδαφικής της επικράτειας. Σε κάθε περίπτωση όμως η αποδοχή του ως μέλους του Ο.Η.Ε έγινε αφού συνέτρεξαν όλα τα κριτήρια της κρατικής ιδιότητας και οι προϋποθέσεις που τάσσει ο Χάρτης για την αποδοχή νέων μελών (1974).

Στις περιπτώσεις ανεπιτυχών προσπαθειών απόσχισης ακριβώς λόγω του γεγονότος ότι οι υπό κρίση κοινότητες εν τέλει δεν αναγνωρίστηκαν, εντάσσονται αυτές της Ροδεσίας από το Ηνωμένο Βασίλειο (1965), της Βόρειας Κύπρου από την Κύπρο (1974), της Κατάνγκα από το Κονγκό (1960), της Αμπχαζίας από τη Γεωργία (1990) αλλά και η πρώτη αποσχιστική ενέργεια του Κοσσόβου(1990). Στο

σύνολο των παραπάνω περιπτώσεων επικράτησε η αρχή της εδαφικής ακεραιότητας, παράλληλα όμως δεν θεωρήθηκε ότι συνέτρεχαν οι προϋποθέσεις νόμιμης απόσχισης από το κυρίαρχο κράτος.

Συνοψίζοντας, συνάγεται το συμπέρασμα ότι τα πραγματικά περιστατικά της εκάστοτε αποσχιστικής περίπτωσης είναι ιδιαίτερα κρίσιμα για την αναγνώριση ή μη ενός νέου ανεξάρτητου κράτους. Προ του 1960, η αναγνώριση τόσο αποσχιστικών ενεργειών όσο και του αποτελέσματός τους ως νόμιμων δεν παρουσίαζε δυσκολίες, εφόσον το υπό γένεση κράτος πληρούσε τα κριτήρια της κρατικής ιδιότητας. Ο μόνος περιορισμός που ετίθετο αφορούσε την πρόωγη αναγνώριση, η οποία αποδιδόταν προτού καν συντρέξουν όλα τα κρίσιμα κριτήρια και η οποία απαγορευόταν.⁴³

Στις μέρες μας, η αναγνώριση μίας υπό απόσχιση κοινότητας συνδέεται με την ερμηνεία που έχει δώσει η θεωρία στην παράγραφο 7 της Διακήρυξης για τις φιλικές σχέσεις μεταξύ των κρατών, όπως αναπτύχθηκε παραπάνω. Ακολουθως, εάν δεν συντρέχει σοβαρή και μόνιμη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του δικαιώματος εσωτερικής αυτοδιάθεσης κατά τρόπο που να θεωρείται αδύνατον να καταστεί η άσκησή τους επιτυχής, είναι αμφίβολο εάν μία υπό απόσχιση κοινότητα μπορεί να αναγνωριστεί διεθνώς.

5. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΙΔΙΟΤΥΠΗΣ ΚΟΥΡΔΙΚΗΣ ΚΡΑΤΟΓΕΝΕΣΗΣ

Το 1992, υπήρχαν δύο κυβερνήσεις-κόμματα, το KDP με επικεφαλής τον Masoud Barzani και το PUK, με επικεφαλής τον Jalal Talabani, τα οποία σχημάτιζαν μια περιφερειακή κυβέρνηση. Αυτή η αυτόνομη περιοχή είχε εδαφικό έλεγχο πέρα από τα σύνορα της KRI και είχε το δικό της πρόγραμμα ξένων σχέσεων με άλλες χώρες. Οι Ιρακινοί Κούρδοι κατάφεραν να αναπτύξουν θεσμούς που εφάρμοσαν νομοθετικές, εκτελεστικές και δικαστικές εξουσίες. Αυτό θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως η αρχή μιας ουσιαστικής οικοδόμησης κράτους. Ο κουρδικός εθνικισμός πριν από τη δεκαετία του 1990 ήταν μια αντίδραση στις πολιτικές της καταπίεσης, η οποία συμπεριλαμβανομένης της αραβοποίησης, της

---

⁴³ Dugard and Raic, *ό.π.*, σελ. 136.

αφομοίωσης, της άρνησης της κουρδικής ως ξεχωριστής ταυτότητας και της εθνοτικής καταγωγής.

Οι συγκρούσεις μεταξύ των δύο πλευρών επιδεινώθηκαν από την παρέμβαση της Βαγδάτης και τα γειτονικά κράτη, αλλά τελικά έληξε, κυρίως λόγω της συμμετοχής των ΗΠΑ όταν οι Talabani και Barzani υπέγραψαν συμφωνία ειρήνευσης στην Ουάσιγκτον το 1998. Και οι δύο πλευρές δημιούργησαν ανταγωνιστικά σύνολα κυβερνητικών και στρατιωτικών θεσμών, αποκαλύπτοντας τον κατακερματισμό των κουρδικών πολιτικών κομμάτων.⁴⁴

Ταυτόχρονα, μεταξύ 1996 και 2003, το KPI επωφελήθηκε από τα οφέλη του Προγράμματος Oil-For-Food (OFFP) όπου το 13% των εσόδων από το πετρέλαιο του Ιράκ κατευθύνθηκε προς το KRI. Αυτή ήταν μια κρίσιμη εξέλιξη λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι για πρώτη φορά ένας διεθνής οργανισμός όπως ο ΟΗΕ αναγνώρισε την ξεχωριστή ύπαρξη μιας κουρδικής πραγματικότητας. Η ειρηνευτική συμφωνία μεταξύ της Τα κουρδικά κόμματα και η OFFP κατέστησαν δυνατή την αυτόνομη KPI μετά το 2003. Η οικονομία του KRI (εξαιτίας των υψηλών τιμών του πετρελαίου) και οι ξένες επενδύσεις αυξήθηκαν σημαντικά μετά το τέλος του έτους Η διεθνής υποστήριξη και τα εισερχόμενα ενοίκια έφεραν αυτά τα μέρη μαζί και άνοιξε το δρόμο για μια ενδεχόμενη συμμαχία.⁴⁵

Η αμερικανική εισβολή στο Ιράκ το 2003 άλλαξε εντελώς την πορεία της ιστορίας για το KRI. Το KDP και το PUK έγιναν σύμμαχοι με τις ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο για την ανατροπή του καθεστώτος. Η νέα κατάσταση δημιούργησε σημαντικές πολιτικές ευκαιρίες για τους Κούρδους. Το ιρακινό σύνταγμα του 2005 χορήγησε αυτονομία στο KRI, πράγμα που σήμαινε ότι μπορούσε να απολαμβάνει υψηλό βαθμό διεθνούς αναγνώρισης και να έχει δικό του κοινοβούλιο.

Μέχρι πρόσφατα, η κουρδική ηγεσία κατάφερε να διατηρήσει το KRI σταθερό και ευήμερο. Αυτό οφειλόταν κυρίως στην απελευθέρωση και το άνοιγμα

---

⁴⁴ Irwani, M. Clientelism and Implementing Social Security Programmes in Post-Conflict Iraqi Kurdistan Region. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2015, σελ.64

⁴⁵ Kuruuzum, U. "In Search of Futures: Uncertain Neoliberal Times, Speculations, and the Economic Crisis in Iraqi Kurdistan." In Comparative Kurdish Politics in the Middle East, edited by E. Tudgar and S. Al, 185–200. London: Palgrave Macmillan, 2018.

στους τομείς πετρελαίου που είχαν φέρει νέες δημόσιες και ιδιωτικές εταιρικές σχέσεις στις συμφωνίες διαμοιρασμού των παραγωγών.

Στην περίπτωση του Κουρδικού ζητήματος, η ανεξαρτησία δεν ήταν ρεαλιστικός στόχος και χρησιμοποιήθηκε μάλλον για την απόσπαση της προσοχής εν μέσω εσωτερικής αναταραχής. Το παράδειγμα του δημοψηφίσματος στο KRI θέτει ερωτήματα σχετικά με τη δημοκρατική αξιοπιστία αυτών των δημοψηφισμάτων, όπου ο πληθυσμός ψήφισε για ένα αναπόφευκτο αποτέλεσμα και το δημοψήφισμα το ίδιο έγινε εργαλείο εσωτερικού πολιτικού ανταγωνισμού. Πολλές διενέξεις παγκοσμίως αποδίδονται σε απαιτήσεις για αυτοδιάθεση. Ο αγώνας μεταξύ των διαφορετικών δυνάμεων που προσπαθούν να διατηρήσουν ή να διαλύσουν τα πολυεθνικά κράτη είναι ένα αυξανόμενο φαινόμενο.

Οι Ιρακινοί Κούρδοι είναι μία από τις ομάδες που αγωνίζονται για αυτονομία και μετέπειτα αυτοδιάθεση για δεκαετίες και τον Σεπτέμβριο του 2017 διενήργησαν δημοψήφισμα για την ανεξαρτησία. Ωστόσο, στην περίπτωση αυτή υπάρχουν διάφορες περίεργες συνδέσεις μεταξύ της ανεξαρτησίας, το δημοψήφισμα, την εξουσία και τον εθνικισμό.⁴⁶

Υποστηρίζεται έντονα ότι το δημοψήφισμα για την ανεξαρτησία των Κούρδων χρησιμοποιήθηκε από τις ελίτ για να διατηρήσουν την εξουσία παρά για την κάθε αυτού ανεξαρτησία. Αυτό δεν είναι ένα νέο φαινόμενο όπου οι ελίτ να έχουν χρησιμοποιήσει από τον εθνικισμό για να κερδίσουν και να διατηρήσουν εξουσία. Ωστόσο, η διπλή χρήση των δημοψηφισμάτων και ο εθνικισμός σε ένα τέτοιο κέρδος μειώθηκε μετά την πτώση της ΕΣΣΔ και μπορεί να ειπωθεί ότι η περίπτωση του κουρδικού ζητήματος στην περιοχή του Ιράκ (KRI) και η Καταλονία αποδεικνύουν την επανεμφάνιση αυτής της πρακτικής.

Και τα δύο δημοψηφίσματα οδήγησαν σε παρόμοια αποτελέσματα και έγιναν σημαντικά παραδείγματα ανεπιτυχών δημοψηφισμάτων στη σύγχρονη πολιτική. Και στις δύο περιπτώσεις, τα δημοψηφίσματα ήταν μονομερή που δηλώθηκαν από τις αποσχιστικές πολιτικές ελίτ και οι κεντρικές κυβερνήσεις τις κήρυξαν παράνομες. Επιπλέον, και στις δύο περιπτώσεις οι οικονομικές κρίσεις, η

---

⁴⁶ Park, B., J. P. Jongerden, F. Owtram, and A. Yoshioka. "Field Notes: On the Independence Referendum in the Kurdistan Region of Iraq and Disputed Territories in 2017." *Kurdish Studies* 5, no. 2 (2017): 199–214. doi:10.33182/ks.v5i2.445.

μεγάλη πώλωση και η τελική κατάρρευση του κομματικού συστήματος έπαιξαν μεγάλο ρόλο στη διαιώνιση της προσφοράς ανεξαρτησίας.⁴⁷

Στις 7 Ιουνίου 2017, ο de facto πρόεδρος του KRI, Masoud Barzani, ανακοίνωσε ότι το δημοψήφισμα για την ανεξαρτησία του KRI (συμπεριλαμβανομένου του Kirkuk και άλλων αμφισβητούμενων εδαφών) θα πραγματοποιηθεί στις 25 Σεπτεμβρίου 2017. Το αποτέλεσμα ήταν υπερβολικά υπέρ της ανεξαρτησίας με το 93% να ψηφίζει ναι. Η προσέλευση των ψηφοφόρων ήταν 72%. Ωστόσο, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι το δημοψήφισμα δεν ζητήθηκε από το κοινοβούλιο, αλλά από τον ίδιο τον Barzani.

Επιπλέον, αρχικά είχε ελάχιστη πολιτική υποστήριξη. Το Δημοκρατικό Κόμμα (KDP) όπως και άλλοι φορείς το είδαν ως κίνηση του ίδιου του Barzani να εδραιώσει την εξουσία και να ξανακερδίσει τη νομιμότητά της εν μέσω της πολιτικής και οικονομικής κρίσης. Ο τότε ιρακινός πρωθυπουργός, Χάιντερ αλ-Αμπάντι, δήλωσε ότι το δημοψήφισμα «αντισυνταγματικό», ενώ η περιφερειακή κυβέρνηση του Κουρδιστάν (KRG) προσπάθησε διαρκώς να τονίσει ότι ήταν νομικό και συνταγματικό δικαίωμα των Κούρδων να δηλώνουν τη βούλησή τους για ανεξαρτησία.

Μετά το δημοψήφισμα, το κοινοβούλιο του Ιράκ ψήφισε υπέρ της αποστολής στρατευμάτων στο αμφισβητούμενα εδάφη, μαζί με πλήθος κυρώσεων κατά του KRI. Η Τουρκία και το Ιράν καταδίκασαν ευρέως το δημοψήφισμα, ενώ διεξήγαγαν κοινές στρατιωτικές ασκήσεις στα σύνορα με το KRI οι οποίες προκάλεσαν ορισμένες απειλές κατά του KRI - συμπεριλαμβανομένης της διακοπής της εξαγωγής πετρελαίου. Η συμπερίληψη των αμφισβητούμενων εδαφών, ιδιαίτερα του Kirkuk, κατά την ψηφοφορία ήταν το κύριο μέλημα της Βαγδάτης (και σε κάποιο βαθμό για το Ιράν και την Τουρκία) και πριν από την ψηφοφορία το κοινοβούλιο του Ιράκ ψήφισε υπέρ της κατάργησης του κυβερνήτη στο Kirkuk. Ως αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος, το KRI βρέθηκε στην

---

⁴⁷ Lake E., "Tillerson Letters Show U.S. Nearly Averted Kurdish Referendum." Bloomberg View. <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2017-10-13/tillerson-letters-show-u-s-nearly-averted-kurdish-referendum>

ασθενέστερη θέση του από το 1991 και τα κουρδικά όνειρα της επικείμενης ανεξαρτησίας εξαφανίστηκαν.⁴⁸

Ωστόσο, λόγω της εθνικιστικής ρητορικής που περιβάλλει την ανεξαρτησία, η οποία συχνά επικεντρώνεται γύρω από το Κιρκούκ και την οικονομική εξάρτηση που έχει η ΚΡΠ στις εξαγωγές πετρελαίου δεν ήταν βιώσιμη επιλογή για τις ελίτ πίσω από το σχέδιο δημοψηφίσματος. Εν ολίγοις, η έλλειψη στα οικονομικά και η υποστήριξη από τους γείτονες σημαίνει ότι σήμερα οι Κούρδοι δεν έχουν την ικανότητα να σχηματίζουν ένα ανεξάρτητο κράτος, ωστόσο, ακολουθώντας τις αρχές του Moore για αυτοδιάθεση, έχουν την ικανότητα για συλλογική αυτοδιάθεση εντός του Ιράκ.

Συγγραφείς όπως ο Kaplan αναγνωρίζουν επίσης ότι η απόφαση να κλιμακωθούν οι κουρδικές φιλοδοξίες το 2017 βασίστηκε σε πολλούς παράγοντες που περιελάμβαναν τις ατομικές φιλοδοξίες των ελίτ εκτός από εθνικά και κομματικά κίνητρα. Ωστόσο, ο Kaplan υποστηρίζει ότι ένα από τους κύριους λόγους για τους οποίους διεξήχθη το δημοψήφισμα παρά τα προειδοποιητικά σημάδια, ήταν ότι ο Barzani και οι υποστηρικτές του δημοψηφίσματος ανεξαρτησίας, υπολόγισαν λανθασμένα την επικείμενη εξωτερική υποστήριξη και ενήργησαν χωρίς να προβλέψουν ότι η διεθνής κοινότητα δεν θα προστατεύσει το status quo. Η εξωτερική αναγνώριση είναι ζωτικής σημασίας για την κρατικοποίηση και αυτό είναι κάτι που οι Κούρδοι απλά δεν έχουν.⁴⁹

Η κουρδική περίπτωση θέτει ερωτήματα στο θέμα δημοκρατικού χαρακτήρα του δημοψηφίσματος ανεξαρτησίας, όπως ήταν η δημοκρατική λήψη αποφάσεων. Αυτό παράγει ένα παράδοξο. Ενώ οι άνθρωποι που ψήφισαν για ανεξαρτησία ασκούσαν τα δημοκρατικά τους δικαιώματα, η έκκληση για το δημοψήφισμα ήταν το κίνητρο από τις αντιδημοκρατικές τάσεις της κυβερνητικής φατρίας η οποία χρησιμοποίησε την ψηφοφορία ως έναν τρόπο για να αποκαταστήσει την ηγεμονία της. Αυτό θέτει ενδιαφέρουσες ερωτήσεις για τα κίνητρα άλλων

---

⁴⁸ Watts N. F., "Most Kurds in Iraq Support Independence. So Why Did Some Voters Stay Home during Last Week's Referendum?" *The Washington Post* <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2017/10/06/most-kurds-in-iraq-support-independence-so-why-did-some-voters-stay-home-during-last-weeks-referendum/>

⁴⁹ Kaplan, M. L. "Foreign Support, Miscalculation, and Conflict Escalation: Iraqi Kurdish Self-Determination in Perspective." *Ethnopolitics* 18, no. 1 (2018): 29–45, <https://doi.org/10.1080/17449057.2018.1525164>

δημοψηφισμάτων ανεξαρτησίας, με την πιο πρόσφατη περίπτωση να είναι αυτή της Καταλονίας. Αν και ο Barzani και το KDP κατάφεραν να εδραιώσουν την εξουσία μέσω του δημοψηφίσματος και των βουλευτικών εκλογών που ακολούθησαν, οι Κούρδοι είναι τώρα πιο μακριά από την ανεξαρτησία από ό, τι το προηγούμενο χρονικό διάστημα.⁵⁰

6. ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΚΟΥΡΔΙΚΗΣ ΚΡΑΤΟΓΕΝΕΣΗΣ ΑΠΟ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ ΟΠΤΙΚΕΣ

Οι εξελίξεις στο Κουρδικό ζήτημα είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την τύχη του Ιράκ και επηρεάζουν ταυτόχρονα όλους τους Κούρδους που ζουν στις άλλες χώρες. Η δημιουργία του «Ιρακινού Κουρδιστάν» έδωσε τη δυνατότητα στους Κούρδους των όμορων κρατών, να επανέλθουν στο όραμα του ανεξάρτητου κράτους, ή της ουσιαστικής αυτονομίας, αφού προς στιγμήν είχαν απεμπολήσει το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης χάριν της απόκτησης βασικών δημοκρατικών ελευθεριών. Ιδιαίτερα για τους Κούρδους της Τουρκίας, ευνοϊκή συγκυρία ήταν και η ενταξιακή πορεία της χώρας στην Ε.Ε, που προϋπόθετε μια εξευρωπαϊσμένη και σύγχρονη Τουρκία, η οποία θα αναγνωρίζει και σέβεται τα δικαιώματα των μειονοτήτων της αλλά αυτό απομακρύνθηκε με τη συμπεριφορά της Τουρκίας και την εισβολή της στη Συρία.

Η δημιουργία ανεξάρτητου Κουρδιστάν, αλλά και η γενικότερη ανακατανομή των συνόρων της ευρύτερης Μέσης Ανατολής, έχει απασχολήσει από την εποχή του Πρώτου Πολέμου του Κόλπου, τόσο τους Αμερικανούς επιστήμονες και αναλυτές, όσο και τους συναδέλφους τους των άλλων χωρών. Το 1992 ο πρώην Αμερικανός πράκτορας των μυστικών υπηρεσιών, αλλά παράλληλα καθηγητής και συγγραφέας, Μπέρναρντ Λιούις, δημοσίευσε ένα άρθρο στο έγκριτο περιοδικό «Foreign Affairs» με τίτλο «Ξανασκεπτόμενοι τη Μέση Ανατολή» («Rethinking the Middle East») στο οποίο πρότεινε την ίδρυση ανεξάρτητου Κουρδιστάν. Το 2006,

---

⁵⁰ Dylan O'Driscoll & Bahar Baser, «*Independence referendums and nationalist rhetoric: the Kurdistan Region of Iraq*», 28 May 2019, σελ.6, <https://www.tandfonline.com/doi/10.1080/01436597.2019.1617631>

ο Αμερικανός τέως συνταγματάρχης Ραλφ Πήτερς, για τις ανάγκες ενημερώσεως Νατοϊκών αξιωματικών στη Ρώμη, χρησιμοποίησε τον χάρτη της μελλοντικής και «πλέον σταθερής» Μέσης Ανατολής, που επίσης συμπεριλαμβάνει ανεξάρτητο Κουρδιστάν⁵¹. Κάποιοι έσπευσαν να προκαταλάβουν ότι οι χάρτες αποτελούσαν διαρροές της αμερικανικής κυβέρνησης για το μελλοντικό τους σχεδιασμό, χωρίς όμως μέχρι τώρα να έχει επιβεβαιωθεί κάτι τέτοιο.⁵² Οι περιπτώσεις που διακρίνονται ότι δύναται να επικρατήσουν στο μέλλον περιγράφονται παρακάτω.

6^A. ΑΥΞΗΜΕΝΗ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΚΟΥΡΔΩΝ, ΧΩΡΙΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΟΝΤΟΤΗΤΑΣ

Το πρώτο σενάριο δύναται να εξελιχθεί με πιέσεις της Ε.Ε και των ΗΠΑ, στα πλαίσια μαζικών κουρδικών εξεγέρσεων στην Τουρκία, τη Συρία και το Ιράν, οι οποίες θα ευαισθητοποιήσουν την διεθνή κοινή γνώμη, που επιδιώκει την ηρεμία σε αυτή την εύφλεκτη περιοχή. Συνεπώς, οι εμπλεκόμενες χώρες με προεξάρχουσα την Τουρκία, πιθανόν να αναγνωρίσουν μερική κουρδική αυτονομία και ενώ δε θα υφίσταται κράτος Κουρδιστάν, οι Κούρδοι θα έχουν σημαντικό λόγο στη διεθνή κοινότητα.

Αυτό το σενάριο δημιουργεί σημαντικά προβλήματα στην Τουρκία που de facto υποβαθμίζεται. Διατηρεί μεν την εδαφική της ακεραιότητα, αλλά εξακολουθεί να έχει σοβαρό πρόβλημα στα ανατολικά της σύνορα. Οδηγεί σε αναβάθμιση των Κούρδων και υποχώρηση της γεωπολιτικής αξίας της Τουρκίας. Όμως, έχει λίγες πιθανότητες να υλοποιηθεί, κρίνοντας με βάση τις εξελίξεις που έχουν αναφερθεί.

6^B. ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ STATUS QUO (ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΜΟΝΟ ΤΩΝ ΚΟΥΡΔΩΝ ΣΤΟ ΙΡΑΚ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΕΝΟΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ).

Το δεύτερο και λιγότερο πιθανό σενάριο στην εξέλιξη του «Κουρδικού ζητήματος», είναι να μη γίνουν ουσιαστικές αλλαγές. Δηλαδή το «Ιρακινό Κουρδιστάν», να συνεχίσει να αποτελεί τμήμα του ενωμένου Ιράκ με αυξημένη

---

⁵¹ Οι χάρτες του Μπέρναρντ Λιούις και του Ραλφ Πήτερς παρατίθενται στο παράρτημα Χαρτών.

⁵² Μάζης, *ό.π.*, σελ.65.

αυτονομία και οι Κούρδοι που διαβιούν στις υπόλοιπες χώρες να μη γνωρίσουν ουσιαστική βελτίωση της κατάστασής τους, σε ό,τι αφορά στα πολιτικά τους δικαιώματα, στην καταπίεση που υφίστανται και τις πολιτιστικές τους ελευθερίες.

Αυτή η εξέλιξη θεωρείται ευνοϊκή για την Τουρκία, η οποία ούτως ή άλλως δεν μπορεί να εμποδίσει τη λειτουργία του αυτόνομου Ιρακινού Κουρδιστάν. Με την εκδίωξη τώρα και των Κούρδων της Συρίας μπορεί να ελέγξει την κατάσταση ώστε να μη μεταφερθεί οποιαδήποτε εξέγερση στο έδαφός της. Είναι και η πιθανότερη κατάσταση να υλοποιηθεί (παραμείνει).

6Γ. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΥ ΚΟΥΡΔΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΣΤΟ ΙΡΑΚ ΜΕ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΟΥ STATUS QUO ΣΤΙΣ ΑΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ.

Σύμφωνα με αυτό το ενδεχόμενο πιθανό σενάριο, οι Κούρδοι του Ιράκ ανεξαρτητοποιούνται και για ίδιον όφελος, κλείνουν τα σύνορα και δεν επιτρέπουν την εξέγερση των ομοεθνών τους στα υπόλοιπα όμορα κράτη. Επιπλέον, δίνουν ίσως ένα ποσοστό από τα κέρδη της εξαγωγής του πετρελαίου του Κιρκούκ, στην Τουρκία.

Η εξέλιξη την οποία αναλύουμε, δεν ικανοποιεί το Ιράκ και ιδίως την Τουρκία, αλλά οι αντιδράσεις της θα μετριαστούν αν διαφυλαχθεί η ακεραιότητα της και λάβει κάποιες οικονομικές «επανορθώσεις». Οι ΗΠΑ θα έχουν λόγους να χαίρονται αφού θα υπάρχει πλέον κράτος – δορυφόρος τους στην περιοχή αλλά με την πολιτική Τραμπ και τη συμπεριφορά της στους Κούρδους της Συρίας, τα πράγματα μάλλον δεν θα υλοποιηθούν. Η γεωστρατηγική σημασία της Τουρκίας θα υποβαθμιστεί, αφού οι ΗΠΑ θα έχουν έναν απόλυτα ελεγχόμενο τοποτηρητή στη Μέση Ανατολή.

Αυτή η προοπτική, είναι η σχεδόν απίθανη να υλοποιηθεί κατά το προσεχές χρονικό διάστημα, όμως θα πρέπει να θεωρείται ως μια μεταβατική κατάσταση. Γιατί αυτή η κατάσταση θα είναι περίοδος σταθεροποίησης του νεότευκτου κράτους, κατά την οποία θα γιγαντωθεί η διάθεση των απανταχού Κούρδων για δημιουργία του «Μεγάλου Κουρδιστάν», έχοντας πλέον σαφώς μεγαλύτερη διεθνή νομιμοποίηση και δυνατότητα προβολής του αγώνα τους.

6^Α. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΥ ΚΟΥΡΔΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΣΤΟ ΙΡΑΚ ΜΕ ΤΜΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΥΠΟΛΟΙΠΕΣ ΧΩΡΕΣ.

Το τέταρτο ενδεχόμενο πιθανό σενάριο, αντίκειται στις επιθυμίες όλων των κρατών της περιοχής και εφόσον αυτό συνέβαινε, είναι ιδιαίτερα επικίνδυνο για έναρξη γενικευμένου πολέμου. Σε αυτή την περίπτωση, το Κουρδιστάν που θα δημιουργηθεί σύμφωνα με το προηγούμενο σενάριο, θα συμπαρασύρει εξεγέρσεις στις κουρδικές μειονότητες των όμορων κρατών. Η Τουρκία θα δράσει δυναμικά για τη διάλυση των Κούρδων της Συρίας που ήδη το κάνει αλλά και του Ιράκ, οπότε θα έρθει σε ευθεία ρήξη με τις προσπάθειες των ΗΠΑ, για σταθεροποίηση της περιοχής. Συνεπώς, οι ΗΠΑ εκτιμάται ότι θα στήριζαν με κάθε τρόπο όχι μόνο τους Κούρδους του Ιράκ, αλλά και τους υπόλοιπους Κούρδους, των οποίων η εξέγερση λογικά θα πετύχει και θα αλλάξει ο χάρτης της Μέσης Ανατολής, αφού 35 εκατομμύρια Κούρδοι θα βρουν πατρίδα και θα ιδρύσουν ένα κράτος με τις ευλογίες των ΗΠΑ. Κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι αυτό παραδοσιακά θα συμβεί με οποιαδήποτε πολιτική των ΗΠΑ πλην του Τραμπ. Ωστόσο οι αμερικανικές εκλογές του 2020 θα ξεκαθαρίσουν το τοπίο για στήριξη ή μη των Κούρδων γενικά.

Το σενάριο αυτό αποδυναμώνει τη Συρία και το Ιράν. Η Συρία πιθανότατα, λόγω της κατάστασης στην οποία έχει περιέλθει, δεν θα μπορεί να αντιδράσει, οπότε εδάφη της θα συμπεριληφθούν άμεσα στο διευρυμένο πλέον Κουρδιστάν. Το ισχυρό όμως Ιράν, με δεδομένη και την αντιπαλότητά του με την Τουρκία και τις ΗΠΑ, θα αντιδράσει σθεναρά, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την ασφάλεια στην περιοχή.

Όμως ο πλέον χαμένος, περιφερειακός «γεωπολιτικός παίκτης», είναι η Τουρκία, η οποία δε θα μείνει απλώς θεατής σε αυτή την εξέλιξη. Θα ζητήσει ανταλλάγματα προς δυσμάς, για τη συρρίκνωση που θα υποστεί στα ανατολικά της σύνορα. Η πιθανότητα ότι η Τουρκία μπορεί να «διευκολυνθεί» για πλήρη ένταξη στην Ε.Ε ως «αντάλλαγμα» για τις απώλειες στα ανατολικά της σύνορα είναι μικρή, γιατί κανείς στην Ε.Ε και κυρίως ο πανίσχυρος γαλλογερμανικός

άξονας, δεν θέλει την Τουρκία πλήρες μέλος της Ε.Ε, ούτε βέβαια η Τουρκία θα αρκεστεί μόνο σ' αυτή τη διευκόλυνση.

Έχει όμως ισχυρά συμφέροντα σε τρεις περιοχές: στην Κύπρο, στη Δυτική Θράκη και τέλος στο Αιγαίο. Στην Κύπρο, η προσάρτηση εδάφους θα είναι ιδιαίτερα δύσκολο να γίνει αποδεκτή, από τη διεθνή κοινότητα. Στη δυτική Θράκη, ενδέχεται να πετύχει την αλλαγή της ονομασίας της μουσουλμανικής μειονότητας σε «τουρκική», κάτι που έχει μικρή γεωπολιτική αξία και σίγουρα δεν αρκεί για να ικανοποιήσει την Τουρκία. Συνεπώς, το μόνο που απομένει είναι κατ' ελάχιστο η συνεκμετάλλευση του Αιγαίου, αν όχι η διχοτόμηση του, κατόπιν ιδιαίτερα ισχυρών πιέσεων, που θα ασκηθούν από τον αμερικανικό κυρίως παράγοντα στη χώρα μας, ως προσπάθεια αποκατάστασης του Τουρκικού γοήτρου. Προς το παρόν συνυπέγραψε με τη Λιβύη το διαχωρισμό θαλάσσιων ζωνών όπου δεν λαμβάνει υπόψη της την υφαλοκρηπίδα των νησιών μας (Κρήτη, Κάσος, Κάρπαθος, Ρόδος). Η παραπάνω συνέπεια είναι σημαντική και ιδιαίτερα αρνητική για τη χώρα μας, ενώ σε γενικές γραμμές η σχέση της με την Τουρκία, θα είναι σαφώς υποβαθμισμένη.

Σε τελική ανάλυση, η παραπάνω κατάσταση θα εγκυμονεί σοβαρούς κινδύνους για την ασφάλεια της χώρας μας και δυνητικά, θα είναι πιθανό να απειλήσει την ίδια της την ύπαρξη. Ιδιαίτερα δε, σε περίπτωση διχοτόμησης του Αιγαίου, εξαφανίζεται το στρατηγικό βάθος που αυτό της προσδίδει και που είναι απολύτως αναγκαίο για την άμυνά της. Συνεπώς το σενάριο αυτό, πρέπει να θεωρείται αρνητικό, για τα εθνικά μας συμφέροντα.

7. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η μεθοδολογία η οποία θα χρησιμοποιηθεί από τον ερευνητή, είναι αυτή της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης. Διδάσκεται από τον καθηγητή Ιωάννη Θ. Μάζη (και την ομάδα του) ο οποίος αποτελεί εισηγητής και εκφραστής της. Σύμφωνα με αυτόν, «Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση είναι η γεωγραφική εκείνη μέθοδος η οποία μελετά, περιγράφει και προβλέπει τις συμπεριφορές και τις επιπτώσεις των σχέσεων των αντιτιθέμενων και διακριτών διεθνών δράσεων ανακατανομής ισχύος και των ιδεολογικών μεταφυσικών που τις καλύπτουν, στο

πλαίσιο των γεωγραφικών συμπλόκων που οι δράσεις αυτές εντοπίζονται και λειτουργούν»⁵³. Η Γεωπολιτική ανήκει επιστημολογικά στην Οικονομική Γεωγραφία, η οποία αποτελεί το μεθοδολογικό υπόβαθρο της πρώτης.

7^Α. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΣΘΕΙΣΑΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ

Πρόκειται για μία μέθοδο η οποία εντοπίζει, περιγράφει και μελετά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τη δομή και τη λειτουργία των τεσσάρων θεμελιωδών πυλώνων (Πολιτική, Άμυνα/Ασφάλεια, Οικονομία και Πολιτισμός/Πληροφορία). Οι πυλώνες αυτοί που δεν είναι άλλοι από τις συνιστώσες ισχύος, συνθέτουν και καθορίζουν αναπόφευκτα την τελική ισορροπία ισχύος και την κατανομή της στο ενδοσυστημικό πλαίσιο του γεωπολιτικού (γεωγραφικού) Συμπλόκου, καθώς επίσης και τις επιρροές που αυτές οι συνιστώσες υφίστανται από το εξωσυστημικό περιβάλλον του Συμπλόκου αυτού. Οι επιρροές αυτές ασκούνται από τους Διεθνείς Πόλους Ισχύος οι οποίοι αποτελούν τις συνιστώσες του Υπερσυστήματος και επηρεάζουν, θετικά ή αρνητικά το Γεωπολιτικό Παράγοντα, ο οποίος και αυτός με τη σειρά του επηρεάζει τους 4 πυλώνες στο εσωτερικό του συνόλου των Υποσυστημάτων του εξεταζόμενου Συστήματος.

Με αυτή τη μέθοδο, της ΣΓΑ, είναι δυνατό να οδηγηθούμε σε ασφαλή συμπεράσματα, με διεπιστημονική επάρκεια, καθορίζοντας το Γεωπολιτικό Υπόδειγμα Ανακατανομής Ισχύος. Εκεί ουσιαστικά ολοκληρώνεται η Γεωπολιτική Ανάλυση και ακολουθεί η Γεωστρατηγική Σύνθεση, που εξαρτάται καθαρά από την οπτική γωνία του ερευνητή, ο οποίος προτείνει λύσεις στα ζητήματα που εξετάζονται. Στην περίπτωση μας, μία κουρδική κρατογένεση θα επιφέρει ανακατανομή της υπάρχουσας ισχύος όχι μόνο στα κράτη της περιοχής που επηρεάζονται άμεσα, αλλά και αυτών που έχουν ή προσβλέπουν σε συμφέροντα στην περιοχή της Μέσης Ανατολής.

---

⁵³ Ι.Θ.Μάζης, *Μεταθεωρητική Κριτική Διεθνών Σχέσεων και Γεωπολιτικής: Το νεοθετικιστικό πλαίσιο*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2012,σελ.350-359.

7^B. ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗΝ ΟΡΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΣΓΑ

Ο οριζόμενος Γεωπολιτικός Παράγοντας, που δύναται να επηρεάσει την κατανομή ισχύος στο εσωτερικό ή εξωτερικό του Συμπλόκου, όπως προκύπτει από τον τίτλο του θέματος είναι η κουρδική κρατογένεση.

Γεωπολιτικός παράγων: Κουρδική κρατογένεση

Γεωπολιτικό σύμπλοκο: Μέση Ανατολή

Στη συνέχεια, αφού ορίσαμε το γεωπολιτικό παράγοντα, θα ορίσουμε τις τρεις Συστημικές οντολογικές κλίμακες: i) το Σύστημα, το οποίο εντάσσεται στο εσωτερικό του γεωγραφικού χώρου του προς εξέταση Συμπλόκου ή ταυτίζεται, ως γεωγραφική επιφάνεια, με το προς εξέταση Σύμπλοκο ii) τα Υποσυστήματα, τα οποία αποτελούν υποσύνολα των Συστημάτων, και iii) τα Υπερσυστήματα, τα οποία εμπεριέχουν, ως υποσύνολο, το εξεταζόμενο Σύστημα ή και άλλα, τα οποία όμως δεν αφορούν την παρούσα εργασία. Παρακάτω προσδιορίζονται οι τρεις Συστημικές κλίμακες, οι οποίες θα χρησιμοποιηθούν στην ανάλυση του θέματος:

Το γεωπολιτικό σύστημα ταυτίζεται με το γεωπολιτικό σύμπλοκο ήτοι:

Γεωπολιτικό Σύστημα/Γεωπολιτικό Σύμπλοκο: Μέση Ανατολή

Επιλέγουμε τέσσερα υποσυστήματα, τα οποία συνδέονται άμεσα με το γεωπολιτικό παράγοντα. Πιο συγκεκριμένα, μια αρχική προσέγγιση είναι η διαβίωση κουρδικού πληθυσμού σε τέσσερις χώρες (Ιράκ-Τουρκία-Συρία-Ιράν) αποτελεί πλήρη αιτιολόγηση της επιλογής. Οι Ιρανικές επιρροές στα κυβερνητικά σχήματα του Ιράκ, έχει ως αποτέλεσμα την ύπαρξη αντίστοιχων επιρροών στον κουρδικό πληθυσμό του Βορείου Ιράκ με ότι αυτό συνεπάγεται στη δημιουργία κουρδικού κράτους. Τέλος, οι Τουρκικές επεμβάσεις στο Βόρειο Ιράκ και κατά μήκος και βάθος των Τουρκοσυριακών συνόρων στο έδαφος της Συρίας, δημιουργεί αναπόφευκτα άλλα δύο υποσυστήματα που πρέπει να μελετηθούν.

Υποσυστήματα

- 1. Ιράκ-Τουρκία-Συρία-Ιράν**
- 2. Ιράν-Ιράκ**
- 3. Τουρκία-Ιράκ**
- 4. Τουρκία-Συρία**

Ως Υπερσυστημικούς δρώντες ορίζουμε τις Η.Π.Α. ως υπερδύναμη με συμφέροντα στην περιοχή του γεωγραφικού Συμπλόκου, τη Ρωσία η οποία ιδιαίτερα το τελευταίο χρονικό διάστημα διαδραματίζει σημαντικότατο ρόλο στους Κούρδους της Συρίας και τη Γαλλία, η οποία αρχίζει να αποκόπτεται από την ασθενική συμπεριφορά και αντίδραση του ΝΑΤΟ και της ΕΕ, της οποίας αναλαμβάνει τα ηνία μετά την αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου και την απώλεια ισχύος της Γερμανίας. Στο Σύμπλοκο βέβαια δραστηριοποιούνται και άλλοι διεθνείς Υπερσυστημικοί δρώντες, με δευτερεύοντα ρόλο σε σχέση με τους προαναφερθέντες, όπως η Ε.Ε. ως το περιφερειακό διακρατικό σχήμα που επηρεάζεται άμεσα από την ανακατανομή ισχύος στη Μέση Ανατολή, η Κίνα και η Ινδία οι οποίες προάγουν τα οικονομικά και γεωστρατηγικά τους συμφέροντα, με την εμπλοκή τους να μην είναι τόσο εμφανής.

Υπερσυστήματα

- 1. ΗΠΑ**
- 2. Ρωσία**
- 3. Γαλλία**

Αφού ορίσαμε τα Υποσυστήματα, θα προσδιορίσουμε τις γεωπολιτικές τάσεις- δυναμικές, για κάθε ένα από τα προαναφερθέντα Υποσυστήματα, με όρους «ισχύος» (Πυλώνες ισχύος), τη συμπεριφορά των οποίων δύναται να καθορίσει ο Γεωπολιτικός παράγοντας. Στην παρούσα εργασία θα επιλέξουμε, ως σημαντικότερο, τον Πυλώνα της Οικονομίας. Η επιλογή αυτή έγινε με βάση ότι ο

Γ.Π καθορίζει ή δύναται να καθορίσει τη συμπεριφορά του, όσον αφορά στην ίδια την ισχύ στο πλαίσιο του Υποσυστήματος.

Γεωπολιτικοί πυλώνες ισχύος: Πυλώνας Οικονομίας

Σύμφωνα λοιπόν με αυτό το δεδομένο, θεωρούμε ότι ο Οικονομικός Πυλώνας είναι αυτός που έχει την κυρίαρχη σημασία στη διεξαγωγή της έρευνάς μας. Το συμπέρασμα αυτό ορίζεται ως «θετική υποσυστημική συνιστώσα τάση ισχύος» του Γεωπολιτικού παράγοντα στο εσωτερικό του Υποσυστήματος και προσδιορίζει ποσοτικά το συνολικό αποτέλεσμα ισχύος του Συστήματος⁵⁴.

Για την αποτελεσματικότερη περιγραφή του Οικονομικού Πυλώνα, θα πρέπει να επιλέξουμε σύνθετους γεωπολιτικούς δείκτες, οι οποίοι θα χαρακτηρίζουν το μεγαλύτερο δυνατό εύρος των πτυχών του, αποφεύγοντας τυχόν επικάλυψη πληροφοριών μεταξύ τους. Για να εφαρμόσουμε τα παραπάνω θα χρησιμοποιήσουμε μία βάση δεδομένων, η οποία θα βασίζεται σε έγκυρες πηγές. Ο γεωπολιτικός δείκτης είναι αυτός που ορίζει την τιμή του μετρούμενου ενδοσυστημικού μεγέθους σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή⁵⁵.

Οι γεωπολιτικοί δείκτες (αριθμοδείκτες) που επιλέξαμε για να περιγράψουν τον Πυλώνα της Οικονομίας είναι:

Γεωπολιτικοί δείκτες Πυλώνα Οικονομίας:

- 1. Ενεργειακή Εξάρτηση [υδρογονάνθρακες στο Ιράκ (περιοχή Κιρκούκ) και έλεγχος ενεργειακών οδεύσεων].**
- 2. Διαθέσιμοι Φυσικοί Πόροι [υδάτινοι πόροι (υδατολεκάνη των ποταμών Τίγρη και Ευφράτη)].**

Οι γεωπολιτικοί δείκτες αποτελούν τα δομικά στοιχεία του γεωπολιτικού πυλώνα που επιλέξαμε και συνεπώς, του Γεωπολιτικού υποδείγματος, από το οποίο θα προκύψουν οι τάσεις ανακατανομής ισχύος στο προς εξέταση

⁵⁴ Ι.Θ.Μάζης, «Εφαρμογή απλών και σύνθετων δεικτών των τεσσάρων Γεωπολιτικών πυλώνων στην μεθοδολογία της συστημικής Γεωπολιτικής ανάλυσης: Η περίπτωση της Συρίας», *Civitas Gentium*, Volume 5, Number 2, Special Issue, 2017, σελ.19.

⁵⁵ Ι.Θ.Μάζης, *Μεταθεωρητική κριτική Διεθνών Σχέσεων και Γεωπολιτικής*, ό.π. 2, σελ.399-405.

Σύμπλοκο/Σύστημα. Το Γεωπολιτικό υπόδειγμα αποτελεί την αφετηρία για τη Γεωστρατηγική σύνθεση, η οποία διενεργείται υπό συγκεκριμένη οπτική γωνία συμφερόντων, εκμεταλλευόμενοι τα αποτελέσματα της προηγηθείσας Γεωπολιτικής ανάλυσης.

7Γ. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε βασίζεται σε θεωρητικό επίπεδο σε πονήματα του Καθηγητή Μάζη, καθώς η ερευνητική μελέτη πραγματοποιείται με αφετηρία τη μεθοδολογία της ΣΓΑ. Σκοπός της έρευνας είναι να ανταποκρίνεται κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο στη διεπιστημονική προσέγγιση. Γι' αυτό το λόγο χρησιμοποιήθηκε ως εργαλείο η οικονομική ανάλυση, κατά τη διερεύνηση των διαφορετικών και αντικρουόμενων (πολλές φορές) πτυχών του θέματος. Με τη βοήθεια χαρτών και πινάκων, επιχειρείται να καταφανεί εάν και κατά πόσο ο Γεωπολιτικός παράγοντας δύναται να επηρεάσει στο μέλλον το προς εξέταση Σύμπλοκο ή ακόμη και το διεθνές στερέωμα.

Η επιλογή των γεωπολιτικών δεικτών έγινε με βάση τον Πυλώνα ισχύος που επιλέξαμε για την έρευνα και καθώς αυτός είναι ο Οικονομικός, οι γεωπολιτικοί δείκτες επιβάλλεται να είναι οικονομικής φύσεως. Η Ενεργειακή Εξάρτηση [υδρογονάνθρακες στο Ιράκ (περιοχή Κιρκούκ) και έλεγχος ενεργειακών οδεύσεων] και οι Διαθέσιμοι Φυσικοί Πόροι [υδάτινοι πόροι (υδατολεκάνη των ποταμών Τίγρη και Ευφράτη)] αποτελούν τους σημαντικότερους γεωπολιτικούς δείκτες του Πυλώνα της οικονομικής ισχύος, στον οποίο κατισχύει ο Γεωπολιτικός παράγοντας. Η συλλογή των στοιχείων και η επεξεργασία των δεικτών έγινε με βάση τις γεωπολιτικές επιρροές του Γεωπολιτικού παράγοντα, στο πλαίσιο της επιλεγμένης Συστημικής οντότητας.

Αυτή η διαδικασία αποτελεί την ορθολογική σειρά εξετάσεως των επιρροών του Γ.Π, ξεκινώντας δηλαδή να τις ερευνούμε από την κλίμακα των Υποσυστημάτων (στην περίπτωση μας ενός) και συνεχίζουμε στην κλίμακα του Συστήματος. Με τη διαδοχή αυτή, έχοντας ολοκληρώσει την ανάλυση των επιρροών του Γ.Π στο επίπεδο των Υποσυστημάτων, διαπιστώνουμε ότι έχουμε όλες τις ποσοτικές προϋποθέσεις για να ολοκληρώσουμε την ανάλυση και στο επίπεδο του Συστήματος.

7Α. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

Οι περιορισμοί της παρούσας έρευνας συνίσταται, κυρίως σε ότι αφορά στη ΣΓΑ στον πυλώνα οικονομίας, και συγκεκριμένα την οικονομική ανάπτυξη και τις προοπτικές της οικονομίας στην κράτος του Κουρδιστάν (καθώς δεν υπάρχει). Με δεδομένη τη μη ύπαρξη στοιχείων που να δείχνουν ακριβώς το αναλογούν ποσοστό, θα αρκεστούμε στα στοιχεία που αναφέρονται στην περιοχή εν γένει. Κατά την έρευνα θέτουμε ως περιορισμό ότι στην παρούσα εργασία εξετάζεται ο Πυλώνας της Οικονομίας, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι οι υπόλοιποι Πυλώνες ισχύος (Άμυνα/Ασφάλεια, Πολιτική, Πολιτισμός/Πληροφορία) είναι λιγότεροι σημαντικοί. Απλώς, αποτελούν αντικείμενο άλλης έρευνας. Τα δε στοιχεία που συλλέγονται είναι αποκλειστικά από ανοικτές πηγές δεδομένων. Επίσης, η Γεωπολιτική ανάλυση περιορίζεται αποκλειστικά στα όρια του Συστήματος που έχουμε επιλέξει για την έρευνα. Τέλος, η έρευνα επικεντρώθηκε στη συλλογή των απολύτως απαραίτητων στοιχείων, που θεωρούνται κρίσιμα για την εκπόνηση της εργασίας, δεδομένου του περιορισμού της στις 15.000 λέξεις.

8. ΣΥΣΤΗΜΙΚΗ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Για να αντιληφθούμε τη γεωπολιτική αξία του Κουρδιστάν, η οποία υπαγορεύει την πολιτική που θα περιγράψουμε, θα πρέπει να επισημάνουμε εν τάχει και τους φυσικούς πόρους της περιοχής. Το υπέδαφος του Κουρδιστάν αποτελεί δεξαμενή υδρογονανθράκων. Το 70% των κοιτασμάτων πετρελαίου του Ιράκ και σημαντικό ποσοστό του φυσικού αερίου της χώρας βρίσκονται σε κουρδικές περιοχές. Ιδιαίτερα το Κιρκούκ διαθέτει το πετρέλαιο με το φθηνότερο κόστος εξόρυξης στην υφήλιο (περίπου 1 δολάριο/βαρέλι). Στο Ιράν και στη Συρία, μερικά από τα πιο πλούσια κοιτάσματα πετρελαίου βρίσκονται στις κουρδικές πόλεις Κερμανσάχ και Τζεζίρε αντίστοιχα.

Στο σύνολό τους τα υπόγεια κοιτάσματα του Βόρειου Ιράκ υπολογίζονται στα περίπου 45 δις βαρέλια, από τα οποία στο καθεστώς του Ιράκ, το οποίο ελέγχεται σε ισχυρό βαθμό από Σίίτες, υπάγονται αυτά του κυβερνείου του Κιρκούκ. Όσα βρίσκονται στην περιοχή της Μοσούλης ελέγχονται στην πλειονότητά τους από τους Κούρδους Πεσμεργκά. Περί το ήμισυ της ημερήσιας

παραγωγής ιρακινού πετρελαίου προέρχεται από τα κοιτάσματα του Κιρκούκ, ενώ είναι από τα πιο ανταγωνιστικά διεθνώς λόγω της χαμηλής τιμής εξόρυξής του.⁵⁶

Αντιλαμβανόμαστε ότι σε περίπτωση κουρδικής κρατογένεσης, το Ιράκ πέραν των εδαφών του, θα απολέσει και το μεγαλύτερο μέρος του πλούτου του. Η πολιτική του Ιράκ είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την πολιτική των ΗΠΑ, στη μετα-Σαντάμ εποχή. Η κεντρική ιρακινή κυβέρνηση αναγνωρίζει το σημαίνοντα ρόλο των Κούρδων στη χώρα. Παρόλα αυτά, τόσο οι Σίιτες που αποτελούν την πλειοψηφία, όσο και οι Άραβες Σουνίτες, δεν είναι διατεθειμένοι να δεχθούν ούτε ανεξάρτητο κουρδικό κράτος, ούτε έλεγχο των πετρελαιοπηγών του Κιρκούκ από αυτό το ανεξάρτητο κουρδικό κράτος. Επιπρόσθετα, για την ιρακινή κυβέρνηση, η λύση της «συνομοσπονδίας» είναι επιθυμητή αν τα ομόσπονδα κράτη δεν υπερβαίνουν την κεντρική εξουσία. Ήδη οι Κουρδικές περιοχές σύμφωνα με το νέο ιρακινό σύνταγμα έχουν δικές τους δυνάμεις ασφαλείας και η τοπική κουρδική κυβέρνηση έχει τη δυνατότητα να δημιουργήσει πρεσβείες στο εξωτερικό.⁵⁷

Η κουρδική ταυτότητα, με έμφαση στη γλώσσα, τα πολιτιστικά στοιχεία, την κοινωνική δομή, αλλά και την ιστορία έχει πλήρη ελευθερία έκφρασης, αλλά η Βαγδάτη προσπαθεί να χαλιναγωγήσει τους Κούρδους που υπογράφουν συμβόλαια με πετρελαϊκές εταιρίες για την εκμετάλλευση του «κουρδικού» πετρελαίου. Στα πλαίσια της αμφισβήτησης της ιρακινής κυβέρνησης από το «ιρακινό Κουρδιστάν», ο πρόεδρος του Μπαρζανί, απαγόρευσε με νόμο του 2006, την ύψωση της ιρακινής σημαίας στις τρεις περιοχές του Κουρδιστάν (Ντοχούκ, Ιρμπίλ και Σουλεϊμανίγια)⁵⁸. Πάντως, οφείλουμε να παραδεχθούμε ότι η κουρδική ηγεσία επιδεικνύει κάποια αυτοσυγκράτηση, με δεδομένο ότι το 95% των Κούρδων του Ιράκ απαιτεί την ίδρυση κυρίαρχης κρατικής οντότητας.⁵⁹

---

⁵⁶ Μάζης, Ιωάννης Θ., *Γεωπολιτικά ζητήματα στην Ευρυτέρα Μέση Ανατολή και την Μεσόγειο* Τόμος Ι, Λειμών, Αθήνα, 2017,σελ.51

⁵⁷ Προβλέπεται στο άρθρο 117. Το πλήρες κείμενο του ιρακινού συντάγματος είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα της εφημερίδας "Washington Post" και συγκεκριμένα στη διεύθυνση <http://washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/10/12/ar2005101201450.htm>

⁵⁸ Χάρτης στον οποίο φαίνονται οι επαρχίες του Ιράκ με τις τρεις αυτόνομες κουρδικές περιοχές και αυτή του Κιρκούκ, παρατίθεται στο παράρτημα χαρτών

⁵⁹ Katzman, 2009, σελ.12

Το τουρκικό Κουρδιστάν διαθέτει λιγότερο πετρέλαιο, αλλά σημαντική ποσότητα χρωμίου, άνθρακα και λιγνίτη. Πιθανολογείται ότι στην ίδια περιοχή υπάρχουν και αποθέματα ουρανίου, κάτι που είναι βέβαιο για το ιρακινό Κουρδιστάν.

Ο σημαντικότερος όμως πλούτος του Κουρδιστάν, με ιδιαίτερη σημασία για το μέλλον τόσο της Μέσης Ανατολής, όσο και της υπόλοιπης υδρογείου, είναι οι υδάτινοι πόροι που διαθέτει. Οι μεγάλοι ποταμοί Τίγρης και Ευφράτης, πηγάζουν από εδάφη του τουρκικού Κουρδιστάν. Η άρδευση, το πόσιμο νερό, αλλά και εξαιρετικές δυνατότητες παραγωγής υδροηλεκτρικής ενέργειας βασίζονται σ' αυτούς. Το ζήτημα της λειψυδρίας θα έχει σημαντικότερες γεωπολιτικές επιπτώσεις στην εθνική ασφάλεια και άμυνα και λόγω της δυσχερέστατης καταστάσεως στην οποία θα υποβληθεί το Σύστημα.⁶⁰

Το ζήτημα αυτό είναι πολύ σημαντικό για την Τουρκία. Η πλέον σκληροπυρηνική αντιμετώπιση του κουρδικού ζητήματος προέρχεται από την Άγκυρα. Οι Κούρδοι στερούνται τη δυνατότητα να μάθουν τη γλώσσα τους στα τουρκικά σχολεία, ενώ οποιαδήποτε αναφορά στη διαφορετικότητά τους ποινικοποιείται ως προσπάθεια «διάλυσης του κράτους». Με αυστηρά κατασταλτικά μέτρα και διάφορες παραχωρήσεις προς τους Κούρδους φύλαρχους και αγάδες, οι οποίοι ενδιαφέρονταν περισσότερο για τα ατομικά και τα οικογενειακά τους προνόμια, παρά για την εθνική υπόσταση του λαού τους, καθώς και την εκμετάλλευση των μεταξύ αυτών έριδων, το τουρκικό καθεστώς πέτυχε να ελέγξει τον κουρδικό πληθυσμό. Οι παραχωρήσεις που έχουν γίνει στα πλαίσια της προσπάθειας επίδειξης «καλής θέλησης» προς την Ε.Ε είναι ελάχιστες, όπως μετάδοση τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών εκπομπών στην κουρδική γλώσσα.

Η Τουρκία με την εισβολή στη Συρία έδειξε ότι θα πολεμήσει το ΡΚΚ μέχρις εσχάτων και ότι δε θα αποδεχθεί σε καμία περίπτωση την ίδρυση ανεξάρτητου Κουρδιστάν. Επιπρόσθετα, έστειλε μήνυμα στην Ουάσιγκτον, ότι αν θιγούν τα ζωτικά της συμφέροντα θα δράσει. Πέρα από την εκδίωξη των Κούρδων, η Τουρκία απαντά στις επικρίσεις για την εισβολή ότι στη ζώνη ασφαλείας (αυτή που θα χωρίζει τα τουρκικά εδάφη από εκείνα των Κούρδων της Συρίας) θα

---

⁶⁰ Μάζης, 2008, σελ.15-18

μπορέσουν να επαναπατριστούν περίπου δύο εκατομμύρια πρόσφυγες από τη Συρία. Η προσπάθεια των Τούρκων να διεκδικήσουν περιοχές από τις κουρδικές πολιτοφυλακές και να δημιουργήσουν μια ζώνη ασφαλείας δείχνει ότι αποτυγχάνει για πολλούς λόγους. Αρχικά το καθεστώς Άσσαντ έχει επανακτήσει το μεγαλύτερο μέρος της εδαφικής ακεραιότητας της Συρίας. Στις περιοχές όπου οι Τούρκοι δεν τήρησαν τη συμφωνία με τη Ρωσία (π.χ. Ιντλίμπ), η τελευταία ενισχύει με κάλυψη τις Συριακές κυβερνητικές δυνάμεις. Πρέπει να θεωρείται δεδομένο ότι η Ρωσία δεν πρόκειται να χαρίσει τη Συρία στην Τουρκία.⁶¹

Στους Κούρδους του Ιράκ, η Τουρκία προσπάθησε να στείλει το μήνυμα του υψηλού κόστους που δύναται να έχει η υποστήριξή τους προς τους ομοεθνείς τους που ζουν στην Τουρκία. ⁶²Τελικά η όλη τουρκική μεθόδευση για την αντιμετώπιση του Κουρδικού βλάπτει ιδιαίτερα την εικόνα της Τουρκίας και επηρεάζει τις σχέσεις της με την Ε.Ε, και μέχρι προσφάτως και τις ΗΠΑ. Καθλώνει επίσης την οικονομία της, αφ' ενός λόγω κόστους για τη διεξαγωγή των επιχειρήσεων (\$ 6-8 δισεκατομμύρια ετησίως) που επιδρά ανασταλτικά στον τομέα των επενδύσεων και τουρισμού.

Έχοντας ως ορόσημο την κουρδική κρατογένεση, δεν δυνάμεθα να μην αναφερθούμε και στην περίπτωση που οι Κούρδοι επιδιώξουν μέσω της εσωτερικής αυτοδιάθεσης την αυτονομία τους (ισχυρή ή μερική) όπου αυτομάτως θα τους καταστήσει κυρίαρχους στους φυσικούς πόρους σε εδαφικά σημεία στα οποία θα αυτονομηθούν. Αν και η εσωτερική αυτοδιάθεση δε σημαίνει δημιουργία κράτους, πολλές φορές συνδέεται με τη δημοκρατική διακυβέρνηση, εξαιτίας του γεγονότος ότι η ανάπτυξη της εν λόγω έννοιας στηρίζεται στη δυτική φιλελεύθερη παράδοση, οπότε δεν αναμένεται να προκαλέσει αντιδράσεις και ενδεχομένως να αναδειχθούν πιθανές συνεργασίες με υπερσυστημικούς δρώντες όπως η ΕΕ.

Αναφορικά τώρα με τους φυσικούς πόρους που θα διαπραγματεύονται οι Κούρδοι μπορούμε να αντλήσουμε μια παρόμοια περίπτωση που βρίσκεται σε

---

⁶¹ «Καθηγητής Μάζης: « Άπλωσε πολύ τα πόδια του ο Ερντογάν και θα του τα κόψουν»»
https://www.ethnos.gr/politiki/88944_kathigitis-mazis-aplose-poly-ta-podia-toy-o-erntogan-kai-tha-toy-ta-kopsoyn

⁶²Blanchard Christopher, «Iraq Regional Perspectives and US Policy», CRS Report for Congress, σελ.7, <https://fas.org/sgp/crs/mideast/RL33793.pdf>.

εξέλιξη. Η περίπτωση της Δυτικής Σαχάρας όπου το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης απεφάνθη⁶³ ότι η Δυτική Σαχάρα δεν αποτελεί τμήμα του κυρίαρχου εδάφους του Μαρόκου και ότι οι συμφωνίες συνδέσεως και περί αμοιβαίων μέτρων ελευθερώσεως ΕΕ-Μαρόκου δεν μπορούν να εφαρμοστούν στη Δυτική Σαχάρα χωρίς τη συναίνεση του λαού αυτής. Η νομολογία αυτή βασίστηκε στην αρχή της αυτοδιάθεσης και στο γεγονός ότι οι συνθήκες δεσμεύουν μόνον τα συμβαλλόμενα μέρη. Κατά συνέπεια το εκδοθέν ψήφισμα είναι η αναστολή των διμερών αλιευτικών και εμπορικών συμφωνιών με το Μαρόκο που περιλαμβάνει το έδαφος, τα προϊόντα, τις υπηρεσίες και τους πόρους της Δυτικής Σαχάρας, την εξασφάλιση συγκατάθεσης του λαού που διαμένει στην περιοχή για μελλοντικές συμφωνίες σχετικά με το εδαφικό θέμα και η υπενθύμιση στις εταιρείες την υποχρέωσή τους να συμμορφωθούν με το διεθνές δίκαιο.

Κάτι αντίστοιχο μπορεί να ισχύσει και στην περίπτωση ενός αυτόνομου Κουρδικού πληθυσμού σχετικά με τους φυσικούς πόρους. Ενδεικτικά σε περιοχές όπου διαβιούν Κούρδοι ιδιαίτερα στον ανατολικό Ταύρο και τα όρη Ζάγκρος, πηγάζουν πολυάριθμα μεγάλα ποτάμια και λόγω της υψηλής βροχόπτωσης στην περιοχή (μέχρι 1500 mm ανά έτος) μεταφέρεται μεγάλο μέρος των υδάτινων πόρων στη Μέση Ανατολή. Ο δε Τίγρης και ο Ευφράτης που προαναφέρθηκαν αποτελούν αδιαμφισβήτητα ύψιστης σημασίας πολιτικό ζήτημα και οι όποιες διαπραγματεύσεις θα γίνονται με τους Κούρδους. Με πολλά προγραμματισμένα αλλά και ολοκληρωμένα ήδη φράγματα στα ποτάμια που ρέουν προς το νότο, ένα αυτόνομο Κουρδιστάν θα μπορεί να μετατρέψει τα αποθέματα νερού σε ένα διαπραγματευτικό όπλο ενάντια στην γειτονική Συρία και το Ιράκ, ελέγχοντας τη ροή του καθιστώντας το έτσι περιφερειακή δύναμη. Γι' αυτό το λόγο, η κατασκευή των φραγμάτων στο κουρδικές περιοχές συνοδεύεται από μια πολιτική απέλασης, πράγμα που σημαίνει ότι όχι μόνο ανοίγει ο δρόμος στη φτώχεια για χιλιάδες κατοίκους των περιοχών αλλά και στην περίπτωση αυτοδιάθεσης δεν θα ζουν σε αυτές τις περιοχές Κούρδοι για να τις διεκδικήσουν. Μέχρι σήμερα, 170.000 Κούρδοι έχουν εκδιωχθεί από τα χωριά και τις πόλεις τους και διπλάσιος αριθμός τους έχουν απειληθεί με απομάκρυνση από τον τόπο τους.

---

⁶³ Υπόθεση C-104/16

Ουσιαστικά λοιπόν ο άξονας Υδρογονάνθρακες-Ύδατα-Υδρογονάνθρακες ήτοι Κασπία-Λεκάνη Τίγρητος και Ευφράτου-Ιράκ χαρακτηρίζεται από υψηλή αστάθεια λόγω των γεωπολιτικών χαρακτηριστικών των συνιστώντων μερών του τα οποία περιλαμβάνουν τη ρευστή γεωπολιτικώς περιοχή της Κασπίας λόγω των Ιρανικών και Ρωσικών επιρροών και πιέσεων και της υψηλής γεωπολιτικής και γεωστρατηγικής ρευστότητας του Ιράκ λόγω των Κούρδων.

Η συμπεριφορά της Τουρκίας τόσο προς τη Συρία όσο και προς το Ιράκ χαρακτηρίζεται ως νεοϊσλαμιστική καθώς προβαίνει σε εθνικά καθαρή, κάτι το οποίο προκαλεί σοβαρές ενοχλήσεις στην ΕΕ. Ουσιαστικά η Τουρκία αποδεικνύει πως δεν έχει σύνορα ούτε και όρια και αποτελεί μία αποσταθεροποιητική δύναμη. Η επιδιωκόμενη δημιουργία ζωνών επιρροής στη Μέση Ανατολή (Β. Συρία-Β.Ιράκ) (σε συνδυασμό με το Τουρκολιβικό ΜΟU) θα της επιτρέψουν να κυριαρχήσει ασφαλώς σε ολόκληρη τη Νοτιοανατολική Μεσόγειο αποκλείοντας τη δημιουργία του East Med και εξασφαλίζοντας τη διέλευση των υδρογονανθράκων της Μέσης Ανατολής προς την ΕΕ μέσω των εδαφών της.

Πραγματοποιήθηκε μια προσπάθεια επίλυσης του Κουρδικού ζητήματος από τον Γκιουλέν για ενσωμάτωση των Κούρδων της Νοτιοανατολικής και Νότιας Ανατολίας με τη μορφή των Ευρωπαϊκών περιφερειών, προσδίδοντας κάποιες ελευθερίες, προκειμένου να κατευνάσει το Κουρδικό στοιχείο και να σταματήσουν οι αποσχιστικές τάσεις καθώς ήθελε την εισδοχή της Τουρκίας στην ΕΕ. Η προσπάθεια αυτή αποτέλεσε την οριστική ρήξη του με τον πρόεδρο της Τουρκίας Ερντογάν, ο οποίος έχει σχηματίσει μία κυβέρνηση η οποία δεν είναι ισλαμική αλλά κυβέρνηση των αδελφών μουσουλμάνων. Η κυβέρνηση αυτή εμπεριέχει κινδύνους λόγω της θεωρίας ανάδειξης μεγάλου και ισχυρού χαλιφάτου στην περιοχή με την προσπάθεια ενώσεως της σιιτικής και σουνιτικής τάσεως. Οι αδελφοί μουσουλμάνοι δεν επιθυμούν να εμφανιστούν ως κόμμα που διεκδικεί την εξουσία γιατί είναι ιερή οργάνωση. Αντίθετα στηρίζουν τα πολιτικά κόμματα που διεκδικούν την εξουσία ώστε να έχουν μυστική συμβουλευτική δυνατότητα και ικανότητα χωρίς να εκτίθενται από τα πιθανά λάθη των κομμάτων αυτών.

Η Τουρκία θεώρησε ότι είναι η κατάλληλη χρονική στιγμή να ξεμπερδέψει οριστικά και δια παντός από την Κουρδική απειλή, η οποία είναι γι' αυτούς

υπαρξιακή. Αντέδρασε προκειμένου να μην υλοποιηθεί κάτι τετελεσμένο στο έδαφός της και θα άρχιζε από το Αφρίν-Ιντλίμπ μέχρι τα Συροϊρακινά σύνορα όπου ήδη υπήρχε ένα οίονοί Κουρδικό κράτος, το οποίο θα δημιουργούσε προοπτικές μετάδοσης αλυσιδωτών αντιδράσεων από το εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα και στην Τουρκία, οπότε θα δημιουργούνταν ένα μεγάλο εθνικό Κουρδικό κράτος το οποίο θα συγκέντρωνε στα εδάφη του 32 εκατομμύρια πληθυσμό, θα είχε τον έλεγχο των διοδίων των ποταμών Τίγρη και Ευφράτη καθώς και την οριζόντια διέλευση των πετρελαίων της Μοσούλης και του Κιρκούκ από τα Κουρδικά πλέον εδάφη στη Μεσόγειο. Επισημαίνεται ότι σήμερα η Τουρκία εξάγει λαθραίο πετρέλαιο (φήμες εμπλέκουν σε αυτό, το γιο του Τούρκου Προέδρου) από τις ως άνω περιοχές προς τη Μεσόγειο λαμβάνοντας και τις ανάλογες αποζημιώσεις.

Οι Η.Π.Α, Γαλλία, Ρωσία (μέχρι το 2015) στήριζαν τους Κούρδους και τους χρησιμοποιούσαν εναντίον των ισλαμιστικών κινήματων (ISIS, θυγατρικά κινήματα της Κάιντα κ.α). Η δημιουργία Κουρδικού κράτους θα λειτουργήσει για λογαριασμό της Δύσης αλλά εις βάρος του Ιράν, της Τουρκίας και της Συρίας (ουσιαστικά και της Ρωσίας που είναι σύμμαχός της).

Οι Η.Π.Α. την εποχή διακυβέρνησης Τραμπ (ο Λευκός Οίκος και όχι το Κογκρέσο) εφάρμοσαν μία χαϊδευτική πολιτική στην Ερντογανική Τουρκία. Ο τέως πρόεδρος των ΗΠΑ, ασχολήθηκε μόνο με την προσωπική του περιουσία και τις επενδύσεις σε χρυσό στην Τουρκία. Επέτρεψε την ανεξέλεγκτη συμπεριφορά της επειδή είναι μέλος της συμμαχίας του NATO χωρίς ωστόσο να συμπεριφέρεται με τέτοια λογική όπως για παράδειγμα η παραλαβή των S-400 με δική της υπαιτιότητα, η σύναψη συμβολαίων κατασκευής πυρηνικού σταθμού με τους Ρώσους κ.α. Μοναδική φωτεινή ηλιαχτίδα στην πολιτική των Η.Π.Α αποτελεί η υπεράσπιση του έθνους-κράτους αντί της παγκοσμιοποιημένης πολυτοποίησης και της ισχυρής αντίδρασης του κογκρέσου, οι οποίες απέτρεψαν την ενεργοποίηση των S-400 και φυσικά η ανάληψη διακυβέρνησης από τον Μπάιντεν. Ωστόσο εκτιμάται ότι η αποχώρηση των Η.Π.Α από την περιοχή είναι μη αναστρέψιμη και η μετάβαση του ενδιαφέροντός της προς τον Ειρηνικό όπου παράγονται μεγάλες υπεραξίες.

Η Τουρκία προσπαθώντας να αναχαιτίσει την δημιουργία Κουρδικού κράτους και με τη συνδρομή των αδελφών μουσουλμάνων αποπειράθηκε να εισβάλει σε Β.Ιράκ και Συρία. Στη δεύτερη περίπτωση, η Ρωσία εκμεταλλεύτηκε αυτό το γεγονός και το αξιοποίησε περνώντας τις δικές της γεωστρατηγικές γραμμές σε μία χώρα (όπως η Τουρκία) που είναι μέλος της συμμαχίας του ΝΑΤΟ, διασπάζοντας παράλληλα τη Νοτιοανατολική πτέρυγα αυτού.

Δεν αναμένεται ισχυρή απάντηση από την ΕΕ εις βάρος της Τουρκίας εξαιτίας της επιθετικής συμπεριφοράς της καθώς κρατά το εκβιαστικό όπλο των μεταναστών ασκώντας πίεση σε όλη την Ευρώπη. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί η Γαλλία (γι' αυτό επιλέχθηκε και ως υπερσύστημα), η οποία αποτελεί τη μοναδική πυρηνική δύναμη της Ευρώπης (μετά την αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου) με εξαιρετική οπλική βιομηχανία και τεχνολογία (νέες τεχνολογικές ανακαλύψεις που διαχέονται στην κοινωνία και το ανθρώπινο εμπόριο βελτιώνοντας την ανθρώπινη ζωή). Αποτελεί ουσιαστικά την εν δυνάμει νέα ηγεσία της Ευρώπης καθώς η Γερμανία έχει χάσει τον προσανατολισμό και την ταυτότητά της (καταρρέει η Χριστιανοδημοκρατία) και ανασχηματίζεται με φυσικό επακόλουθο την απώλεια ισχύος που είναι έτοιμη να αναλάβει η Γαλλία, η οποία πάντα ήταν η σταθερή δύναμη συγκράτησης της Γερμανίας (η ουσία δημιουργίας του Γαλλογερμανικού άξονα).

Η Γαλλία διαθέτει διπλή θαλάσσια φύση, Ατλαντική και Μεσογειακή. Έτσι εκτιμάται ότι θα προσπαθήσει να δημιουργήσει έναν υπονατοϊκό θύλακα στη Μεσόγειο (με δεδομένη και τη σταδιακή αποχώρηση των Η.Π.Α. από την περιοχή), κατέχοντας τη θέση του συντονιστή και εντάσσοντας και άλλες χώρες σε αυτόν που δεν είναι μέλη της Συμμαχίας όπως το Ισραήλ και η Κύπρος. Όταν θα αναλάβει τα ηνία, θα είναι σε θέση να διακόψει όλα τα βοηθητικά κονδύλια εισδοχής της Τουρκίας στην ΕΕ. Πλέον αυτού και γνωρίζοντας την οικονομική κατάσταση της γείτονος χώρας θα μπορεί να επιβάλλει δηλώσεις αξιωματούχων της ΕΕ με τις οποίες θα ανακοινώνονται ότι οι Ευρωπαϊκές επενδύσεις στην Τουρκία είναι εξαιρετικά επισφαλείς με αποτέλεσμα την οριστική κατάρρευση της οικονομίας της Τουρκίας.

Το Ιράν ως κράτος του υποσυστήματος έχει στο έδαφός του περισσότερους Κούρδους απ' ό,τι το Ιράκ και ακολουθεί πολιτική άρνησης κάθε αυτονομίας για την κουρδική μειονότητα. Το θεοκρατικό αυτό κράτος, αναγνωρίζει την ύπαρξη επαρχίας με το όνομα Κουρδιστάν, αλλά αυτή συμπεριλαμβάνει μόνο το ένα όγδοο του κουρδικού πληθυσμού της χώρας. Η Τεχεράνη εξακολουθεί να συνεργάζεται με την Άγκυρα στα θέματα περιορισμού των Κούρδων, συνεχίζει να αντιμετωπίζει την κουρδική γλώσσα ως «ιρανική διάλεκτο» και καταπολεμά οποιαδήποτε αποσχιστική τάση. Η μόνη διαφοροποίηση σε σχέση με την τουρκική πολιτική είναι ότι προτάσσει παράλληλα με την εθνική συγγένεια των Περσών και των Κούρδων και τη θρησκευτική ταυτότητα, αφού πρόκειται κατά βάση για Σίίτες, που ζουν σε ένα θεοκρατικό κράτος.⁶⁴

Προφανώς, η Τεχεράνη δε βλέπει φιλικά τους Κούρδους του Ιράκ. Αυτό συμβαίνει γιατί έχει συνεχείς τεταμένες σχέσεις με τις Η.Π.Α. και βλέπει το «ιρακινό Κουρδιστάν» ως τοποτηρητή των Αμερικανών στην περιοχή. Επίσης, μια ισχυρή κουρδική μειονότητα, περιορίζει τη δυνατότητα δράσης των Ιρακινών Σιιτών, που αποτελούν την πλειοψηφία στη χώρα και οι οποίοι λόγω της ιδιαίτερης σημασίας που δίδουν στη θρησκεία, είτε διατηρούν εξαιρετικές σχέσεις με το Ιράν, είτε ελέγχονται απ' ευθείας από αυτό. Αξίζει να σημειωθεί ότι για τους Σίίτες, δεν υπάρχει διαφοροποίηση της θρησκευτικής από την κοσμική εξουσία και ανέκαθεν οι ηγέτες της σιιτικής κοινότητας ήταν ιερείς, όπως ο Χομεϊνί και ο Χαμενέι.⁶⁵

Το Ιράν νιώθει απομονωμένο, φυλετικά (Πέρσες έναντι άλλων φυλών, όπως οι Άραβες), θρησκευτικά (οι Σίίτες θεωρούνται "kafir", δηλαδή αιρετικοί, από τους σουνίτες) και διπλωματικά (με πιέσεις από ΗΠΑ και Ε.Ε) έχει δει την αμερικανική εισβολή στο Ιράκ ως ευκαιρία για επέκταση της σφαίρας επιρροής του και οι Κούρδοι αποτελούν ένα μεγάλο εμπόδιο στην ιρανική γεωπολιτική θεώρηση και στρατηγική.⁶⁶

---

⁶⁴ Blanchard Christopher, ό.π,σελ.26.

⁶⁵ Katzman Kenneth, «*Iran's Activities and Influence in Iraq*», CRS Report for Congress, σελ. 7, <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a501453.pdf>

⁶⁶ Smith Anthony, «*National Identity*», Penguin, 1991, University of Nevada Press, σελ.116

Ένας εκ των βασικών λόγων της εναντίωσης του Ιράν στο ενδεχόμενο πλήρους ανεξαρτησίας του ιρακινού Κουρδιστάν εντοπίζεται στην επικρατούσα αντίληψη ότι θα υποδαυλιστεί ο κουρδικός αλυτρωτισμός στο εσωτερικό της ίδιας της Ισλαμικής Δημοκρατίας. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι από τη σκοπιά της Ισλαμικής Δημοκρατίας η διατήρηση της υφιστάμενης κατάστασης – δηλαδή η συνύπαρξη ενός αυτόνομου αλλά όχι ανεξάρτητου ιρακινού Κουρδιστάν με μία σχετικά αδύναμη ομοσπονδιακή κυβέρνηση και τον σουνιτικό παράγοντα υποβαθμισμένο – αποτελεί την επιθυμητή εξέλιξη. Ένα ανεξάρτητο ιρακινό Κουρδιστάν, θα σήμαινε ή ένα ελεγχόμενο από τους Σίιτες Ιράκ, ή την ίδρυση ενός καθαρά σιιτικού Ιράκ, που θα βάσιζε την επιβίωσή του στο Ιράν. Επιπρόσθετα, θα οδηγούσε την Τουρκία πιο κοντά στην Τεχεράνη, αφού στα πλαίσια της αντιμετώπισης του κοινού εχθρού, θα απομακρυνόταν έστω και μερικώς από τις ΗΠΑ και θα συνέσφιγγε τις σχέσεις της με το Ιράν.⁶⁷

Η σοβαρότερη απειλή για την ιρανική ασφάλεια προέρχεται από μία άλλη παράμετρο της ενδεχόμενης κουρδικής ανεξαρτησίας, η οποία συνδέεται με την πρόκληση περιφερειακών ανακατατάξεων. Η προοπτική ενός ανεξάρτητου ιρακινού Κουρδιστάν, που θα διατηρεί στενή συνεργασία με τις ΗΠΑ και το Ισραήλ, αποτελεί το δυσμενέστερο σενάριο για την ιρανική ηγεσία. Θα υπονόμει την περιφερειακή στρατηγική της Ισλαμικής Δημοκρατίας, η οποία αποσκοπεί στην ενδυνάμωση των συμμάχων του αποκαλούμενου «ιρανικού Άξονα» και στην άσκηση επιρροής στην γεωγραφική περιοχή που εκτείνεται από περιοχές του Αφγανιστάν μέχρι τις ακτές της Μεσογείου. Το ιρακινό Κουρδιστάν βρίσκεται στη καρδιά της ευρύτερης ζώνης που επιδιώκει να ελέγχει η Τεχεράνη μέσω του άξονα και θα μπορούσε να αποτελέσει μία κομβικής σημασίας βάση των Δυνάμεων που στοχεύουν στην ανάσχεση της επιρροής της. Για το Ιράν, μια ομοσπονδιακή κυβέρνηση που δεν θα έχει υπό τον έλεγχό της ισχυρές ένοπλες δυνάμεις, αλλά θα εξαρτάται από τις σιιτικές πολιτοφυλακές, υπό την καθοδήγηση των Φρουρών της Επανάστασης, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την προώθηση των συμφερόντων του στο ιρακινό πεδίο.

---

⁶⁷ Huston Smith, *ό.π.*, σελ. 221-270

Τα τελευταία χρόνια αυξάνεται συνεχώς η ισχύς και η επιρροή του Ιράν στη Μέση Ανατολή. Συχνά η Τεχεράνη εκμεταλλεύεται απλώς τα λάθη και τις παραλείψεις της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Η ανακατάληψη του Κιρκούκ από τον ομοσπονδιακό στρατό και τις σιϊτικές πολιτοφυλακές, μπορεί να ιδωθεί υπό το πρίσμα της ιρανικής πολιτικής ότι ενώπιον του κινδύνου της κουρδικής ανεξαρτησίας το Ιράν χρησιμοποίησε τα μέσα που διαθέτει για να φέρει την Κουρδική Περιφερειακή Κυβέρνηση σε δύσκολη θέση. Άσκησε επιρροή επί των Κούρδων συμμάχων της, οι οποίοι είχαν σημαντική παρουσία στο Κιρκούκ και αποχώρησαν από την περιοχή χωρίς να προβάλουν αντίσταση, και καθοδήγησε τις Λαϊκές Μονάδες Κινητοποίησης (*Χάσντ ας-Σάαμπι*) στην κατάληψη των διαφιλονικούμενων περιοχών καταφέροντας να αποδυναμώσει σημαντικά την κουρδική οντότητα, στερώντας της την ζωτικής οικονομικής σημασίας πετρελαιοπαραγωγό ζώνη του Κιρκούκ.

Η Κουρδική Περιφερειακή Κυβέρνηση αγνόησε σε πολλές περιπτώσεις τις αποφάσεις της ομοσπονδιακής κυβέρνησης του Ιράκ, με χαρακτηριστικότερη την παράκαμψη της ιρακινής κρατικής εταιρίας πετρελαίου και την απευθείας εξαγωγή πετρελαίου μέσω της Τουρκίας, χωρίς την έγκριση της κεντρικής κυβέρνησης της Βαγδάτης. Κατά τα φαινόμενα, λοιπόν, το τίμημα που καλείται να πληρώσει η Κουρδική Περιφερειακή Κυβέρνηση του Ιράκ είναι ιδιαίτερο υψηλό. Η Τεχεράνη από την πλευρά της, έχοντας συμβάλει αποφασιστικά στον καθορισμό των εξελίξεων, θα πρέπει να διαχειριστεί τις αντιδράσεις που θα προκύψουν από την επίδειξη δύναμης στο Ιράκ και από ενδεχόμενους εξισορροπητικούς συνασπισμούς.

Οι Η.Π.Α προσπάθησαν να εξισορροπήσουν την ισχύ των σιιτών στη Βαγδάτη, πλησιάζοντας σουνιτικές περιοχές του Ιράκ και την Κουρδική Περιφερειακή Κυβέρνηση του Βορείου Ιράκ. Η Κουρδική Περιφερειακή Κυβέρνηση η οποία είναι σταθερά φιλοδυτική, πέτυχε με την παραπάνω συμπεριφορά της αλλά και τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος το 2017 για την ανεξαρτησία της, να στρέψει τον αμερικανικό παράγοντα στην κεντρική κυβέρνηση. Με τον Τραμπ να έχει σημάνει πλέον τη μείωση της αμερικανικής επιρροής στη Μέση Ανατολή, φαίνεται ότι η μόνη χώρα που μέχρι στιγμής επιθυμεί να αναπληρώσει το κενό,

είναι το Ιράν. Η επιρροή του Ιράν στο Ιράκ θα αυξηθεί ή εάν αυτή έχει ήδη φτάσει στο ζενίθ της αποτελεί σημείο διερεύνησης που εκφεύγει της παρούσης.

Η δε Ρωσία σε γενικές γραμμές υποστηρίζει τη δημιουργία μιας περιφέρειας με ημι-αυτόνομη κουρδική ομοσπονδία εντός του εδάφους του Ιράκ. Το ζήτημα ωστόσο περιπλέκεται καθώς υπάρχουν πολλοί Κούρδοι που διαβιούν στην Συρία και την Τουρκία έχοντας ως δεδομένο ότι η Ρωσία διατηρεί πολύ στενές επαφές με το καθεστώς Άσσαντ.

Ιδιαίτερα την τρέχουσα χρονική περίοδο όπου οι Τούρκοι έχουν εισβάλει στη βόρεια Συρία, η Ρωσία δεν δείχνει να εγκαταλείπει τη Συρία. Η Ρωσία απέρριψε την αξίωση της Τουρκίας να αποσυρθεί ο συριακός στρατός από τα εδάφη που πρόσφατα κατέκτησε και την κατηγόρησε ότι παραβίασε τη συμφωνία του Σότσι, αφού όχι μόνο δεν αφόπλισε τις τρομοκρατικές οργανώσεις, όπως είχε δεσμευθεί, αλλά τους επέτρεψε να επιτίθενται εναντίον συριακών και ρωσικών στρατευμάτων. Κατά συνέπεια η Ρωσία εμπλέκεται άμεσα και καταλυτικά στο κουρδικό ζήτημα της Συρίας και αναλόγως της εξέλιξης που θα υπάρξει σε στρατιωτικό επίπεδο μετά την εκ νέου συμφωνία μεταξύ των δύο χωρών για κατάπαυση του πυρός στην περιοχή Ιντλίμπ (καθώς η Τουρκία δείχνει να έχει εγκλωβιστεί) θα είμαστε σε θέση να προβούμε σε ασφαλή συμπεράσματα. Εμφαίνεται ξεκάθαρα ότι η Ρωσία επιθυμεί να διαχειριστεί το κουρδικό ζήτημα ενώ μέχρι την τρέχουσα χρονική περίοδο εμφανίζεται μία εργαλειοποίηση του ζητήματος από την πλευρά της και εκτιμάται όταν το αποφασίσει θα επιταχυνθούν οι διαδικασίες των εξελίξεων ώστε να εμφανιστεί ως κύριος διαμεσολαβητής.

Ο δε άξονας Άξονας Ύδατα-Ύδατα ήτοι Τουρκία-Συρία-Λίβανος-Ισραήλ ο οποίος περιλαμβάνει την υδατολεκάνη του Τίγρητος και του Ευφράτη όπου διαβιεί το κουρδικό εθνοτικό στοιχείο της τάξεως του 80-100% επί του τοπικού πληθυσμού, σε συνδυασμό με την ασταθή ενδιάμεση περιοχή της Συρίας και του Λιβάνου, θα επιτρέψει σε περίπτωση κουρδικής κρατογένεσης την απεξάρτηση σε υδάτινους πόρους του Ισραήλ από την Τουρκία (προμήθεια μέσω Ιορδανίας).⁶⁸

---

⁶⁸ Μάζης, ό.π., σελ.19-20

Κατά συνέπεια η Συρία, η οποία αποτελείται στην πλειοψηφία της από σουνίτες μουσουλμάνους (περίπου το 70% του πληθυσμού), από αλαουίτες (όπως ο πρόεδρος Μπασάρ Αλ Άσσαντ), χριστιανούς, Δρούζους κ.α., διατηρεί παραδοσιακά άριστες σχέσεις με την Τεχεράνη και ανταγωνιστικές με τη Βαγδάτη. Η Δαμασκός γενικά αντιτίθεται τόσο στην ίδρυση ανεξάρτητου Κουρδιστάν, όσο και στην ευρύτερη αυτονομία των Κούρδων στις γύρω χώρες.

Στην κατάσταση όμως που έχει περιέλθει εξαιτίας του πολυετούς εμφυλίου πολέμου που ακόμη βρίσκεται σε εξέλιξη, καθώς και εξαιτίας των σφοδρών και καταστρεπτικών μαχών εναντίον του Ισλαμικού Κράτους (ISIS), δεν δείχνει ικανή να αντιδράσει στα όποια σενάρια έχουν δει το φως της δημοσιότητας τα οποία προβλέπουν την ίδρυση Κουρδικού κράτους, που θα συμπεριλαμβάνει ενδεχομένως και Συριακά εδάφη. Ωστόσο με την Τουρκική εισβολή στα εδάφη της Συρίας, το καθεστώς Άσσαντ δείχνει να ανακαταλαμβάνει τα εδάφη που βρισκόταν μαχητές του ΡΚΚ.

Από γεωοικονομικής απόψεως, το κουρδικό στοιχείο βρίσκεται ακριβώς στο μέσο των «Πετρέλαια Κασπίας-ύδατα Μεσοποταμίας-Πετρέλαια Κιρκούκ». Κατά συνέπεια η κουρδική κρατογένεση θα επιφέρει έλεγχο των υδάτων της Μέσης Ανατολής (Τίγρητος και Ευφράτου), τις διαδρομές των κασπιανών πετρελαίων (υπάρχοντος αγωγού «Μπακού-Τσειχάν»), τα κοιτάσματα και τις διαδρομές των ιρακινών πετρελαίων, είτε μέσω της Τουρκίας (υπάρχοντος αγωγού «Κιρκούκ-Μοσούλη-Γιουμουρταλίκ» είτε μέσω Ισραήλ (δυναμικού αγωγού «Μοσούλη-Κιρκούκ-Ιορδανία-Χάιφα).⁶⁹

Διαπιστώνουμε ότι κα κράτη των οποίων η πολιτική επηρεάζει σημαντικά το Κουρδικό ζήτημα, είναι σίγουρα τα κράτη στα οποία υπάρχουν πολυπληθείς κουρδικοί πληθυσμοί (Τουρκία, Ιράκ, Ιράν, Συρία), η Ευρωπαϊκή Ένωση λόγω ενεργειακής εξάρτησης, περιφερειακές δυνάμεις, όπως η Ινδία και το Ισραήλ ή και δυναμικές υπερδυνάμεις, όπως η Κίνα και η Ρωσία, δεν εμπλέκονται ιδιαίτερα στο εν λόγω ζήτημα και δε φαίνεται κάποια διάθεση μελλοντικής άμεσης ανάμειξης τους στο προσεχές μέλλον.

---

⁶⁹ Μάζης, *ό.π.*, σελ.23 και 189

Ωστόσο, οι Η.Π.Α. ως μόνη υπερδύναμη με ισχυρή παρουσία και συμφέροντα στη Μέση Ανατολή, θα έβλεπε μία τυχόν κουρδική αυτονομία ή ανεξαρτησία ως βαρύνουσας σημασίας για την εξωτερική της πολιτική. Η πολιτική των ΗΠΑ μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 2000, προέβλεπε τη διατήρηση του «κουρδικού κράτους» ως αυτόνομης περιοχής, μέσα σε ένα αναγεννημένο Ιράκ και όχι την επίσημη απόσχιση και ανακήρυξη ανεξάρτητου κράτους. Από τα μέσα όμως της δεκαετίας του 2000, οι ΗΠΑ αποσκοπούσαν να δημιουργήσουν μια νέα κρατική οντότητα στη Μέση Ανατολή, με τα εξής κριτήρια:

- α. Να μην ανήκει στον Αραβικό Κόσμο.
- β. Να είναι φιλικά προσκείμενη προς τις ΗΠΑ.
- γ. Να εξασφαλίζει στα εδάφη της στρατηγικά αποθέματα υδάτων και πετρελαίου.
- δ. Να ελέγχει τις στρατηγικές οδούς των αποθεμάτων της Κασπίας προς την ανατολική Μεσόγειο.
- ε. Να μην απειλεί το Ισραήλ, αλλά να δύναται να το βοηθήσει και να αποτελέσει προπύργιο της ασφαλείας και της επιβιώσεώς του.
- στ. Να είναι σε θέση να δημιουργήσει αποσταθεροποίηση σε εχθρικά καθεστώτα στο ίδιο υποσύστημα (Συρία, Ιράν).
- ζ. Να αποτελέσει στρατιωτική βάση των ΗΠΑ για προστασία των πετρελαϊκών αποθεμάτων της Κασπίας και της Μέσης Ανατολής.

Τα παραπάνω κριτήρια, στο σύνολό τους, ικανοποιούνται με τη δημιουργία του «Μεγάλου Κουρδιστάν», με εδάφη στα τέσσερα κράτη, που έχουν σημαντικούς κουρδικούς πληθυσμούς.⁷⁰

Το σημαντικότερο δίλημμα της Ουάσιγκτον, αφορά στη στάση της σχετικά με τους Κούρδους του Ιράκ. Σταθεροί σύμμαχοι των ΗΠΑ, με συνταγή επιτυχίας τόσο όσον αφορά στην ασφάλεια όσο και στην πρόοδό τους, έχουν επιτύχει μια de

---

⁷⁰ Μάζης, *ό.π.*, σελ.75.

facto αυτονομία, που δημιουργεί τριγμούς τόσο στη Βαγδάτη, όσο και στην Άγκυρα. Οι ΗΠΑ ευνόησαν τον κουρδικό παράγοντα, επειδή αυτό εξυπηρετούσε τα συμφέροντα τους. Εάν η πετρελαιοφόρος περιοχή του Κιρκούκ παραμείνει στη σουνιτική ζώνη, μεσομακροπρόθεσμα ο αμερικανικός έλεγχος επ' αυτής θα μπορεί να τεθεί υπό αμφισβήτηση. Αντιθέτως, εάν συμπεριληφθεί στο ανεξάρτητο κουρδικό κρατίδιο, θα είναι σταθερός, ακόμα κι αν χαθεί ο έλεγχος του υπόλοιπου Ιράκ.

Οι Κούρδοι στο Ιράν και τη Συρία, αποτελούν μια διαφορετική περίπτωση, αφού μπορεί να χρησιμοποιηθούν από τις ΗΠΑ, με τον ίδιο τρόπο που χρησιμοποιήθηκαν στο παρελθόν οι Κούρδοι του Ιράκ, για να «αποσταθεροποιήσουν» δηλαδή τα ενοχλητικά καθεστώτα των προαναφερθέντων κρατών. Ωστόσο η αλλοπρόσαλλη πολιτική Τραμπ στους Κούρδους της Συρίας δείχνει να ανατρέπεται το παραπάνω. Σε μια κίνηση του προέδρου των ΗΠΑ που συνιστά αναστροφή πορείας για τον ίδιο, ο οποίος είχε προειδοποιήσει τον Ιανουάριο 2019 την Τουρκία με οικονομική καταστροφή αν επιτεθεί στις κουρδικές δυνάμεις μετά την σχεδιαζόμενη αποχώρηση των Αμερικανικών στρατευμάτων, έδωσε τελικά το πράσινο φως στην Τουρκία για την εισβολή που ετοιμαζόταν εδώ και καιρό.

Η κίνηση Τραμπ να επιτρέψει στην Τουρκία να εισβάλει στη βόρεια Συρία είναι μία από τις πλέον αποσταθεροποιητικές κινήσεις των Αμερικανών στη Μέση Ανατολή με πολλές προεκτάσεις. Ενδέχεται να αναζητήσουν νέους συμμάχους ή την ανεξαρτησία τους για να προστατέψουν τους εαυτούς τους. Επίσης όπως αποδεικνύεται, οι Κούρδοι ωθήθηκαν στην επιδίωξη συμφωνίας με το καθεστώς Άσσαντ στη Δαμασκό, η οποία ωστόσο βρίσκεται σε ανοιχτή επικοινωνία (και όχι μόνο) με τη Ρωσία.

Οι ΗΠΑ θεωρούν την Τουρκία ως στρατηγικό εταίρο, στην επίλυση των προβλημάτων της Μέσης Ανατολής. Χρειάζονται μια ισχυρή, αμερικανόφιλη Τουρκία, που θα λειτουργεί ως μοντέλο του «κοσμικού Ισλάμ» για τις υπόλοιπες μουσουλμανικές χώρες.⁷¹ Κάτι όμως που σήμερα ιδίως με την πολιτική Ερντογάν,

---

⁷¹ Brzezinski Zbigniew, «Η Μεγάλη Σκακιέρα», Αθήνα, Λιβάνη, 1998, σελ.126

δεν ισχύει, καθώς η Τουρκία έχει δείξει ότι υποστηρίζει τα εθνικά της συμφέροντα με κάθε κόστος, ακόμη και αν αυτά αντιτίθενται στα συμφέροντα των Η.Π.Α.

Συνεπώς, στις επιδιώξεις των Η.Π.Α, φαίνεται να προκρίνεται η πολιτική της ανεξαρτησίας των Κούρδων του Ιράκ με την ανακήρυξη ανεξάρτητου «κουρδικού κράτους», τουλάχιστον μέσα στο Ιράκ σε πρώτη φάση. Για τους Κούρδους της Συρίας, ήδη αφέθηκαν στο έλεος της Τουρκικής εισβολής ενώ η στήριξη των Κούρδων του Ιράν, σε θέματα «ανθρωπίνων δικαιωμάτων» και πολιτιστικής ταυτότητας δείχνει ανενεργή. Σε σχέση δε με τους Κούρδους της Τουρκίας, επιδίωξη σε πρώτη τουλάχιστον φάση, είναι κατ' ελάχιστον, η εξεύρεση μιας συμβιβαστικής ειρηνικής λύσης.

Διαπιστώνουμε από τα ανωτέρω ότι η επιλογή των υποσυστημάτων (τα υπερσυστήματα στη Μέση Ανατολή θεωρούνται δεδομένα) δεν έγινε τυχαία. Υπάρχει άμεση εμπλοκή όλων των συνδυασμών αυτών, η οποία στηρίζεται και στις διακρατικές σχέσεις μεταξύ των κρατών εκάστου υποσυστήματος.

Αρχικά θα λέγαμε ότι οι σχέσεις Τουρκίας-Συρίας είναι διαχρονικά τεταμένες. Η Τουρκία έχοντας πλήρη συνείδηση της χρησιμότητας του νερού ως ισχυρού διαπραγματευτικού μέσου έχει διατυπώσει τις αντιρρήσεις της σε κάθε είδους παραχωρήσεις στο θέμα αυτό. Η Τουρκία κατηγορεί τη Συρία ότι υποστηρίζει τους κούρδους (και ιδιαίτερα το ΡΚΚ), οπότε μπορούμε να συμπεράνουμε ότι το κουρδικό ζήτημα αποτελεί ένα αντίβαρο στη διμερή γεωπολιτική των υδάτων των δύο χωρών. Η Συρία προσπαθεί με διεθνοποίηση του προβλήματος της κατανομής των υδάτων ώστε να πετύχει την υποστήριξή της από τον Αραβικό κόσμο και τη ρύθμισή του μέσω ΟΗΕ.

Σχετικά με τις σχέσεις Τουρκίας-Ιράκ διαπιστώνουμε ότι κατά καιρούς έβρισκαν πεδίο συνεννόησης στον τομέα των κουρδικών αυτονομιστικών διεκδικήσεων μέχρι την εισβολή της Τουρκίας στο Βόρειο Ιράκ. Ωστόσο δεν πρέπει να παραβλέψουμε το γεγονός ότι οι ιρακινοί πετρελαϊκοί αγωγοί διέρχονται από την Τουρκία και κατά συνέπεια η εξαγωγή πετρελαίου πραγματοποιείται κυρίως μέσω αυτής, η οποία φυσικά εισαγάγει πέραν του 50% των αναγκών της σε πετρέλαιο από το Ιράκ. Τέλος σε ότι αφορά το ζήτημα της κατανομής και

εκμεταλλεύσεως των υδάτων της λεκάνης των ποταμών Τίγρη και Ευφράτη, η Τουρκία υποχρεούται από τη συνθήκη της Λωζάνης (και όχι μόνο) να συμβουλευέται το Ιράκ για οποιοδήποτε έργο προτίθεται να διεξαγάγει και που φυσικά δεν εφαρμόζεται.

Αναφορικά με τις σχέσεις Ιράν-Ιράκ, πάντα ήταν τεταμένες από την ίδρυση του σύγχρονου Ιράκ το 1920 καθώς είχαν εδαφικές και συννοριακές διαφορές. Το αποκορύφωμα στις διενέξεις τους ήταν η εισβολή του Ιράκ στο Ιράν το 1980 και για 8 χρόνια οι 2 χώρες ήταν δέσμιες ενός αιματηρού πολέμου δίχως ξεκάθαρο νικητή. Μετά την πτώση του Σαντάμ Χουσεΐν, το Ιράν προσπάθησε και πέτυχε σταδιακά όπως προαναφέρθηκε λεπτομερώς να προσεταιριστεί την μεγάλη σιιτική κοινότητα του Ιράκ ώστε να επεκτείνει την επιρροή του και να αποδυναμώσει τους εχθρούς του με δεδομένη την απουσία των ΗΠΑ. Κατά συνέπεια, στην περίπτωση που αναδυόταν κουρδικό ζήτημα στις μεταξύ τους περιοχές, το Ιράν θα είχε τη δυνατότητα να παρέμβει σε πολιτικό επίπεδο στο Ιράκ για λύση στην εδαφική επικράτεια του τελευταίου.

Ας μη ξεχνάμε ότι πιθανή κουρδική κρατογένεση θα επιφέρει αλλαγή συνόρων. Γνωρίζουμε ότι το σύστημα κρατών και συνόρων της Μέσης Ανατολής είναι σε μεγάλο βαθμό αποτέλεσμα των αποικιακών και ηγεμονικών σχεδίων των δυτικών δυνάμεων. Ωστόσο τα εξωτερικά σύνορα άλλαξαν ελάχιστα τα τελευταία ενενήντα χρόνια (1967 Αραβοισραηλινός πόλεμος, 1990 Υεμένη). Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι δεν υπήρχαν αξιώσεις αλλαγής της επικράτειας αυτών των κρατών, η οποία ουδέποτε υλοποιήθηκε.

Για τους παναραβιστές και το πολιτικό Ισλάμ, η Μέση Ανατολή είχε περισσότερα κράτη από όσα θα έπρεπε, αφού προσέβλεπαν στο μεγάλο παναραβικό κράτος ή στην ανασύσταση του ισλαμικού χαλιφάτου. Από την άλλη πλευρά, για απελευθερωτικά κινήματα όπως το παλαιστινιακό και το κουρδικό η περιοχή είχε λιγότερα κράτη από όσα έπρεπε αφού έλειπαν από τον χάρτη τα ανεξάρτητα κράτη της Παλαιστίνης ή του Κουρδιστάν. Πάντα λοιπόν, υπήρχαν κράτη και ιδεολογίες που ήθελαν τη διατήρηση του status quo ή που επιζητούσαν την αναθεώρησή του.

Ο Ψυχρός Πόλεμος παγίωσε την κρατική δομή της Μέσης Ανατολής, αφού, λόγω της πρόσδεσης των κρατών στη μια ή την άλλη υπερδύναμη, οποιαδήποτε προσπάθεια για καίρια αλλαγή της κρατικής δομής της περιοχής σήμαινε την αναμέτρηση των υπερδυνάμεων. Η κατάρρευση ωστόσο της Σοβιετικής Ένωσης και η στρατιωτική επέμβαση (για πρώτη φορά στη Μέση Ανατολή) των ΗΠΑ εναντίον της ιρακινής εισβολής στο Κουβέιτ το 1991 άλλαξε τα δεδομένα στην περιοχή. Πολύ περισσότερο, η πολιτική της «αλλαγής καθεστώτων» (regime change) και η κατοχή του Ιράκ οδήγησαν στην πλήρη απονομιμοποίηση και τελικά στην καίρια αμφισβήτηση της κρατικής δομής στην περιοχή, χωρίς ωστόσο 30 χρόνια μετά να υπάρξει κάποια ουσιαστική αλλαγή συνόρων. Καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα ότι τα υπάρχοντα σύνορα των κρατών στη Μέση Ανατολή έχουν αποκτήσει υπόσταση και εκτιμάται ότι δύσκολα θα αλλάξουν.

Τέλος μία αρκετά σημαντική παράμετρος που οφείλουμε να αναφέρουμε είναι η αραβοισραηλινή προσέγγιση, η οποία αποτελεί κομβικό σημείο στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, καθώς μεταβάλλονται οι ισορροπίες ύστερα από την αποδυνάμωση της αμερικανικής εμπλοκής και τις αυξανόμενες προκλήσεις από την τουρκική πλευρά.

Η υπογραφή συμφωνίας του Ισραήλ με τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα⁷² και το Μπαχρέιν σηματοδοτεί την αποκατάσταση των σχέσεων μεταξύ τους, αποδεικνύοντας παράλληλα ότι οι Άραβες έπαψαν πλέον να αντιμετωπίζουν το εβραϊκό κράτος εχθρικά με δεδομένο ότι συγκλίνουν τα συμφέροντά τους στο πλαίσιο των μεγάλων γεωπολιτικών αλλαγών που συντελούνται τα τελευταία χρόνια στην περιοχή. Κατά συνέπεια το Ισραήλ δείχνει να απομακρύνεται από τις κουρδικές περιοχές θέτοντας άλλες στρατηγικές προτεραιότητες.

9. ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΥΝΘΕΣΗ

Η αναφορά στο κουρδικό ζήτημα πραγματοποιείται πολλάκις τόσο στην εγχώρια όσο και διεθνή βιβλιογραφία. Ωστόσο, οι έρευνες που έχουν

---

⁷² Τα ΗΑΕ έγιναν μόλις η τρίτη αραβική χώρα στη Μέση Ανατολή που αναγνωρίζει το Ισραήλ από την ίδρυση του κράτους του το 1948.

πραγματοποιηθεί κατά καιρό τυγχάνουν πετपालιωμένες καθώς η περιοχή της Μέσης Ανατολής αποτελεί μία περιοχή με διαρκή αστάθεια. Επίθεση του Ιράκ στο Κουβέιτ, επίθεση των ΗΠΑ (και όχι μόνο) στο Ιράκ, πτώση του Σαντάμ Χουσεΐν, Αραβική Άνοιξη, συνεχιζόμενη Ισλαμοποίηση της Τουρκίας, κρίση στη Συρία κ.λ.π. αποτελούν ατράνταχτα παραδείγματα ότι σοβαρές χρονοβόρες έρευνες κινδυνεύουν να τοποθετηθούν άδοξα στο χρονοντούλαπο της ιστορίας.

Δίκαια λοιπόν θα τολμήσουμε να χαρακτηρίσουμε την αλλαγή των γεωπολιτικών δεδομένων ως τη δεύτερη (μετά αυτών των τεχνολογικών δεδομένων) ταχύτερα εξελισσόμενη κατάσταση. Κατά συνέπεια, μάλλον τα επιστημονικά άρθρα της τρέχουσας χρονικής περιόδου είναι περισσότερο αντιπροσωπευτικά. Όλα φυσικά έχουν τη χρησιμότητά τους καθώς τα βιβλία σίγουρα θα αποδώσουν την ιστορική πτυχή του προβλήματος καθώς και μερικά ζητήματα που στον τομέα της γεωπολιτικής παραμένουν αναλλοίωτα όπως, το όφελος της δημιουργίας του Κουρδιστάν για έναν υπερσυστημικό δρώντα και συγκεκριμένα τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής.

Από την αναλυτική παρουσίαση της δυναμικής του Γεωπολιτικού Παράγοντα στον Πλήρη Συνθετικό Χώρο της Μέσης Ανατολής, γίνεται φανερό η γεωπολιτική κατίσχυση μιας κουρδικής κρατογένεσης στο κρίσιμο για τις ενεργειακές ισορροπίες του γεωπολιτικού συμπλόκου που εξετάζεται λόγω της αυξανόμενης προβολής ισχύος του στα επίσης νευραλγικά για την ενεργειακή παραγωγή και εξάρτηση φυσικών πόρων στο υποσύστημα Ιράκ-Τουρκία-Συρία-Ιράν.

Συγκεκριμένα, στο κεφάλαιο της Σ.Γ.Α. στο ανωτέρω υποσύστημα διακρίναμε από το συσχετισμό ισχύος ότι η κουρδική κρατογένεση με το συμμαχικό της υπερσυστημικό δρώντα (ΗΠΑ) υπερτερεί στον οικονομικό πυλώνα έναντι των αντίπαλων υποσυστημικών και υπερσυστημικών δρώντων (Ρωσία) καθώς διαθέτει αρκετά σημαντικό έλεγχο της περιοχής και ότι ο αποδοτικότερος τρόπος να ανακατανείμει την ισχύ και να επηρεάσει τη διαμόρφωση των ενεργειακών ισορροπιών του συμπλόκου είναι μόνο μέσω αυτής της κρατογένεσης όπου θα αποκτήσει και επίσημα τον έλεγχο των εδαφών. Αυτό αποτελεί μια

ιδιαίτερα σημαντική εξέλιξη που θα μπορούσε να επιφέρει στρατηγικές ανακατατάξεις και ανακατανομή ισχύος.

Η κουρδική κρατογένεση την τρέχουσα χρονική περίοδο μάλλον απομακρύνεται καθώς κάθε χώρα του επιλεγόμενου συστήματος είναι στα πρόθυρα πολέμου ή πολεμά ήδη. Κατά συνέπεια μία τέτοια ενέργεια θα έριχνε «λάδι στη φωτιά» και θα αποτελούσε αποσταθεροποιητικό παράγοντα ακόμη και στους υπερσυστημικούς δρώντες. Ωστόσο, όταν αυτό συμβεί θα επιφέρει μεγάλες αλλαγές στο status quo του συστήματος.

Η υπερσυστημική Ρωσία θα συνεχίσει να εφαρμόζει μία «πραγματιστική» πολιτική στην περιοχή, η οποία δεν υπαγορεύεται από παγιωμένες, εις το διηνεκές συμμαχίες αλλά από την εξυπηρέτηση των στρατηγικών συμφερόντων της και κυρίως την γεωπολιτικής σημασίας έξοδό της στη Μεσόγειο. Στη Συρία, η Ρωσία θα επιδιώξει με κάθε μέσο, την ύπαρξη μιας κεντρικής αποτελεσματικής εξουσίας, γεγονός που συνεπάγεται τον περιορισμό της κουρδικής κρατογένεσης εκτός της περιοχής της. Παρόμοια, η Τουρκία και το Ιράν δείχνουν πολύ ισχυροί για να επιτρέψουν απώλεια εδαφών τους από μία κουρδική κρατογένεση.

Η Ρωσία πλέον λειτουργεί ως ελεύθερη οικονομία (σε σχέση με την ΕΣΣΔ) και έχει τη δυνατότητα να σταματήσει να συνεργάζεται με την Τουρκία και να αρχίσει να συνεργάζεται με την ΕΕ και τις Η.Π.Α. Ουσιαστικά πρέπει να ανοίξει η δίοδος και να βγει από το αδιέξοδο που την φέρνει στην υλοποίηση σπασμωδικών κινήσεων. Με αυτή τη λογική, ο Άσσαντ θα έχανε τη στήριξή του από τη Ρωσία και θα αναγκαζόταν να συμφωνήσει για τη δημιουργία νέου συντάγματος και μιας νέας πολυκομματικής δημοκρατίας στη Συρία με την ενθάρρυνση των 3 Υπερσυστημάτων. Απαιτείται διαφορετική αντίληψη ως προς τη Ρωσία την οποία μόνο ο Πρόεδρος της Γαλλίας (Μακρόν) έχει πλήρως αντιληφθεί, τηρώντας άριστες σχέσεις με αυτή και εμφανίζοντας μιας Γκωλικής μορφής Γαλλία.

10. ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΤΑΣΕΩΝ ΑΝΑΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΙΣΧΥΟΣ

Αντικείμενο της έρευνας που πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της παρούσας εργασίας ήταν να αναδειχθεί η ανακατανομή της ισχύος που προκαλείται από την δράση του γεωπολιτικού παράγοντα. Σύμφωνα με την

Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση που πραγματοποιήθηκε μελετήθηκε ο οικονομικός πυλώνας ισχύος.

Το τεράστιο κοίτασμα του Κιρκούκ αποτελεί ιστορικά τη σημαντικότερη πετρελαιοπαραγωγό περιοχή του Ιράκ. Συνεπώς ο έλεγχος των αποθεμάτων του Κιρκούκ ελέγχει και το μέγιστο μέρος των πετρελαϊκών αποθεμάτων του Ιράκ. Πλέον αυτού, οι δύο μεγάλοι ποταμοί της Μέσης Ανατολής, ο Τίγρης και ο Ευφράτης, πηγάζουν από τα κουρδικά εδάφη στο εσωτερικό της Τουρκίας και είναι οι ζωοδότες ποταμοί ολοκλήρου του μεσανατολικού συστήματος με ότι αυτό συνεπάγεται.⁷³

Ήδη διαφαίνεται η σύσφιξη των σχέσεων Ιράν-Ιράκ (σε θρησκευτική βάση-σιίτες) εις βάρος των κούρδων του βορείου Ιράκ καθώς η Συρία την τρέχουσα χρονική περίοδο δείχνει ανήμπορη να ανταπεξέλθει στα τεκταινόμενα της περιοχής της. Οι Η.Π.Α θα καταφέρουν να αυξήσουν την επιρροή τους σε όλη την περιοχή του συστήματος προσφέροντας παράλληλα ένα ασφαλές χερσαίο στρατηγικό βάθος στο Ισραήλ (θαλάσσιο παρέχει η Κύπρος και η Ελλάδα). Επίσης, η Τουρκία με την εισβολή στη Συρία και τη δημιουργία αφαλούς ζώνης προσπαθεί να περιορίσει την κουρδική κρατογένεση εντός των συνόρων του Ιράκ, χωρίς ωστόσο να επιλύει τα προβλήματα της ενεργειακής εξάρτησης και των υδάτων (αν και ελέγχει τη ροή προς το Ισραήλ). Η δε ΕΕ θα συνεχίσει να έχει ενεργειακή εξάρτηση από την περιοχή μέχρι να υπάρξει πλήρης εκμετάλλευση των κοιτασμάτων της Νοτιοανατολικής Μεσογείου.⁷⁴

Διακρίνουμε ότι το διεθνές σύστημα από μονοπολικό, με μοναδική υπερδύναμη τις ΗΠΑ, εξελίσσεται σε πολυπολικό, με τις ΗΠΑ, ωστόσο, να διατηρούν την πρωτοκαθεδρία και με την Ρωσία να αμφισβητεί σιωπηρά και να εφαρμόζει καλύτερες κινήσεις στη γεωπολιτική σκακιέρα. Η Ρωσία συνεχίζει να έχει ζωτικά συμφέροντα στον ενιαίο χώρο Ανατολικής Μεσογείου-Μέσης Ανατολής. Η δε εξωτερική πολιτική των χωρών της ΕΕ δεν θα μεταβληθεί έναντι

---

⁷³ Μάζης, ό.π., σελ.230

⁷⁴ Ι.Θ.Μάζης, *Γεωγραφία του Ισλαμιστικού Κινήματος στη Μέση Ανατολή*, Τρίτη Έκδοση, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2012, σελ.189

των αραβικών κρατών, λόγω των ενεργειακών δεσμών που τις συνδέουν με αυτά.⁷⁵

Η αναλυτική αναφορά στο Διεθνές δίκαιο επιχειρεί να καταδείξει το δυσδιάστατο χαρακτήρα του σε σχέση με την έννοια της «ισχύος» στο διεθνές γίγνεσθαι. Και αυτό γιατί, η ύπαρξη δυνατότητας «χρήσεως» του διεθνούς δικαίου από τους γεωπολιτικούς δρώντες, με σκοπό να οριοθετήσουν (ενδεχομένως και να επεκτείνουν) την προβολή ισχύος τους, στο πλαίσιο των γεωστρατηγικών τους σχεδιασμών αποτελεί τη μία όψη του νομίσματος. Η άλλη όψη καταδεικνύει ότι το διεθνές δίκαιο φαίνεται να διατηρεί (μέχρι ένα βαθμό) τη δυνατότητα ελέγχου και ανατροπής των αποφάσεων ή πολιτικών βουλήσεων των γεωπολιτικών δρώντων, υποχρεώνοντας τους σε μια αναδίπλωση των σχεδιασμών τους, προκειμένου να ικανοποιηθούν οι στόχοι (τουλάχιστον σε επιφανειακή βάση) του διεθνούς δικαίου⁷⁶.

Οι Κούρδοι είναι αναγκασμένοι να βασίζονται στην εξωτερική υποστήριξη που λαμβάνουν κυρίως από τις Ηνωμένες Πολιτείες αλλά και χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπως η Γαλλία. Η πρόσβαση σε πηγές πετρελαίου τους δίνει το δικαίωμα για πιθανή πολιτική αυτονομία. Αυτή η υποστήριξη που λαμβάνουν από τις Η.Π.Α είναι καθοριστικής σημασίας και η παρουσία Αμερικανών στρατιωτών στο έδαφος κρίνεται αναγκαία όσο ποτέ καθώς λειτουργεί αποτρεπτικά προς οποιονδήποτε επιθυμεί να αναλάβει επιθετικές πρωτοβουλίες κατά των Κούρδων. Επιπλέον λειτουργεί ως πολλαπλασιαστής ισχύος στο πεδίο της πολιτικής, καθώς οι ΗΠΑ αναλαμβάνουν την προώθηση των αραβοκουρδικών συμφερόντων όσο φυσικά αυτά συμπλέουν με την αμερικανική γεωστρατηγική. Σε ακριβώς αυτό το σημείο γίνονται αντιληπτά τα όρια της ισχύος του αραβοκουρδικού συνασπισμού, δεδομένης μάλιστα της ανταγωνιστικής σχέσης Κούρδων και Αράβων κυρίως σε ότι αφορά τον έλεγχο επί εδαφών και πόρων⁷⁷.

---

⁷⁵ Robert Kegan, *The return of the history*, New York Publication, New York, 2012, σελ.12

⁷⁶ Jack L. Goldsmith & Eric A. Posner, *The limits of International Law*, Oxford University Press, USA, 2005, σελ.38.

⁷⁷ Μάζης, ό.π., σελ.229

Ένας σημαντικός παράγοντας στο γεωπολιτικό σύμπλοκο αποτελεί και η Συριακή κρίση⁷⁸. Τι συνεπάγεται όμως αυτή η σχετική ισορροπία ισχύος για την πορεία των εξελίξεων στην κουρδική κρατογένεση; Όπως έχει καταστεί σαφές από την παρούσα ανάλυση, η δράση του υπερσυστήματος (Ρωσία) και η εμπλοκή ενός υποσυστημικού δρώντα (Τουρκία) στη συριακή κρίση η οποία διατηρείται μέχρι σήμερα έχει καθοριστικό ρόλο και επηρεάζει σε πολύ μεγάλο βαθμό τις ανακατανομές ισχύος εντός του υποσυστήματος. Η απάντηση στο παραπάνω ερώτημα εκτιμάται πως δύναται να βρεθεί στις σχέσεις των υπερσυστημικών με τους υποσυστημικούς δρώντες⁷⁹. Προς επίρρωση αυτού του ισχυρισμού αναφέρεται ενδεικτικά πως εντός του συριακού υποσυστήματος εντοπίστηκαν σημαντικές ανακατανομές όταν επενέβη η Ρωσία με την ανάληψη της προεδρίας των ΗΠΑ από τον Τράμπ, όταν υπήρξε τριμερής συνεργασία Ρωσίας – Ιράν – Τουρκίας⁸⁰ και φυσικά όταν το Ισραήλ ένωσε την απειλή της ιρανικής επέκτασης μέσω του σιιτικού άξονα Τεχεράνης – Λιβάνου. Το χάσμα στις σχέσεις αραβικών χωρών και του Κατάρ και η πτώση των Αδελφών Μουσουλμάνων από την ηγεσία της Αιγύπτου επίσης απετέλεσαν σημεία καμπίης ως προς την πορεία των εξελίξεων εντός του συριακού υποσυστήματος. Επιπλέον δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής μας πως στο γειτονικό Ιράκ υπήρξαν εξελίξεις που δημιούργησαν νέες δυναμικές στο συριακό υποσύστημα με την δράση του σιιτικού στοιχείου μέσω των οργανώσεων Hashd αλλά και των Κούρδων της Περιφερειακής Κουρδικής Κυβέρνησης να είναι ενδεικτική. Τέλος ένα ακόμη στοιχείο που ενδέχεται να επηρεάσει ακόμη πιο πολύ τη διαφαινόμενη ισορροπία Ρωσίας-Τουρκίας εντός της Συρίας αποτελεί το προεδρικό διάταγμα του προέδρου της τελευταίας που μετατρέπει την Αγία Σοφία από μουσείο σε τζαμί (10 Ιουλ 2020)⁸¹. Θίγεται με αυτόν τον τρόπο ένα πολύ λεπτό ζήτημα για την ορθόδοξη Ρωσία και παρότι δεν έχει εκδηλώσει μέχρι την τρέχουσα χρονική περίοδο κάποια δυναμική

---

⁷⁸ Christofer Philips, *The Battle for Syria: International Rivalry in the New Middle East Hardcover*, Yale University Press, New Haven and London, 2016, σελ.268.

⁷⁹ “ Idlib chaos: The latest test for Turkish –Russian ties”
https://ecfr.eu/article/commentary_idlib_chaos_the_latest_test_for_turkish_russian_ties/, 12 Feb 2020

⁸⁰ “Η τριμερής συνάντηση Ιράν-Τουρκίας-Ρωσίας και ποιο το μέλλον για τη Συρία”
https://www.sigmalive.com/news/opinions_sigmalive/589252/h-trimeris-synantisi-irantourkiasrosias-kai-poio-to-mellon-gia-tin-syria,24 Σελ 19

⁸¹ “ Τζαμί και με τη «βούλα» του Ερντογάν η Αγία Σοφία”, 10 Ιουλ 2020,
<https://www.kathimerini.gr/world/1086966/tzami-kai-me-ti-voyla-toy-erntogan-i-agia-sofia/>

αντίδραση, εκτιμάται ότι αυτή ήδη σχεδιάζεται και θα υλοποιηθεί όταν ωριμάσουν οι συνθήκες και υπάρξουν οι κατάλληλες ευκαιρίες.

Από την άλλη πλευρά, η ήττα του ISIS στη Συρία και το Ιράκ, οι υπερσυστημικοί δρώντες (ΗΠΑ και Ρωσία) θα διαγκωνίζονται μεταξύ τους, προσπαθώντας να παγιώσουν τη δυναμική τους παρουσία στο εξεταζόμενο Σύμπλοκο, επιδιώκοντας να βρεθούν σε πλεονεκτική θέση όταν θα αρχίσει το μοίρασμα της «λείας». Εντούτοις, η ήττα του ISIS και άλλων τρομοκρατικών οργανώσεων δεν θα διασφαλίσει την ειρήνη στην περιοχή.⁸² Τα παγκόσμια συμφέροντα και οι περιφερειακοί δρώντες της περιοχής, με πρωταρχικό ρόλο το Κατάρ και τη Σαουδική Αραβία, θα ανταγωνίζονται, βάζοντας σε κίνδυνο, εκτός από τους λαούς των προαναφερθέντος Υποσυστήματος και το ευρύτερο Σύστημα Μέσης Ανατολής και Ανατολικής Μεσογείου.

Εν κατακλείδι, το Σύστημα της Μέσης Ανατολής αποτελεί ένα από τα πιο ασταθή γεωγραφικά σημεία με μεγάλο εύρος συγκρούσεων. Όλοι οι δρώντες συνθέτουν ένα γεωπολιτικό παζλ που ασκεί επιρροή στις περισσότερες περιοχές του Συστήματος. Τόσο οι μακροχρόνιες εστίες έντασης, όσο και οι αναδυόμενες αναμένεται ότι θα συνεχίσουν να διατηρούν το ήδη τεταμένο κλίμα⁸³.

Αθροιστικά συμπεραίνεται στο εξεταζόμενο γεωσύμπλοκο, η ύπαρξη ισόβαθμων τάσεων ανακατανομής ισχύος (ιρανικού και τουρκικού πόλου ισχύος) σε συνδυασμό με τον άξονα Συρία-Ρωσία από τη μία πλευρά και των Κούρδων με την ασθενική ενίσχυση των ΗΠΑ από την άλλη, η οποία εκτιμάται ότι θα ενισχυθεί με τον Μπάιντεν, δημιουργείται μια αμφίροπη ισορροπία ισχύος. Το δεδομένο αυτό συνεπάγεται μεγαλύτερη σημασία της επιρροής υπερδρώντων στη διαμόρφωση της ισορροπίας ισχύος αλλά και την εκδήλωση διαρκών τάσεων ανακατανομής από πλευράς των πόλων. Με την εισαγωγή της τελευταίας αυτής γεωπολιτικής παραμέτρου, ο γεωπολιτικός παράγοντας εμφανίζεται υποδεέστερος στο εξεταζόμενο γεωσύμπλοκο, χωρίς ωστόσο την ύπαρξη αυξανόμενης δυναμικής κατάληψης μιας νέας θέσεως.

---

⁸² « Η νέα επιχείρηση των συριακών δυνάμεων εναντίον του ISIS» <https://www.liberal.gr/apopsi/i-nea-epicheirisi-ton-suriakon-dunameon-enantion-tou-isis/297984>, 19 Απρ 20

⁸³ Γιώργος Κουλούρης, «Μέση Ανατολή: Μία χρονιά εντάσεων και σύνθετου γεωπολιτικού παζλ», *Geopolitics & Daily News*, 03 Ιαν 2018, <https://geopolitics.iisca.eu/?p=368>

Κατά την εκτίμηση της παρούσας ανάλυσης, το κουρδικό στοιχείο θα διαδραματίσει πολλαπλό ρόλο την επόμενη δεκαετία αφού θα επιφορτιστεί με τον περιορισμό της ισχύος του Ιράν και της Τουρκίας, με την παροχή στρατηγικού βάθους στο Ισραήλ και με την πολιτική επιρροή εντός της νέας Συρίας (ειδικά αν αυτή λάβει ομοσπονδιακό χαρακτήρα) και του Ιράκ. Η πιθανότητα κουρδικής κρατογένεσης εντάσσεται σε αυτή την λογική αφού το ενδεχόμενο αδυναμίας των δύο αυτών χωρών να λειτουργήσουν ως ενιαία κράτη θα επαναφέρει το ζήτημα εκ των πραγμάτων με νέα δυναμική.

11. ΕΠΙΛΟΓΟΣ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην παρούσα εργασία διερευνήθηκε η δυνατότητα και οι προοπτικές της Κουρδικής κρατογένεσης να ανακατανείμει την ισχύ και συνεπώς να επηρεάσει και να αναδιαμορφώσει τις ενεργειακές ισορροπίες στο Γεωπολιτικό Σύμπλοκο Μέσης Ανατολής. Η ερευνητική διαδικασία πραγματοποιήθηκε με βάση τη μεθοδολογία της Συστημικής Γεωπολιτικής Αναλύσεως, όπως αυτή προτάθηκε από τον καθηγητή Οικονομικής Γεωγραφίας και Γεωπολιτικής Ιωάννη Μάζη. Στο επιλεγμένο γεωγραφικό υποσύστημα, που συνδέεται άμεσα με τις ενεργειακές ισορροπίες του Συμπλόκου Μέσης Ανατολής αξιολογήθηκε η ισχύς του ΓΠ, των υποσυστημικών δρώντων στον πυλώνα της Οικονομίας.

Στη συνέχεια, στο κεφάλαιο του υποδείγματος παρουσιάστηκαν τα αποτελέσματα της Σ.Γ.Α. σχετικά με τη δυνατότητα του ΓΠ να ανακατανείμει την ισχύ στο Σύμπλοκο Μέσης Ανατολής στον πυλώνα που επιλέχθηκε. Η έρευνα θα μπορούσε να επεκταθεί και στους άλλους πυλώνες Ισχύος όταν χρονικά εμφανιστεί μία συγκράτηση της δυναμικής κατάστασης που επικρατεί στο Σύστημα της Μέσης Ανατολής. Πλην όμως, θα πρέπει να επισημανθεί ότι, η φιλοδοξία της παρούσας εργασίας είναι να αποτελέσει τη βάση και ίσως την αφετηρία, για μελλοντικές έρευνες σε σχέση με όλες τις χώρες της Μέσης Ανατολής και τα κράτη της Νοτιοανατολικής Μεσογείου που μας ενδιαφέρει άμεσα και είναι εξαιρετικά πιθανό να συνεχίσουν να απασχολούν τη διεθνή κοινότητα για αρκετό διάστημα.

Γεωστρατηγικός στόχος των χωρών του υποσυστήματος, θα παραμείνει η αποτροπή μιας πιθανούς ανακατανομής ισχύος με βάση μια Κουρδική κρατογένεση από τα εδάφη τους στον γεωγραφικό χώρο της Μέσης Ανατολής. Οι

περιφερειακοί και οι διεθνείς δρώντες θα ανταγωνίζονται για να εξασφαλίσουν προνομιούχες θέσεις στην εκμετάλλευση των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων και εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων.

Παράλληλα, οι υπερσυστημικοί δρώντες θα συνεχίσουν να επιδιώκουν την αύξηση της επιρροής τους στο περιφερειακό γεωπολιτικό Σύστημα της Μέσης Ανατολής, συντηρώντας το ασταθές πολιτικό κλίμα και τη συνέχιση των εχθροπραξιών. Το γεωγραφικό αυτό σύμπλοκο θα συνεχίσει να βρίσκεται στο επίκεντρο των γεωστρατηγικών σχεδιασμών αμφότερων των δρώντων, ενώ ο γεωπολιτικός παράγοντας θα προτεραιοποιείται στη χάραξη της εξωτερικής τους πολιτικής και στη διαχείριση των εσωτερικών πηγών αστάθειας.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσσες Πηγές

- Balance Edgar O'. «*The Kurdish Struggle*», Maine MacMillan, 1996.
- Bridgette Martin, «*Secession and statehood: the International Legal Status of Kosovo*», University of Otago, 2008.
- Caplan R., “The ICJ’s Advisory Opinion on Kosovo” διαθέσιμο στο <https://www.usip.org/sites/default/files/PB55%20The%20ICJs%20Advisory%20Opinion%20on%20Kosovo.pdf>
- Entessar Nader, «*Kurdish Ethnonationalism*», Westview Press, 1992.
- Goldsmith Jack L. & Posner Eric A., *The limits of International Law*, Oxford University Press, USA, 2005.
- Hillgruber Christian, «*The admission of new states to the international community*», European Journal of International Law 9, 1998.
- Huston Smith, «*The World’s Religions*», Harperone, 1991.
- Irwani, M. Clientelism and Implementing Social Security Programmes in Post-Conflict Iraqi Kurdistan Region. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2015.
- Kegan Robert, *The return of the history*, New York Publication, New York, 2012.
- Lake, E. “Tillerson Letters Show U.S. Nearly Averted Kurdish Referendum.” Bloomberg View διαθέσιμο στο <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2017-10-13/tillerson-letters-show-u-s-nearly-averted-kurdish-referendum>
- McDowall David, «*A Modern History of the Kurds*», Bloomsbury Academic, 1997
- Moore Margaret (ed.), «*National Self-Determination and Secession*», Oxford University Press, 2003.
- Nolte George, «*Secession and external intervention*», στο Marcelo G. Cohen(ed.).
- Philips Christofer, *The Battle for Syria: International Rivalry in the New Middle East Hardcover*, Yale University Press, New Haven and London, 2016.

- Smith Anthony, «National Identity», Penguin, University of Nevada Press 1991.
- Smith Dan, «The State of War and Peace Atlas, Penguin, London,1997».
- Tomuschat Christian, «*Secession and Self-Determination*», στο Marcelo G. Cohen(ed.), «*Secession:International Law Perspectives*», Cambridge University Press, 2006.
- Watts, N. F. “Most Kurds in Iraq Support Independence. So Why Did Some Voters Stay Home during.Last Week’s Referendum?” The Washington Post διαθέσιμο στο <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2017/10/06/most-kurds-in-iraq-support-independence-so-why-did-some-voters-stay-home-during-last-weeks-referendum/>

Ακαδημαϊκά Άρθρα

- Blanchard Christopher, «Iraq Regional Perspectives and US Policy», CRS Report for Congress, <https://fas.org/sgp/crs/mideast/RL33793.pdf>
- Dugard John and Raic David, «The role of recognition in the law and practice of secession», <https://doi.org/10.1017/CBO9780511494215.006>
- Kaplan M. L., “Foreign Support, Miscalculation, and Conflict Escalation: Iraqi Kurdish Self-Determination in Perspective.” *Ethnopolitics* 18, no. 1 (2018): 29–45, <https://doi.org/10.1080/17449057.2018.1525164>
- Kuruuzum, U. “In Search of Futures: Uncertain Neoliberal Times, Speculations, and the Economic Crisis in Iraqi Kurdistan.” In *Comparative Kurdish Politics in the Middle East*, edited by E. Tudgar and S. Al, 185–200. London: Palgrave Macmillan, 2018.
- Park, B., J. P. Jongerden, F. Owtram, and A. Yoshioka. “Field Notes: On the Independence Referendum in the Kurdistan Region of Iraq and Disputed Territories in 2017.” *Kurdish Studies* 5, no. 2 (2017): 199–214, doi:10.33182/ks.v5i2.445.
- Κουλούρης Γιώργος, «Μέση Ανατολή: Μία χρονιά εντάσεων και σύνθετου γεωπολιτικού παζλ», *Geopolitics & Daily News*, 03 Ιαν 2018, διαθέσιμο στο <https://geopolitics.iisca.eu/?p=368>.

Ελληνόγλωσσες Πηγές Ξένων Συγγραφέων

- Burkay Kemal, «ΟΙ ΚΟΥΡΔΟΙ ΚΑΙ ΤΟ ΚΟΥΡΔΙΣΤΑΝ», Αθήνα, Παπαζήσης, 1999.
- Brzezinski Zbigniew, «Η Μεγάλη Σκακιέρα», Αθήνα, Λιβάνη, 1998.
- Chaliand Gerard, «Οι Κούρδοι», Αθήνα, Θετίλη, 1978.
- Poulton Hugh, «Ημίψηλο, Γκρίζος Λύκος και Ημισέληνος», Αθήνα, Οδυσσέας, 2000.

Ελληνόγλωσσες Πηγές

- Μάζης Ι.Θ., Γεωγραφία του Ισλαμιστικού Κινήματος στη Μέση Ανατολή, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2002.
- Μάζης Ι.Θ., «Η Γεωπολιτική της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία», Αθήνα: Λιβάνη, 2008.
- Μάζης Ι.Θ., Μεταθεωρητική Κριτική Διεθνών Σχέσεων και Γεωπολιτικής: Το νεοθετικιστικό πλαίσιο, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2012.
- Μάζης Ι.Θ., Γεωγραφία του Ισλαμιστικού Κινήματος στη Μέση Ανατολή, Τρίτη Έκδοση, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2012.
- Μάζης Ι. Θ., Γεωπολιτικά ζητήματα στην Ευρύτερα Μέση Ανατολή και την Μεσόγειο Τόμος Ι, Λειμών, Αθήνα, 2017
- Μάζης Ι. Θ., Γεωπολιτικά ζητήματα στην Ευρύτερα Μέση Ανατολή και την Μεσόγειο Τόμος ΙΙ, Λειμών, Αθήνα, 2018
- Ρούκουνα Εμμ., «Διεθνές Δίκαιο», Τεύχος Πρώτο, Αθήνα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1997.

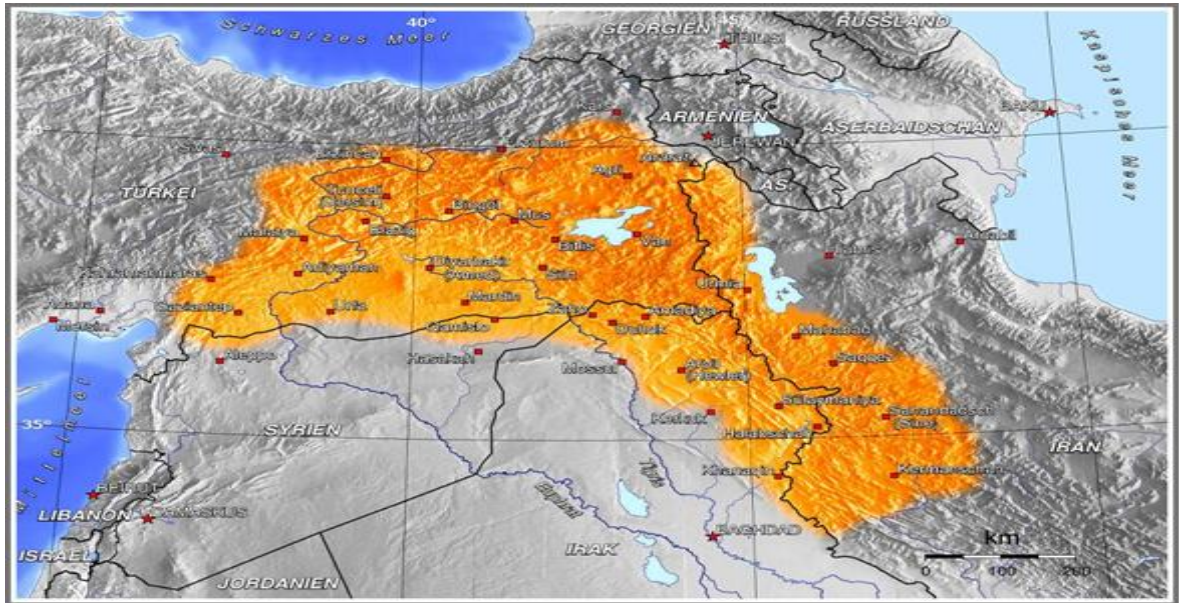
Διαδίκτυο

- Dylan O'Driscoll & Bahar Baser, «Independence referendums and nationalist rhetoric: the Kurdistan Region of Iraq», 28 May 2019 <https://www.tandfonline.com/doi/10.1080/01436597.2019.1617631> <http://www.un.org/Docs/scres/1995/scres95.htm>
- “Eritrea broke law in border war” <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/4548754.Stm>
- <http://www.un.org/peace/kosovo/98sc1160.htm>
- <http://www.un.org/peace/kosovo/98sc1199.htm>
- <http://www.un.org/peace/kosovo/98sc1203.htm>

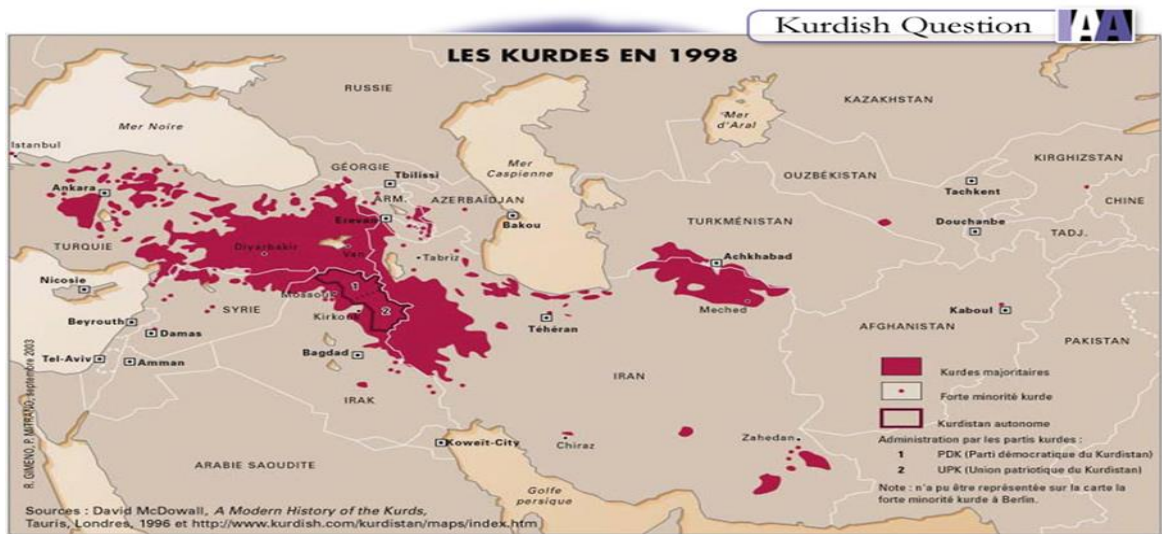

- <http://www.un.org/documents/sc/res/1992/scres92.htm>
- <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml>
- <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter9.shtml>
- <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/152/88/IMG/NR015288.pdf?>
- <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/90/IMG/NR034890.pdf?>
- “Idlib chaos: The latest test for Turkish –Russian ties” https://ecfr.eu/article/commentary_idlib_chaos_the_latest_test_for_turkish_russian_ties/, 12 Feb 2020
- Katzman Kenneth, «The Kurds in Post-Saddam» CRS Report for Congress Iraq», <https://fas.org/sgp/crs/mideast/RS22079.pdf>
- Katzman Kenneth, «Iran’s Activities and Influence in Iraq», CRS Report for Congress , <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a501453.pdf>
- Katzman Kenneth, «Post-Saddam Governance and Security», CRS Report for Congress , <https://fas.org/sgp/crs/mideast/RL31339.pdf>
- The United Nations International Covenant on Civil and Political Rights, <http://www.hrweb.org/legal/cpr.html>
- “UN : Chapter 1-Purposes and principles “ <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml>
- “Η νέα επιχείρηση των συριακών δυνάμεων εναντίον του ISIS” <https://www.liberal.gr/apopsi/i-nea-epicheirisi-ton-suriakon-dunameon-enantion-tou-isis/297984>, 19 Απρ 20
- “Η τριμερής συνάντηση Ιράν-Τουρκίας-Ρωσίας και ποιο το μέλλον για τη Συρία” https://www.sigmalive.com/news/opinions_sigmalive/589252/h-trimeris-synantisi-irantourkiasrosias-kai-poio-to-mellon-gia-tin-syria, 24 Σεπ 19
- “Καθηγητής Μάζης: « Άπλωσε πολύ τα πόδια του ο Ερντογάν και θα του τα κόψουν»” https://www.ethnos.gr/politiki/88944_kathigitis-mazis-aplose-poly-ta-podia-toy-o-erntogan-kai-tha-toy-ta-kopsoyn
- “Τζαμί και με τη «βούλα» του Ερντογάν η Αγία Σοφία”, 10 Ιουλ 2020, <https://www.kathimerini.gr/world/1086966/tzami-kai-me-ti-voyla-toy-erntogan-i-agia-sofia/>
- Ροζάκης Χ, Η αυτοδιάθεση των λαών και η αναγνώριση των κρατών: Αναμοχλεύοντας δύο παραδοσιακούς όρους του διεθνούς δικαίου στην ευρωπαϊκή κρίση, <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/hpsa/article/viewFile/15313/13764>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΧΑΡΤΩΝ

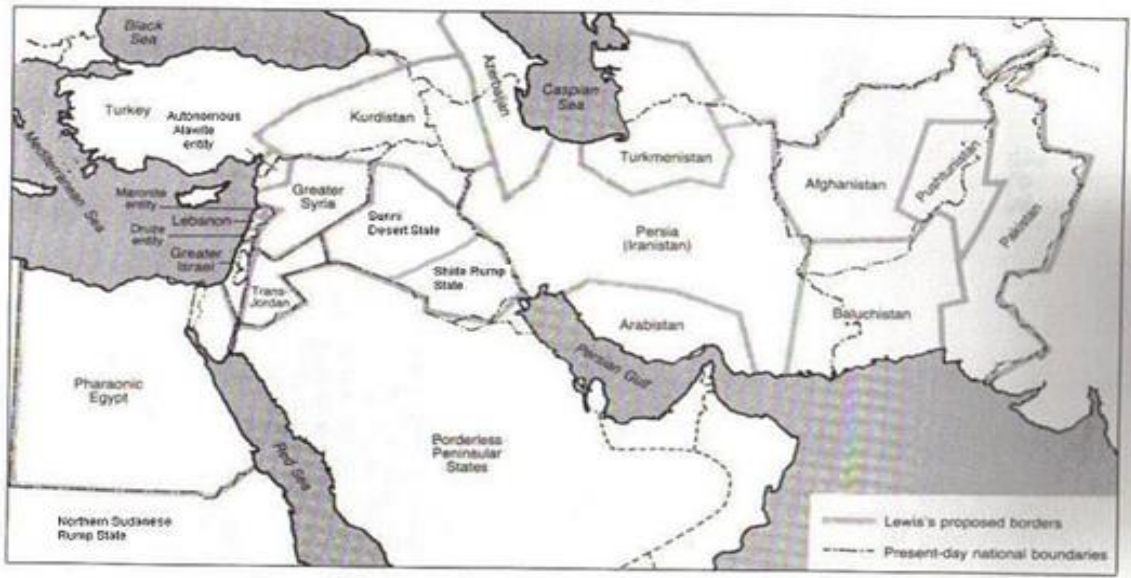
Χάρτης 1. Στον παραπάνω χάρτη φαίνεται αναλυτικά τόσο η περιοχή στην οποία αποτελούν πλειοψηφία οι Κούρδοι, όσο και η έκτασή της σε σχέση με τα κράτη της Μέσης Ανατολής (Κυριακίδης, 2009)

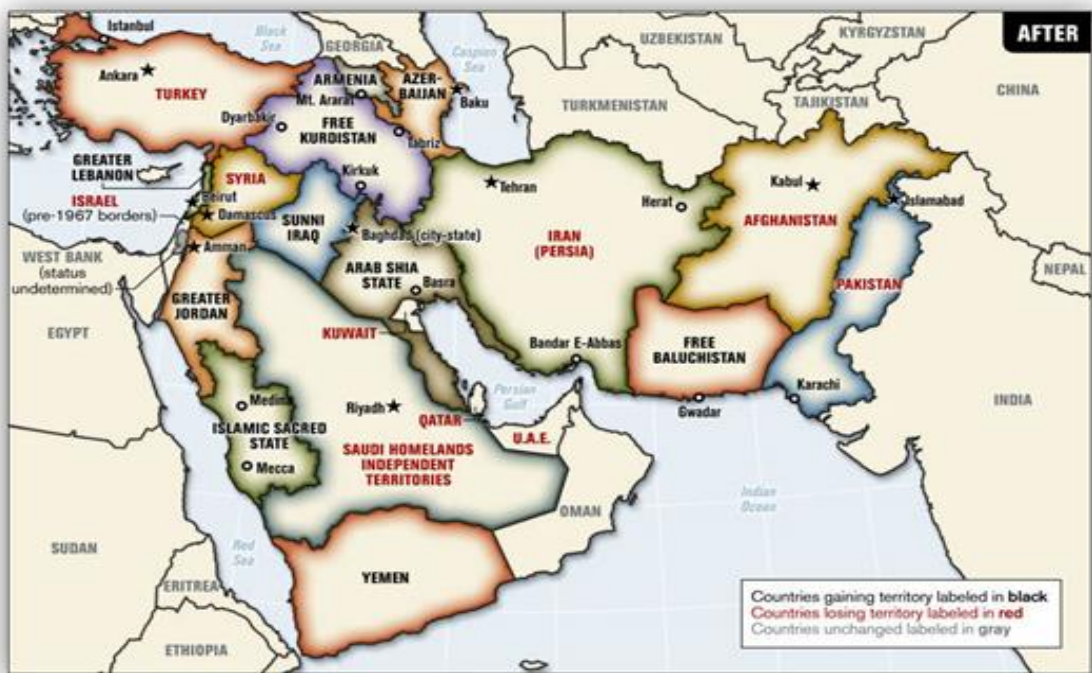
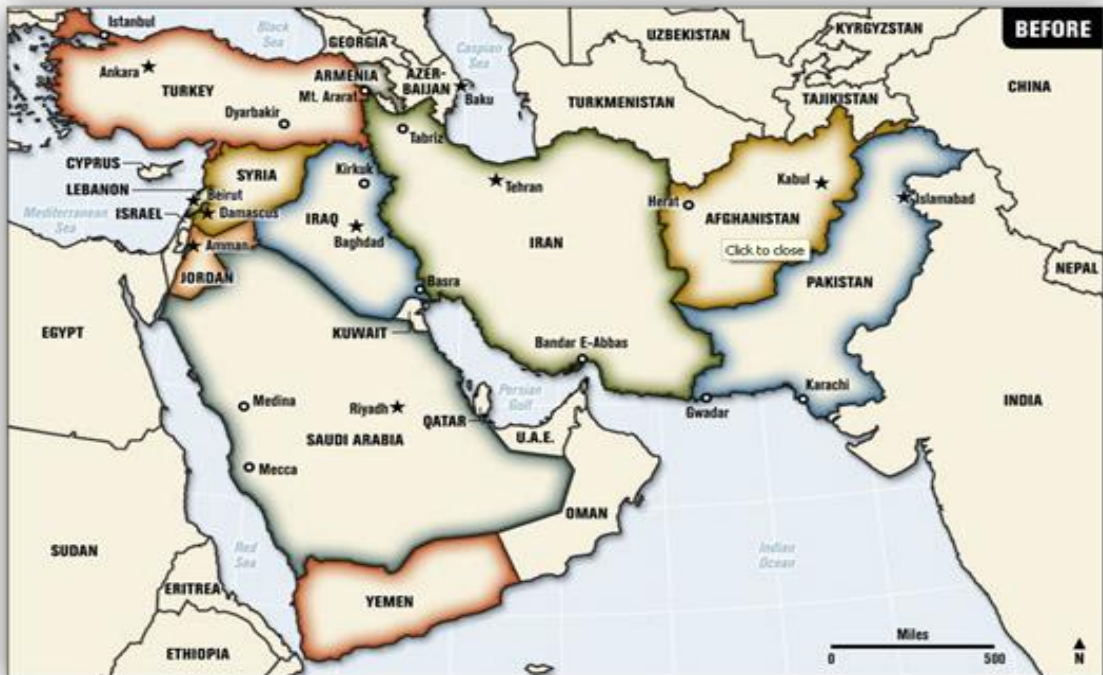
Χάρτης 2. Κουρδικές περιοχές (Χειλαδάκης, 2003)

Χάρτης 3. Κουρδικές περιοχές σύμφωνα με το κογκρέσο των ΗΠΑ (Νταραγιάννης, 2009).

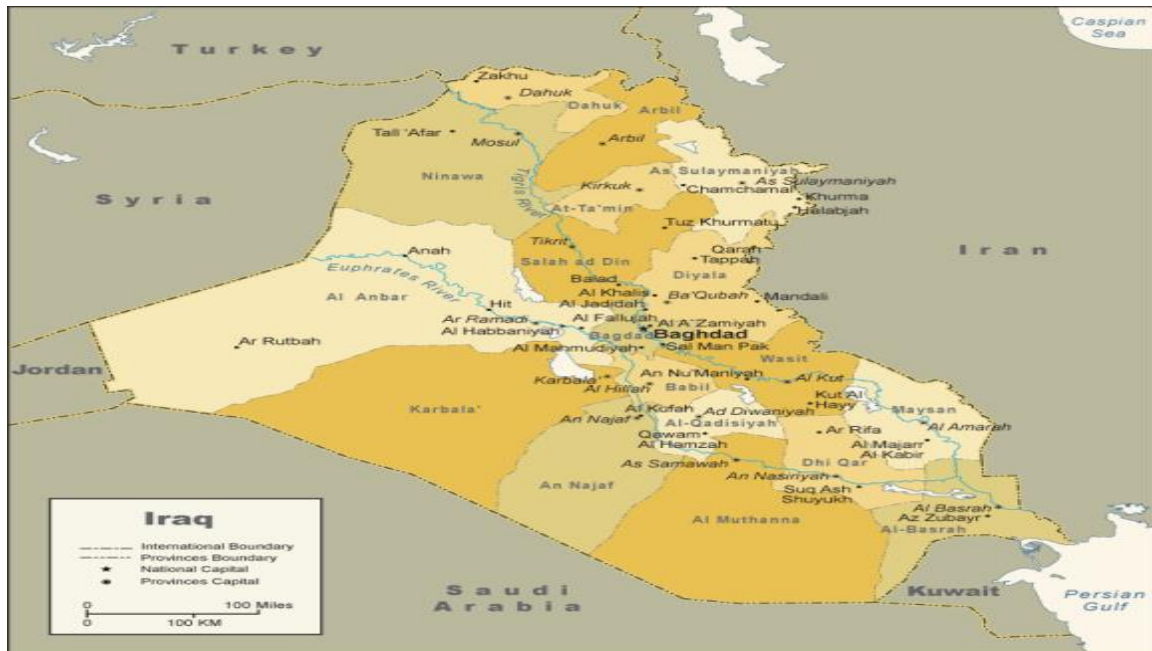
Χάρτης 4. Ο χάρτης του 1992 από τον Μπέρναρντ Λιούις, που δείχνει τη δημιουργία ενός Κουρδικού κράτους, που συμπεριλαμβάνει μεγάλο τμήμα της Τουρκίας και φυσικά το Βόρειο Ιράκ (Κυριακίδης, 2009).

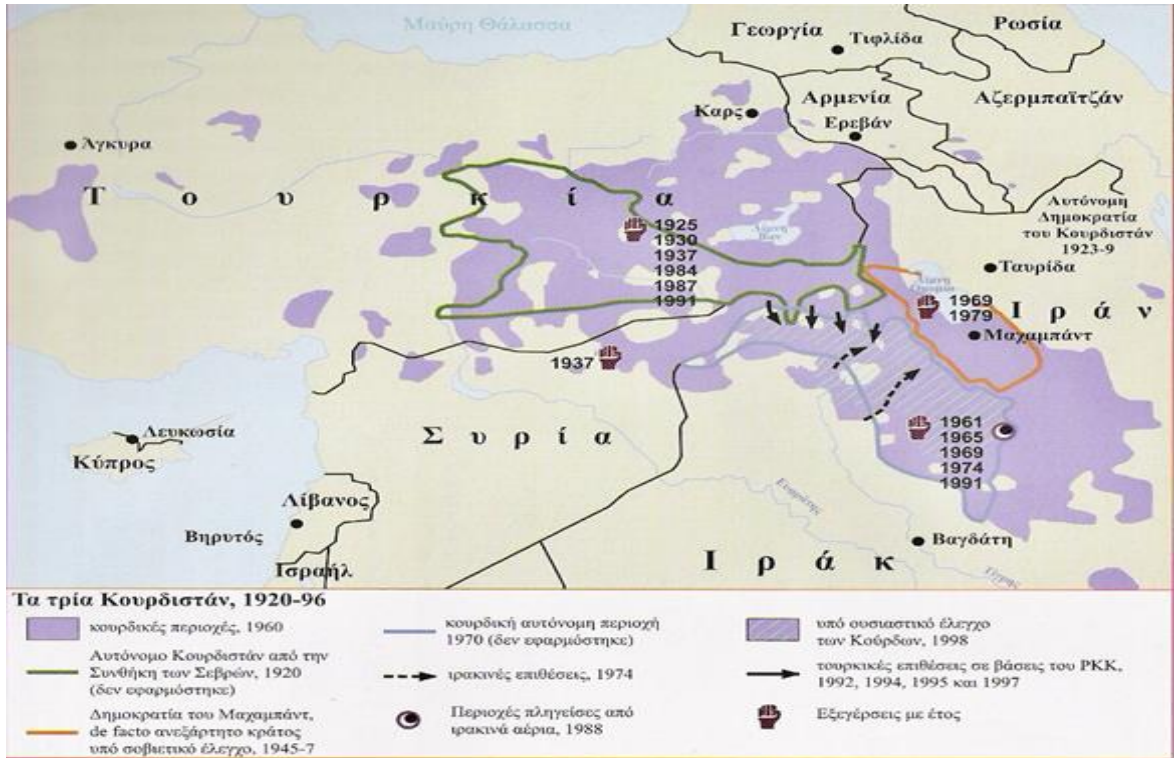
Χάρτης 5. Ο επίμαχος χάρτης του Ράλφ Πήτερς όπως δημοσιεύτηκε στο Armed Forces Journal το 2006, που προτείνει τη χάραξη νέων συνόρων στην ευρύτερη Μέση Ανατολή, δείχνοντας την παρούσα κατάσταση ως «ΠΡΙΝ» («BEFORE») και τη μελλοντική ως «ΜΕΤΑ» («AFTER») (Κυριακίδης, 2009)

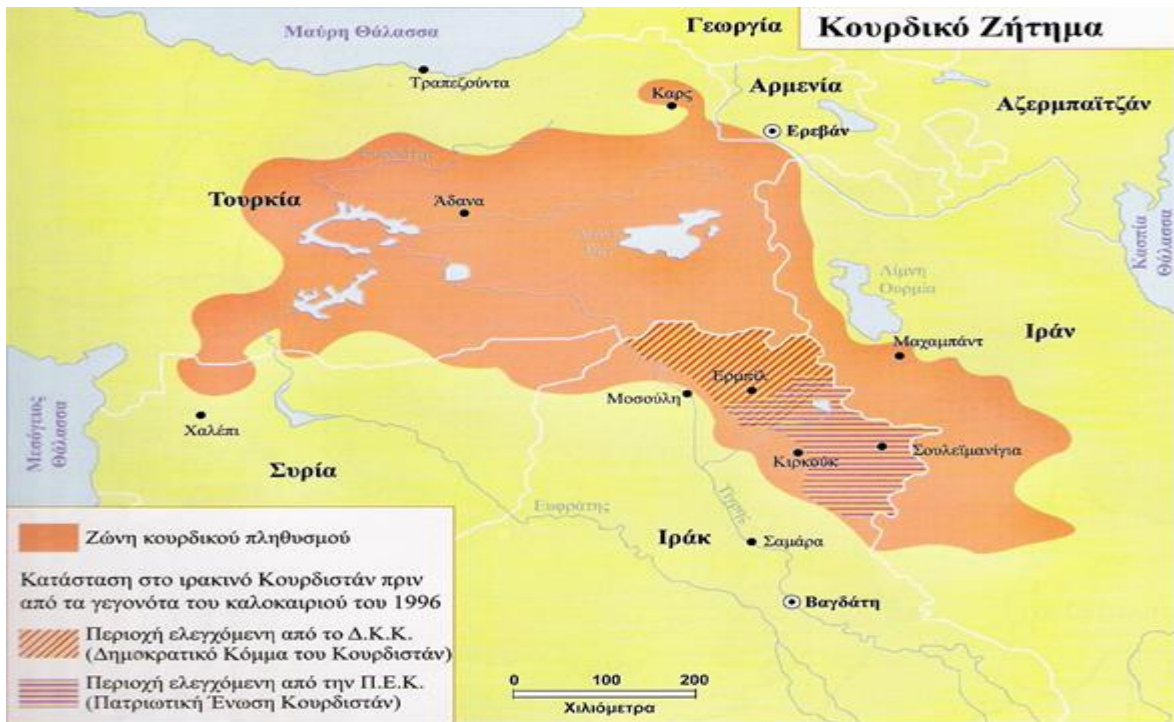
Χάρτης 6. Χάρτης διαμελισμού της Τουρκίας με δημιουργία Κουρδικού κράτους μέχρι το 2023, αμερικανικής και ισραηλινής προελεύσεως, που δημοσίευσε η τουρκική εφημερίδα Sabah το 2010. (Paylaş 2010)

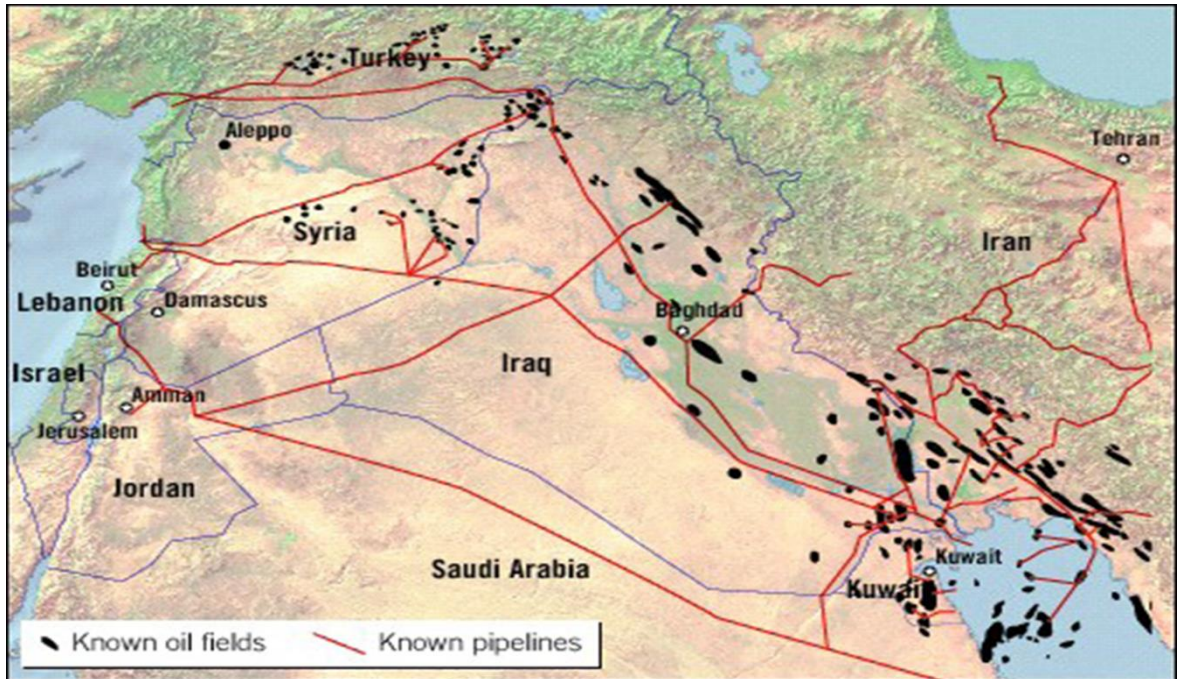
Χάρτης 7. Στον παραπάνω χάρτη, στο βορειοανατολικό τμήμα του Ιράκ, διακρίνονται οι κουρδικές επαρχίες Νταχούκ, Αρμπίλ και Σουλεϊμανίγια και η αμφισβητούμενη περιοχή του Κιρκούκ (Κυριακίδης, 2009).

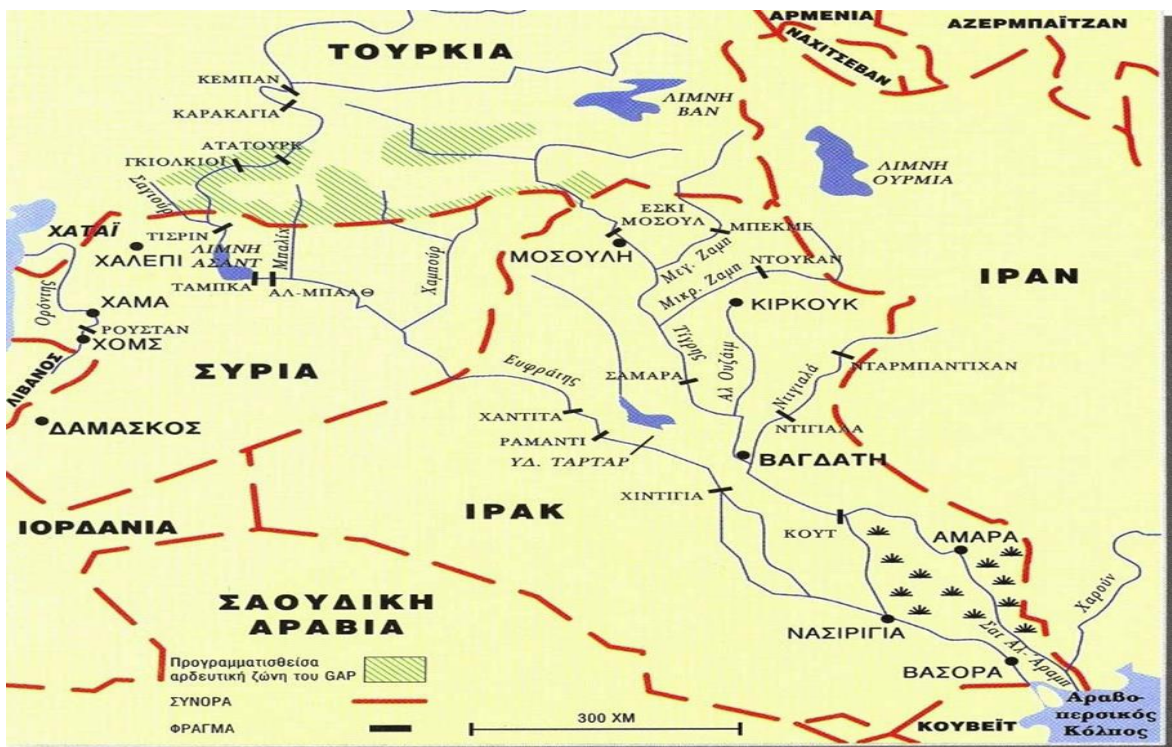
Χάρτης 8. Τα κατά καιρούς Κουρδιστάν (Μάζης, 2008).

Χάρτης 9. Εδάφη επιρροής Ταλαμπανί (ΚΔΡ) και Μπαρζανί (ΡΚΚ) (Μάζης, 2008)

Χάρτης 10. Γνωστά κοιτάσματα και Αγωγοί στο Ιρακινό γεωπολιτικό Σύμπλοκο (Μάζης, 2008).

Χάρτης 11. Λεκάνη Απορροής ποταμών Τίγρη και Ευφράτη και τα φράγματα επί αυτών (Μάζης, 2008)

